

82

ਸਾਲ

ਪੰਜਾਬ 8

1933 ਤੋਂ

ਪੰਜਾਬ

2015 ₹ 20

“जय सचिवदानन्द”

Raj Mahal[®]
BASMATI RICE

**SRI NANGALI RICE MILLS (P) LTD
GURDASPUR - PUNJAB - INDIA**

Visit us at: www.srinangali.com

Sister Concerns

**SRI NANGALI AGRO TECH (P) LTD
SRI NANGALI BACHPAN & ACADEMICS PUBLIC SCHOOL**

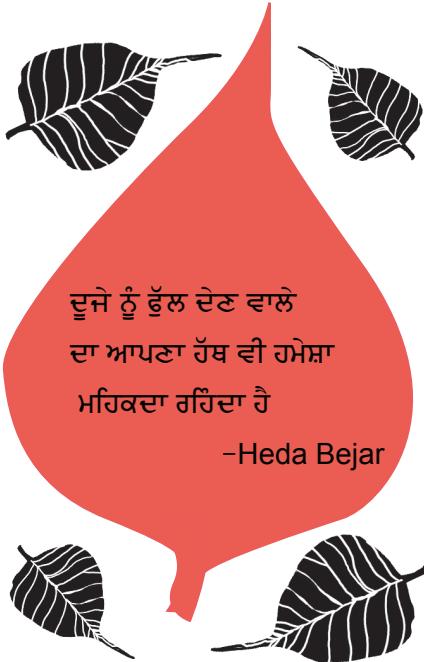

www.facebook.com/groups/preetlari/
preetlari@yahoo.com
www.preetlari.wordpress.com

ਸੁਹੁਗਣ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕਲ ਹਾ ਤੁਰਨਾ ਪਦਾ ਹ...

Johann Wolfgang Von Goethe

1933 ਤੋਂ

ਬਾਲ ਸੁਨੇਹੜੇ : 23-26

ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਮਦਨ ਵੀਰਾ; ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਰੀਵਾਲ

ਕਹਾਣੀ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਗਨਾ

ਹੱਡਬੀਤੀ ਕ. ਸਿੰਘ ਧਾਰੀਵਾਲ

ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਮਾਗ: ਪ੍ਰੇਮ ਅਵਤਾਰ ਰੈਣ

ਲੇਅ ਆਉਟ: ਸਮੀਆ ਸਿੰਘ

ਮੁੱਖ ਸਫ਼ਾ : BLUE MORNING

ਪੇਂਟਿੰਗ : ਨੀਲੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ

ਸਤੰਬਰ 2015

ਸਾਲ - 82ਵਾਂ ਅੰਕ - 8

ਮੁੱਲ : 20 ਰੁ.

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ : 240 ਰੁ.

ਜੀਵਨ ਸਾਬਕ : 10,000 ਰੁ.

ਬਾਈ ਏਅਰ 1 ਸਾਲ : 1,200 ਰੁ.

ਸੰਪਾਦਕਾ : ਸਮੀਆ ਸਿੰਘ

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕਾ : ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਸੰਚਾਲਕ : ਰੱਤੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ

ਬਾਨੀ: ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ, ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ

ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੀਤਲ੍ਰੀ ਦਸਤ:

ਪੀ. ਐਚ. ਵੈਸ਼ਨਵ

ਪੀਤ ਲੜੀ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਪਾਦਕ ਸਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ

ਯਾਦ ਵਿਚ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਵੈਸ਼ਨਵ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਸਕਵ ਜਿੰਦਾ ਹੈ।

ਛਪਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੱਤੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੀਤ ਲੜੀ ਦਸਤ ਲਈ

ਪਿਟਵੈਲ, 146 ਫੇਲ ਪਵਾਇਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਪੀਤ

ਨਗਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਪਤਾ :

Preet Lari 81 / 10-A, Chandigarh -11

9876263725 (ਪ੍ਰਬੰਧ), 9316132806 (ਸੰਪਾਦਕ)

9463226501 (ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ; ਦਫ਼ਤਰ)

Bank Draft: "PREET LARI": payable at Chd.

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤੇ ਹੈਂਡਾਫਿਸ: ਪੀਤ ਨਗਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) -143110

ਪੀਤ ਲੜੀ ਛੀਪੀਆਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਨੰਬਰ 302, 2/47-58

ਬੀ-1277 ਮਿਤੀ 8-3-78 ਰਾਹੋਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ

ਅਤੇ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਪਰਵਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸੈਟਰਲ

ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਕਮੇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਪੀਆਰਲਾਇਬ 56-

14994, ਮਿਤੀ 19-9-56 ਰਾਹੀਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ

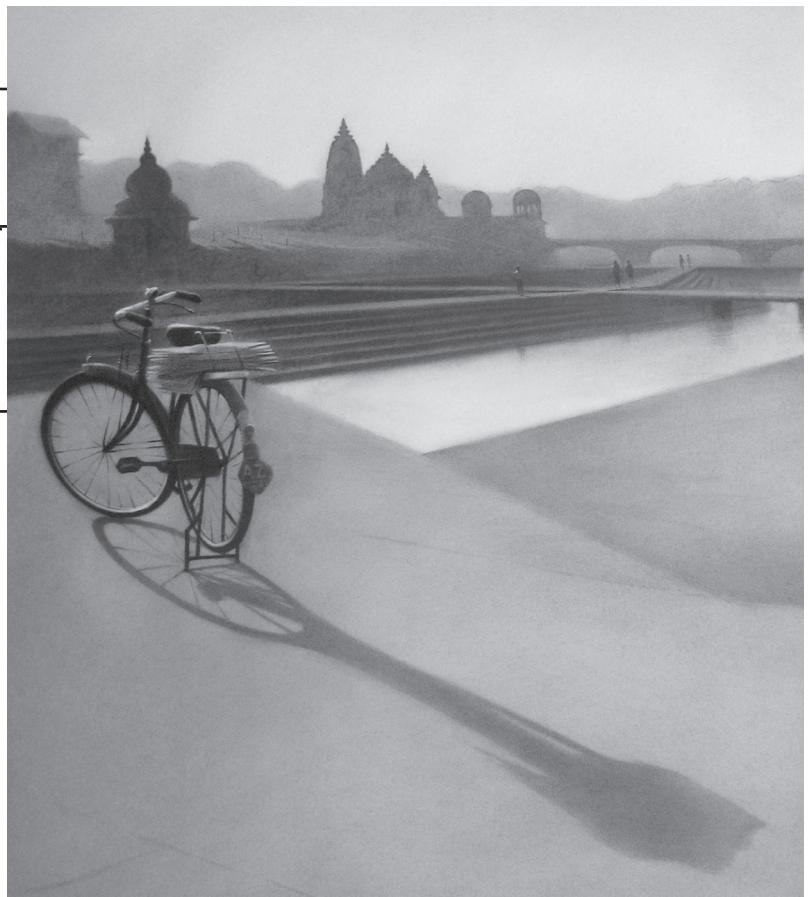
ਨੀਲੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ

ਮੀਆ ਸਿੰਘ

ਨੀਲੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਬਾਰੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ

ਨੀਲੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਪੋਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਸੁਫ਼ਲੇ ਵਰਗ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੁਰਸ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਉੱਗਲਾਂ ਅਤੇ ਰੂੰਅ ਦੀ ਸੁੱਘੜ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਰੂੰਗ ਢੰਗ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੋਟਿੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਵਾਪਰ-ਚੱਲ ਰਹੀ ਸਰਗਰਮੀ-ਗਤੀਵਿਧੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਉਸੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀਆਂ ਸੀਨਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਸੁਹੱਪਣ, ਛਬ ਅਤੇ ਨਜ਼ਾਕਤ ਹੈ। ਨੀਲੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਬਹੁਤ ਹਲੂਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਆਪ ਇਕ ਬਕਮਾਲ ਕਲਾਕਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਨੇ ਸਾਰੇ ਵੱਖਰੇ ਰੰਗਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਹਾਂ, ਅਤੇ ਏਨੇ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਰੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੇਸੇਵਰ ਕਲਾਕਾਰ ਵੀ ਵੇਖਦਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤਾਂ ਵਾਪਰ-ਚੱਲ ਰਹੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੰਛੀ ਚੂਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਤ੍ਰੀਮਤ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਚੰਨ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਛਾਵੇਂ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ....

ਨੀਲੇਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅਰਕ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੋਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਰਗਰਮੀ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਪੋਟਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣੇ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹ ਸਚਮੁਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਪੋਟਿੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਨੀਲੇਸ਼ ਆਪ ਵੀ ਇਸ ਆਪਣੇ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ, ਕੈਨਵਸ

ਦੇ ਰਾਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਗੱਲਬਾਤ ਘੜਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਨੀਲੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਲਾਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਤਕਡਾਈ ਪਾ ਲਵੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਕੋਈ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਅਲੋਕਾਰ ਕਲਾ ਕਿਰਤ ਸਿਰਜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲਦਾ ਕੋਈ ਲਾਕਾਰ ਹੀ ਕੋਈ ਅਗਲੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਕਲਾ ਕਿਰਤ ਸਿਰਜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨੀਲੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਖੁਬਸੂਰਤ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ :

ਮੈਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਨਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਤੇ ਖਾਸਕਰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਮੰਦਿਰ, ਰੁਖ, ਪਹਾੜ, ਘਰ-ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹੀ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪੋਟਿੰਗ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਨਾਮ

ਵੀ ਮਿਲਣੇ। ਮੇਰੀ ਪੋਟਿੰਗ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਅਤੇ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕਲਾ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ, “ਤੁਹਾਡੇ ਬੇਟੇ ਦਾ ਪੋਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹੱਥ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਰਟ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਦੁਆਓ।” ਪਰ ਘਰਦੇ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿਦ ਤੇ ਮੇਰੀ ਚਿੜ੍ਹਕਾਰੀ ਵੇਖ ਕੇ ਘਰਵਾਲੇ ਮੰਨ ਗਏ। ਤੇ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਾਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਕਲਾ ਦਾ ਸਫਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਮੈਂ ਸਰ ਜੇ ਜੇ ਸਕਲ ਅੱਡੇ ਅੱਰਟਸ ਵਿਚ ਡਿਪ.ਏ.ਐਡ.ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਜੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁੰਬਈ ਆ ਕੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾ ਦਾ ਮਹਾਸਾਗਰ ਕਿੰਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ !

ਨੀਲੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਾਡੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਜਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ, ਉਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮਹਾਸਾਗਰ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਮਹਾਸਾਗਰ ਦੀ ਹਸਤੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵਹਿ ਕੇ ਆਏ ਵਹਿਣਾਂ, ਨਦੀਆਂ, ਨਾਲਿਆਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਲਾ ਦੇ ਮਹਾਸਾਗਰ ਮੁੰਬਈ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੇਅ ਲੈਣਾ ਹੀ ਮੁੰਬਈ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ।

ਨਾਸਿਕ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ) ਤੋਂ ਵੀ ਕਈ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਲਾਵਹਿਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ “ਨਾਸਿਕ ਕਲਾ ਨਿਕੇਤਨ” ਤੋਂ ਸਨ 2006 ਵਿਚ ਜੀ ਵੀ ਆਰਟ ਡਿਪਲੋਮਾ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸੀ।

ਨਾਸਿਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਆਖਾਂ ? ਨਾਸਿਕ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸੁਹੱਪਣ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਗੋਦਾਧਾਰ, ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ, ਆਦਿ, ਬਾਵਾਂ ਤਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸਿਖਰ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਸਿਕ ਦੇ ਗੋਦਾਧਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਗੋਦਾਧਾਰ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਕਲਾਕਾਰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਗੋਦਾਧਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸੈਲੀ ਵਿਚ ਚਿੱਤਰਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾ.ਗੋ.ਕੁਲਕਰਣੀ ਸਰ ਅਤੇ ਕੇ, ਸਿਵਾਜੀ ਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਚਿਤਰਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਕਲਾ ਕਿਰਤਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਇਥੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆਂ,

ਨਦੀ ਦੇ ਘਾਟ ਦੇ ਉਤੇ ਨਿਤ ਨੇਮ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪੜਾ ਪਾਠ, ਏਥੇ ਫਿਰਦੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਛੇ, ਘਾਟ 'ਤੇ ਵਸੇ ਮੰਦਿਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਅਕਸ-ਬਿੰਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿਲਕਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ, ਧੁੱਪ ਛਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ-ਇਹ ਸਭ ਮੈਨੂੰ ਧੂਰ ਪਾਉਣ ਲਗੇ। ਅਲਗ ਅਲਗ ਮੌਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਦੇ ਦਿਸਦੇ ਮਨਮੋਹਣੇ ਰੂਪਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੈਂਡਸਕੇਪ (ਸੀਨਰੀਆਂ) ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਖਦਿਆਂ ਓਹੀ ਮੇਰੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਣ ਗਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਵਾਟਰ ਕਲਰ ਨਾਲ ਹੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਮਨਚਾਹੀ ਫੀਲ (ਅਹਿਸਾਸ) ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਪਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਜਰਬੇ ਕੀਤੇ-ਵਾਟਰ ਕਲਰ, ਪੋਸਟਰ ਕਲਰ, ਪੈ-ਸਿਲ ਸਭ ਵਰਤੇ ਪਰ ਇਓਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੈ ਜੋ ਹੱਥੋਂ ਰਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸ ਥਾਂ ਬਾਰੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾਂ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਕਮੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਓਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਪਾਉਡਰ ਸੋਡਿੰਗ (ਪਾਉਡਰ ਨਾਲ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਹਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ) ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਤਜਰਬਾ ਕਰ ਕੇ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ! ਫੇਰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਤਜਰਬੇ ਕਰ ਕੇ ਚਾਰਕੋਲ (ਲੱਕੜ ਦੇ ਕੋਅਲੇ) ਦਾ ਪਾਉਡਰ ਰੂੰਅ ਨਾਲ ਕਾਗਜ ਉਤੇ ਲਾ ਕੇ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਚਿੱਤ ਬਣਾਏ ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਫੀਲ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਉਹੋ ਲੱਭ ਗਈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੰਫਾ ਲੱਗਾ।

ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾ ਦਿਆਂ

ਰਸਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਪੋਟਿੰਗ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਮੈਂ ਉਹ ਦੋ ਪੋਟਿੰਗਾਂ ਬਜਾਜ਼ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ। ਓਥੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਕ ਗਈਆਂ। ਮੇਰਾ ਖੁਦ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਵਧ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਜਰਬੇ ਕਰਦਾ ਗਿਆ। ਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਡਰਾਇ ਪੇਸਟਲ (ਚੱਕ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਰੰਗ) ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਸਭ ਬਚੀ ਸੌਖ ਨਾਲ ਕਾਗਜ 'ਤੇ ਉਤਾਰ ਸਕਦਾ ਪਿਆ ਹਾਂ।

ਉੱਝ ਇਹ ਤਰੀਕਾ-ਮਾਧਿਅਮ ਬੜਾ ਅੰਖਾ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਤੇ ਅੱਜ ਮੈਂ ਚਾਰਕੋਲ ਤੇ ਡਰਾਇ ਪੇਸਟਲਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੋਟਿੰਗਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਵਿੱਤਰ, ਅਲਹਿਦਾ, ਮਖਮਲੀ ਛੱਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਓਹੀ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾਅਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਡਰਾਇ ਪੇਸਟਲ ਮੇਰਾ ਮਨਪਸੰਦ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਘਸਾਅ ਘਸਾਅ ਕੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਸੇਡ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਰੂੰਅ ਨਾਲ ਕਾਗਜ ਉਤੇ ਲਾ ਕੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਜਦ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕਾਗਜ ਉਤੇ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਕ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਓਸ ਸਪੱਟ (ਥਾਂ) ਉਤੇ ਠੰਡ ਹੈ ਤਾਂ ਪੋਟਿੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਠੰਡ ਦਿਸੇ, ਜੇ ਧੁੱਪ ਛਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਧੁੱਪ ਛਾਂ ਦਿਸੇ, ਜੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਦਿਸੇ। ਮਤਲਬ ਮੇਰੀ ਪੋਟਿੰਗ, ਆਪਣੀ ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਅ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕਰਾਏ।

artistnileshbharti@gmail.com

ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚੋਂ

ਹਰਮਨ ਜੀਤ

ਆਜਾਦ ਕਿਤਾਬਾਂ

ਲਾਲ ਭੁਸਲੇ ਵਣਾਂ 'ਤੇ
ਉੱਡਦੇ ਪੰਡੀ
ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।
ਸਾਇਆਦਾਰ ਦਰਖਤਾਂ ਬੱਲੇ
ਚੰਗੀਆਂ ਭਰਦੀ ਹਰਨੀ
ਸੌਂ ਫਲਸ਼ਿਅਤਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਕੂਲ ਕਿੱਕਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।
ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਿਰਦੇ ਟੁੱਕਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਬੈਠੀ
ਨਵੀਂ ਬਹੁ ਵਰਗੀ ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਵੀ
'ਉੱਚ-ਵਿੱਦਿਆ' ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਨੀਲੀਆਂ ਪਾਕ ਉਚਾਈਆਂ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ
ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ।
ਹਵਾ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
ਚੰਨ ਕਦੇ ਮੈਲੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੇਤਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੁੰਦਾ।
ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਢਲਾਨਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਬਣਦੀ
ਹੈ।

ਕੱਚੀਆਂ ਪਗਡੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ
ਰਹੱਸ ਪਤਾ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।

ਧਰਤੀ ਕੱਖਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਮੋਹ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਮੱਖੀਆਂ-ਭੋਰਿਆਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਗੁੰਜ-
ਦੀਆਂ
ਅੰਗੂੰਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਹ-ਸਬਜ਼ ਵੇਲਾਂ
ਬਿਨ-ਵਰਕਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਆਜਾਦ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਲਹਿੰਗਾ

(ਢਾਬ ਕੰਢੇ ਇੱਕ ਟਟ੍ਹੀਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ)
ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਖਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ
ਕੀ ਮੈਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਲਹਿੰਗਾ ਪਵਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇਰੀ ਅਤਿ-ਸੋਹਲ ਜਿਹੀ ਟੰਗ ਖਾਤਰ
ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਝਾੰਜਰ ਘੜਵਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇਰੀ ਢਾਬ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵੱਸਣੇ ਨੂੰ
ਕੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚੁਬਾਰੇ ਢਾਹ ਸਕਦਾਂ ?

ਕੀ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਕੁ ਹੱਕ ਜਤਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੈਨੂੰ 'ਰਾਣੀਏ' ਆਖ ਬੁਲਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਅੱਜ ਤੀਕ ਲਿਖੇ ਜੋ ਗੀਤ ਸਾਰੇ
ਏਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਖਰੀਆਂ ਧੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਭਾਰ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਦਾ ਲਾਹ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਅੱਜ ਮਸਕੀਨ ਹਵਾਵਾਂ ਨੂੰ

ਦੱਬੀ-ਘੁੱਟੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਾਅ ਸਕਦਾਂ ?

ਇਸ ਪਾਵਨ ਵਕਤ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ
ਕੀ ਮੈਂ ਸਬਦਾਂ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਟੁਣਕਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਰੋਤਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪੱਥਰ ਧਰ ਕੇ
ਕੀ ਮੈਂ ਬੋਡ੍ਰਾ ਜਿਹਾ ਲੱਕ ਹਿਲਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇਰੀ ਪੈੜਾਂ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾਂ ?
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਜਿਹੜੇ ਅੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਉੱਡਦੀ ਏਂ
ਓਹਨਾਂ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆ ਸਕਦਾਂ ?

ਇਹ ਜੋ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਟੱਲ ਤੇ ਭਜਨ ਸਾਰੇ
ਤੇਰੇ ਖੰਬਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਛੁਪਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਰਨਤਾ ਆਖ ਸਕਦਾਂ ?
ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਸੁਣਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇਰੀ ਉੱਡਣੀ ਵੀ ਤਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈ
ਤੇਰੀ 'ਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਏਨਾ ਕੁ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੈਨੂੰ ਤਖਤ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾਅ ਸਕਦਾਂ ?

ਪ੍ਰਾਂਤ

(ਸੋਹਿਲੇ ਪ੍ਰੁੜ ਸਿੱਟੀ ਕੇ)

ਹਰਮਨ

ਕੀ ਮੈਂ ਬਚਪਣੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦੌੜ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਫੇਰ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀ ਖਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਜੰਗਲਾਂ-ਰੋਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਸਕਦਾਂ ?

ਕੀ ਮੈਂ ਫੇਰ ਤੋਂ ਮਾਣਸ ਕਹਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਨਦੀਆਂ ਤਲਾਬਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇ ਪੱਥਰ ਨਾ' ਪੱਥਰ ਟਕਰਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਤਾਰਿਆਂ ਹੇਠਾਂ ਸੌਂ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੁੱਲ ਧਰਤ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਬਣਾਅ ਸਕਦਾਂ ?

ਅਪਣੇ ਬੁੱਕ ਨੂੰ ਸਰਬਤ ਮੰਨ ਸਕਦਾਂ ?
ਅਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਅਖਵਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ 'ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਢੇਰ' ਸਦਕਾ
ਕਿਸੇ ਚਾਨਣ ਦੀ ਨਗਰੀ 'ਚ ਜਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ
ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਦੇ ਵਿਚ ਅਪਣਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਗੁਰੂਘਰਾਂ 'ਚ ਸੋਨਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਨਾਲੋਂ
ਇੱਕੋ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੀਨੇ ਸਜਾ ਸਕਦਾਂ ?

ਕੀ ਮੈਂ ਤਰਕ-ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾਂ ?
ਹਉਮੈ-ਈਰਖਾ ਪਾਸੇ ਹਟਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਯੋਗ-ਸਾਧਨਾ ਸਿੱਖ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇਰੇ ਵਾਂਗਰਾਂ ਆਸਣ ਸਜਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇਰੀ ਪਰਮ-ਦੇਹੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਉੱਤੇ
ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਵਾਅ ਸਕਦਾਂ ?

ਤੇਰੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕੁਦਰਤੇ ਨੀਂ
ਕੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਜਾਅ ਸਕਦਾਂ ?

ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਖਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ
ਕੀ ਮੈਂ ਝਿਆਲਾਂ ਦਾ ਲਹਿੰਗਾ ਪਵਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇਰੀ ਅਤਿ-ਸੋਹਲ ਜਿਹੀ ਟੰਗ ਖਾਤਰ ਇੱਕ
ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਝਾਂਜਰ ਘੜਵਾਅ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋ ਸਕਦਾਂ ?
ਕੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਾ ਸਕਦਾਂ ?
ਤੇਰੀ ਢਾਬ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵੱਸਣੇ ਨੂੰ
ਕੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚੁਬਾਰੇ ਢਾਹ ਸਕਦਾਂ ?

ਐਰਤ-ਕਾਸ਼ਨੀ ਜਾਦੂ

ਉਹ ਜੰਗਲ ਨਾਲ ਲਗਦੇ
ਤਲਾਬਾਂ ਦੀ ਜਾਈ
ਜੋ ਸਾਵੀ ਸਲਤਨਤ 'ਚ
ਭਟਕਣ ਸੀ ਆਈ
ਜੋ ਮਹਿਕ ਸੀ, ਕਿਰਿਆ ਸੀ,
ਚਾਨਣ, ਤਰਾਵਤ
ਤੇ ਪਿੰਡੇ 'ਚ ਢਲ ਗਈ
ਉਹ ਕੋਸੀ ਬਣਾਵਟ।

ਜੋ ਪਿੰਡਾ ਸੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ
ਸਾਦਾਬੀ ਰੰਗਤ
ਤੇ ਅੰਗਾਂ 'ਚੋਂ ਉੱਭਰੀ ਸੀ
ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ
ਜੀਹਦੀ ਲਚਕ ਤਣਿਆਂ
ਬਰੋਬਰ ਜਾ ਛੁੱਕਦੀ
ਉਹ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਰੋਹੀ
ਕਦੇ ਵੀ ਨੀਂ ਸੁੱਕਦੀ।

ਜੋ ਭਿਉਂਤੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੀ

ਸੁਧਹਾਨੀ ਸੱਗੀ
ਜੋ ਟਕਸਾਲੀ ਪੌਣਾਂ ਦਾ
ਸਾਦਕ ਪਰਾਂਦਾ
ਜੋ ਸੁਹਜਾਂ ਦੇ ਪੀਤ੍ਰੇ ਤੋਂ
ਉੱਠੀ ਜਦੋਂ ਵੀ
ਉਹਦਾ ਰਸਤਾ ਚੰਨਣ ਦੇ
ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ।

ਸੀ ਬਿਰਖਾਂ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ
ਜੀਰਾਂਦਾਂ ਦੀ ਸੱਕਰ
ਤੇ ਰੇਤੜ 'ਚੋਂ ਚੁਗ ਲਈ
ਨੀਵਾਣਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰ
ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਮਹਿਕਰ ਨੂੰ
ਅੱਗ 'ਚੋਂ ਲੰਘਾਅ ਕੇ
ਜੀਹਨੇ ਸਾਂਭ ਰੱਖਿਆ ਹੈ
ਨੈਣੀ ਸਜਾਅ ਕੇ।

ਜੀਹਦੇ ਰਕਤ ਵਿੱਚ
ਇੱਕ ਤਲਿਸਮ ਰਵਾਂ ਹੈ
ਜੀਹਦੇ ਕੋਲ ਸਿਰਜਣ ਦੀ
ਸ਼ਕਤੀ ਅਥਾਹ ਹੈ
ਜੀਹਦੀ ਹਿੱਕ 'ਚ ਕੌਸਰ
ਨਦੀ ਦਾ ਵਹਾਅ ਹੈ
ਤੇ ਮਾਂ ਵੀ ਤਾਂ ਇਸੇ
ਵਹਾਅ ਦਾ ਹੀ ਨਾਂ ਹੈ।

ਜੋ ਕਾਦਰ ਦੇ ਪੋਟੇ ਦੀ
ਨੰਗੀ ਲਿਖਾਈ
ਉਹ ਕਾਸ਼ਨੀ ਜਾਦੂ ਹੀ
ਐਰਤ ਕਹਾਈ ।

ਉਹ ਜੰਗਲ ਨਾਲ ਲਗਦੇ
ਤਲਾਬਾਂ ਦੀ ਜਾਈ
ਜੋ ਸਾਵੀ ਸਲਤਨਤ 'ਚ
ਭਟਕਣ ਸੀ ਆਈ।

ਭਾਰਤ-ਪਾਕ ਦੀ 1965

ਜੰਗ ਦੇ 50 ਸਾਲ

ਇਕ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਅੱਜ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ
ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹੂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ
1965 ਦੀ ਜੰਗ ਦੀ 50 ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਨੂੰ
ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਉਤੇ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਸਿੱਤ
ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਵਧੇਰੇ
ਤਹਿਦਾਰ ਹੈ: ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਜੀ ਦੇ
ਉਤੇ ਬਹੁਤਾ ਲਾਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ।।
1965 ਦੀ ਜੰਗ ਦ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦੇ
ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ
ਹੋਂਦ ਤੱਕਮੇਲ ਖਾਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅੱਧੀ ਨਾਲੋਂ
ਵੱਧ ਸਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ-ਪਾਕ ਦੇ
ਦਰਮਿਆਨ ਦੇ ਰਿਸਤੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਬਦਲਿਆ
ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਹੈ?
ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਹੀ ਓਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ
ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ ਦੇ ਜੰਮ੍ਹ
ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਹਥਿਆਉਣਾ ਹੀ ਸੀ - ਲੁਕਵੀਂ
ਜੰਗਬਾਜ਼ੀ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਭੰਨਤੋੜ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ
ਸਿੱਧੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਲਾਅ ਕੇ ਵਰਤਣ
ਦੇ ਨਾਲ। ਓਦੋਂ, 30,000 ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ
ਫੌਜੀ 5 ਅਗਸਤ 1965 ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ
ਹੇਠਲੀ ਸਰਹਦੀ ਲੀਕ ਟੱਪ ਕੇ ਆ ਵੱਡੇ
ਸਨ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਕੇ।
ਓਦੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਬਿਹਤਰ ਤੇ
ਬਹੁਤੇ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕੀ ਹਥਿਆਰ ਸਨ,
ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਗੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ
ਨੂੰ ਇਕ ਚੰਗੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ
ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ
ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਛੱਡ ਇੱਤਾ
ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਬ ਪੱਕਾ ਕਰਨ
ਲਈ। ਈਰਾਨ ਤੇ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਵੀ ਪਾਕਿ-
ਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖਲੋਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸੋਵੀਅਤ
ਸੱਘ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਸਾਂ ਲਾਈਆਂ
ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ
ਨਿਊਟਲ ਸਾਬਿਤ ਹੋਇਆ। ਨਹਿਰੁਵਾਦੀ

ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀਆਂ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਸਨ ਅਤੇ
1962 ਦੀ ਚੀਨ ਨਾਲ ਹੋਈ ਖਹਿਬੜ ਦੀ
ਪਈ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨਹਿਰੁ-
ਵਾਦੀ ਸ਼ਾਂਤ-ਨਿਸਲਾਪੁਣੇ ਵਿਚੋਂ ਮਸਾਂ ਉਭਰ
ਰਹੀ ਸੀ।। ਫਿਰ ਵੀ, ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਗਿਣਤੀ
ਵਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਡੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬ
ਵਿਚ ਵੀ ਮੌਰਚਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ
ਨੂੰ ਯਰਕਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਜੰਗ ਇਕ
ਬਰਾਬਰ ਮੁੱਕ-ਮੁਕਾਅ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁਜ ਸਕੀ।
ਅੱਜ, ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਮੱਡਰਨ
ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਲੈਸ ਵੀ ਹਨ। ਭਾਰਤ
ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਫੀਜ਼ ਜਣਾ ਆਮਦਨ (£5800
ਪੀਪੀਪੀ) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਫੀਜ਼
ਜਣਾ ਆਮਦਨ (£4700 ਪੀਪੀਪੀ) ਨਾਲੋਂ
ਵੱਧ ਹੈ ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ
ਦੇ ਦਰ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹਨ। ਵੱਡਾ ਫਰਕ

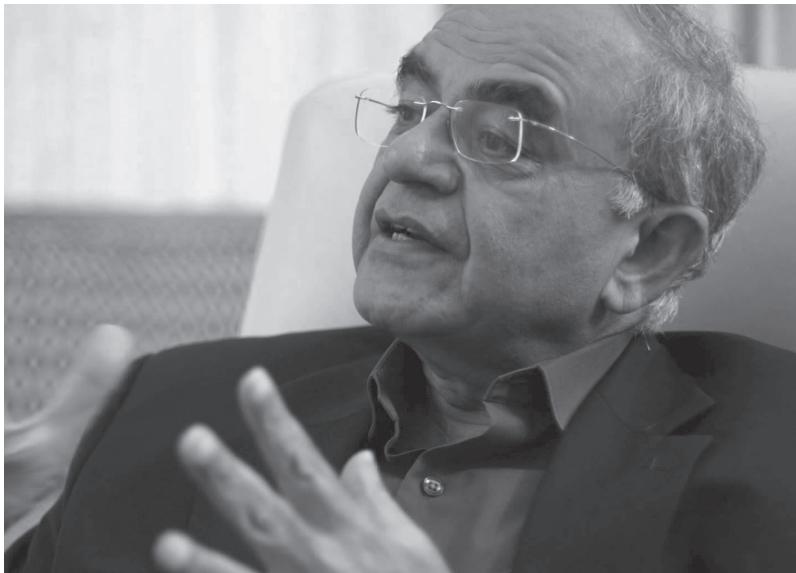

“ਅਸਲੀ ਮੁੱਦਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਹਿਸ ਦਾ
ਮੁੱਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰ। ਕੀ
ਸਚਮੁਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਸੈਅ ਹੈ?”

Javed Akhtar
@Javedakhtarjodu Aug 7 Mumbai.

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਠਾਹਠ ਸਾਲ ਪਰ ਮੰਡੀ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸੰਗਲ ਗੁਰਚਰਨ ਦਾਸ

ਭਖਦਾ

ਆਓ 68 ਸਾਲ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ....ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵੱਲੋਂ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਇਸ ਸਫਰ ਦੇ ਉਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ। ਇਹ ਇਕ ਰੋਲ ਘੜੇਲ ਵਾਲਾ ਸਫਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਧੁੰਦ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸੈਨ੍ਹੂੰ ਤਿੰਨ ਵੱਡ ਆਕਾਰੀ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਦਿਸਦੇ ਪਏ ਹਨ : 1947 ਅਗਸਤ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਿਆਸੀ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ, 1991 ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਕਾਰੀ ਅਤੇ 2014 ਮਈ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵਕਾਰ (ਡਿਗਨਿਟੀ) ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍਷ੋਂ ਦੀ ਹੁੰਝਾ ਫੇਰ ਸਿੱਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੌਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਖ਼ਿਆਲ ਉਡਾਰੀ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਖੰਭ ਲਾਅ ਕੇ ਇਹ ਸੋਚੀਏ ਕਿ ਇੱਨਸਾਨ ਦਾ ਵਕਾਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਹਿਲੋਂ ਪੱਕ ਚੁੱਕੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧ ਕੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਪਾਈਏ।

ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਵਤਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਬਾਪੜੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਰਥਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਰਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੱਧ ਵਰਗ ਵਿਚ ਚੁੱਕ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। (ਯਾਨੀ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਪਾਨਵਾਲਿਆਂ, ਥੀਵੀਲਰ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਸਤਕਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਪੱਕ ਚੁੱਕੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੋ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਬਣਨ ਦੀ ਰੀਝ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਹਾਰਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਪਾਈ, ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਸੁਫ਼ਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਸੀ-ਇਕ ਨਵੇਂ-ਆਧੁਨਿਕ, ਇਨਸਾਫ਼ ਪਸੰਦ ਭਾਰਤ

ਦੇ ਵਿਚ। ਓਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਲ ਲੰਘਦੇ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਰਲਿਆ ਮਿਲਿਆ ਅਰਬਚਾਰਾ ਇੱਕ ਬੰਦ ਗਲੀ ਵੱਲ ਲਿਜਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਥੈ ਗਿਆ ਸੀ ਰਾਜਵਾਦ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਟਿਚਕਰ ਨਾਲ 'ਲਸੰਸੀ ਰਾਜ' ਸੱਦਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਅਖੀਰ 1991 ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਉਹ ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਚੜ੍ਹਤ ਨੂੰ ਖੰਭ ਦਿੱਤੇ ਖੁਲ੍ਹਿਵਾਦ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ-ਯਾਨੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਨੇ। ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕਰਤਾਰੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਧਰੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਓਦੋਂ ਹੀ ਫੈਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰ-ਚਾਬੂਕੀ ਰਾਜਤੰਤਰ ਪਾਸੇ ਹਟਿਆ।

ਇਹ ਅਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਾਡਾ ਚੌਲੇ ਗੱਲੇ ਵਾਲਾ, ਭੰਬਲਭੂਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ 1.3 ਅਰਬ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੇ ਅਰਬਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਇਹੋ ਭਾਰਤ ਵਾਲੇ ਸੁਧਾਰ ਹੀ ਤਾਂ 60 ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਾਗ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਏਨਾ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਦੱਬੀ ਘੁੱਟੀ ਪਈ ਰਹੀ ਉਰਜਾ (ਦਮਖਮਾ) 1991 ਦੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਬੰਧੇਜਾਂ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਕ ਧਮਾਕੇ ਵਾਂਗ ਫਟ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਨੱਚੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਚਿੱਤ ਚੇਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉੱਦਮੀ-ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਇਸ ਕਮਾਲ ਨਾਲ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਨਗੇ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸੋਚ, ਜਵਾਨ ਖੜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲਬਾਲਬ ਭਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨਾਲ ਪੂਰਾ

ਸਜੀ ਬਰੂਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਇਥੋਂ
ਰਾਜ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਏ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ
ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ, ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਆਪਣੀਆਂ ਕਸ਼ਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ
ਹੱਲਾਜ਼ੇਰੀਆਂ ਕਰਕੇ। ..

ਸਿੰਘ ਫਸਾਉ ਖਹਿਬੜਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ਫੇਰ
ਵਿਸ਼ਵੀ ਅਖਤੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੰਘ ਫਸਾਉਣ
ਲਈ ਸੁਰਗਮਿਆਂ ਵਾਂਗ ਨਿਕਲ ਪੈਣਗੀਆਂ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਹ ਚੜ੍ਹਤ ਬਹੁਤੀ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। (ਚੇਤੇ ਰਹੇ)
ਭਾਰਤ ਇਕ 'ਹੇਠੋਂ ਉਤਾਂਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਲੀ
ਸਫਲਤਾ' ਹੈ, ਚੀਨ ਤੋਂ ਉਲਟ, ਜੋ ਇਕ
'ਉਤਿਓ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ' ਮਾਰੀ ਮੱਲ ਹੈ ਤੇ
ਜਿਸ ਮੱਲ ਨੂੰ ਕਿ ਇਕ ਹੁਕਮੀ-ਰਾਜ
ਵਾਲੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤੀ ਉਚ-ਵਰਗ ਨੇ
ਘਿੜਿਆ ਹੈ। ਏਧਰ, ਸਾਡੇ 68 ਸਾਲ ਅੜ
ਕੇ ਪੈਰ ਜਮਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਤੰਤਰ
ਦੀ ਤਾਂ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਹੈ। ਵਾਰ
ਵਾਰ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਵਿਖਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ
ਇਹ ਹਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਚੱਲਦਾ

ਹੀ ਰਹੇਗਾ- ਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ
ਪੁਰਾਣੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਵੀ ਮੁੰਹ ਭੱਜਾ ਹੈ ਕਿ
ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਆਪਾ-
ਸਾਂਭ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ
ਉਹ ਬੇਉਲਾਰਪੁਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ
ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਅ-ਚਲਾ ਸਕਣ।

ਅੱਜ ਦੇ ਮੌਕੇ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ
ਨਰੋਦੂ ਮੌਦੀ ਨੂੰ ਇਹ ਚੇਤੇ ਕਰਨ ਲਈ
ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ
ਸੀ। ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਮੁਹੰਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨੀ
ਵਾਰ ਹਿੰਦੂੜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ
500 ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਵਾਰ ਵਿਕਾਸ-ਤਰੱਕੀ ਦਾ
ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਰੀਝਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਵਿਕਾਸ-
ਤਰੱਕੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਲਈ ਇਕ 'ਕੋਡ

ਵਰਡ' ਸੀ, ਜੋ ਮੌਕਾ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਲ
ਭਰੀ ਹੋਈ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ
ਸੀ।

ਮੌਦੀ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ
ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ
ਇਕ ਮਦਦਗਾਰ ਮਹੌਲ ਦੇਣਗੇ, ਕਿ ਲਾਲ
ਫੀਡਾਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਮਾਰੂ ਰੋਕ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬਦਨਾਮ
'ਇਸਪੈਕਟਰੀ ਰਾਜ' ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਝੇਲਣਾ
ਪਏਗਾ। ਅਜੇ ਤਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਾਅਦਾ
ਨਿਭਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿ-
ਟਰੋਸਪੈਕਟਿਵ ਟੈਕਸ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ
ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਵਾਅਦੇ ਦਾ ਸੱਚ ਦੱਸ
ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤ
ਅਜੇ ਵੀ ਇਕ ਔਖਾ ਅਖਾਤਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ-ਮੰਤਰੀ ਮੌਦੀ ਨੂੰ ਮੇਰੀ
ਸਲਾਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਕੋਈ
ਨਵਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਾ ਐਲਾਨਣ। ਇਸ ਦੀ
ਬਾਅਦ, ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਕਿ
ਮਈ 2014 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਹੁਤ,
ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਐਲਾਨੀਆਂ ਸਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡਾ
ਮੁਲਕ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਕਾਰੋਬਾਰ
ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੌਖ' ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ।

ਉਤੋਂ, ਵੱਲਡ ਬੈਂਕ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ
ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈਆਂ
ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚ
ਹੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ। ਮੌਦੀ ਦੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੇ
ਇਕ ਅਹਿਮ ਵਜ੍ਹਾ ਗਜਰਾਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਵੱਲੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਬਾਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿਹਾ
ਵਧੀਆ ਰਿੱਕਾਰਡ ਸੀ।

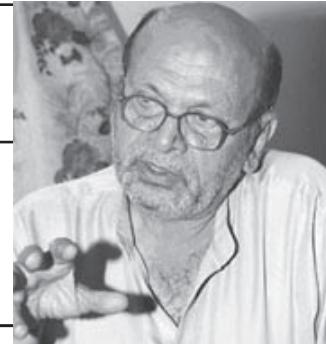
ਮਹਾਨ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਸਿੱਧ
ਹੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਹੀ ਸਭ
ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਸਿਰਫ
ਨੀਤੀ-ਘੜਨ ਤੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ

ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਸੁਧਤ ਜਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫੁੱਲ ਖਰਚ ਗ੍ਰੀਸ ਨਿਵਾਸੀ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ --ਗ੍ਰੀਸ ਕਿਉਂ ਪੂਰੀਆਂ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਟੈਕਸ ਨੀਵੇਂ ਦਰ ਦੇ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ? --ਚੈਨਈ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਪਠਕ ਪੁਛਦਾ ਹੈ।

ਟੀਸਟਾ ਦੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ! ਮੁਕਾਨ ਮੰਡਤੀ ਉਤੇ ਚੱਲ ਹੀ ਰਹੇ ਮੁਕਵਾਨਿਆਂ ਕਰਕੇ 'ਹੋਏ' 'ਹੋ' ਕਰ ਕੇ ਘੋਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ...!" -ਇੰਦਿਰਾ ਜੀਸਿੰਘ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਿਰਕੱਢ ਵਕੀਲ।

ਹੁੰਦੇ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਹਰ ਬਰੀਕੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ- ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਰੇਰਣਾ ਅਤੇ ਹੱਲਸੇਰੀ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਮੁਤਹਿਤਾਂ-ਹੇਠਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰੋਕਾਂ- ਅਤਿੱਕੇ ਹਟਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਲਈ ਇਕ ਅੱਖੇ ਅਖਾਤੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚੰਗੇ ਮਾਹੌਲ ਵਾਲਾ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੌਦੀ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਓ ਖਰੋਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਵਤਨੀਆਂ ਨੂੰ, ਮੰਡੀ ਦੀ ਅੱਜ ਜੋ ਪਰਚੰਡ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ ਉਹ ਮਨਵਾਉਣੀ-ਸਮਝਾਉਣੀ ਪਏਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਮਾਰਗੇਟ ਬੈਚਰ ਨੇ ਬਿਊਟੇਨ ਅਤੇ ਡੇਂਗ ਜ਼ਿਆਓ ਪੇਂਗ ਨੇ ਚਿਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰਤਵਾਸੀ ਇਹੋ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿ ਮੰਡੀ “ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਕਰਦੀ ਹੈ”; ਭਿੱਸਟਾਚਾਰ ਪੈਂਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੰਡੀ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਇਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਅਜੇ ਵੀ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਸੱਕ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਚੋਰ ਪੈਰੀਂ ਹੀ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ‘ਮਨ ਕੀ ਬਾਤ’ ਆਲੂ ਮੰਡੀ ਹੈ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕਿ “ਮੰਡੀ ਪੱਖੀ” ਅਤੇ “ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲੇ ਹੋਏ”

ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰਤਵਾਸੀ ਇਹੋ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿ ਮੰਡੀ “ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਕਰਦੀ ਹੈ”

ਹੋਣ ਵਿਚ ਕੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੰਡੀ-ਪੱਖੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਧਰਨਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੀਆਂ ਰੱਖਣ, ਮਾਲ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ “ਅਸਲਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਉਤੇ ਖਲੋਤੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ” ਕਾਇਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਲਾਭ ਮਿਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੇ ਉਹ ਦੂਜੀ ਕਿਸਮ ਦੀ, ਯਾਨੀ “ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲੀ” ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਕ ਫੈਸਲੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਛੱਪੇ ਹੇਠ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਹ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਖੁਦ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਹ ਅਜੋਕੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਖੁਸ਼ਬੁਰੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਖੁਸ਼ਬੁਰੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਪੱਛਮ ਤਾਂ ਸਰਮਾਏ-ਦਾਰੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਚਲਾਈ ਰੱਖਣ ਵੱਲੋਂ ਅੱਖਾਲਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ, ਪੁਰਬ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੁਲਕ ਸਿਆਸੀ-ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦੀ ਨੀਂਹ ਦੇ ਸਦਕਾ ਚੜ੍ਹਤ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਚਿਰ-ਰਹਿਣੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਰਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਮਾਜ, ਆਜਾਦ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀ ਇਕੋਨੋਮੀ- ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਜੋੜ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਟੀ.ਓ.ਆਈ.

ਅਸ਼ਗਰ ਵਜਾਹਤ

ਮੇਰਾ ਪੁਰਾ ਜੀਵਨ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹ-ਦਿਆਂ ਬੀਤਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤੇ ਮਿੱਤਰ ਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤਾ ਉਠਣਾ ਬੈਠਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਇਹ ਬਣੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਾਟਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਕ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ, ਫਿੱਰਾਖ ਦਿਲ, ਨਿਆਂ ਪਸੰਦ, ਅਮਨਪਸੰਦ, ਰਲ-ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ-ਜਮਰੂਹੀ ਮੁੱਲਾਂ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਾਰਤ ਅੱਜ ਇਕ ਵੱਡਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹਿੰਦੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁੱਲਾਂ ਉਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਆਲਧ ਦੀ ਦੌਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਅਤੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਹਾਰਥ ਦੇ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਟੁੱਟਤਾ ਨੂੰ ਭੰਨ ਦੇਣ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਬਹੁਤ ਸਮਝਦਾਰ ਸਮਾਜ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਮੌਰਚਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿਖ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਏਗਾ। ਤੋੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਘੱਟ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਅੰਗਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅੱਜ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ-ਤੋੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ (ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਢ ਲੇਖਕ-ਸੰ.) ਕਿਸਮ ਦਾ ਖਹਿਣਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਬੈਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਇਕਤਾ, ਅਮਨ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਸ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ।

ਸਾਵਣ

ਜ਼ਮੀਰਉਂਦੀਨ ਅਹਿਮਦ

ਉਰਦੂ ਕਹਾਣੀ

ਜ਼ਮੀਰਉਂਦੀਨ ਅਹਿਮਦ 1926-1990 -ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਤੇ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫਿਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵਾਸੇ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਖਬਾਰ ਡਾਂਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਮਹਾਰੀਪ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਇਕੱਲੇਪਣ ਅਤੇ ਬੁਝਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੀਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬਿਅਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਛਪੀ ਕਹਾਣੀ 'ਸੁੱਕੇ ਸਾਵਣ' ਅਤੇ 'ਪੁਰਵਾਈ' ਵਰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕ।

ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਰਮ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮੱਬਾ ਭਿੱਜਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਤਾਂ
ਉਹਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਗਈ
ਉਹਨੇ ਮੱਬੇ 'ਤੇ ਹੱਥ
ਫੇਰਿਆ.....ਮੱਬਾ ਸੁੱਕਾ ਸੀ।

ਕਮਰੇ ਦਾ ਬਹਾ ਅੱਧਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ
ਸੀ ਤੇ ਅਧਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬੂਹੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਲਾਨ ਉਸਨੂੰ
ਧੁੱਪ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ....
ਉਹ ਹਤਬਦਾਅ ਕੇ ਉਠਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ
ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਚੇਤੇ ਆਇਆ, ਓਏ ਅੱਜ ਤਾਂ
ਐਤਵਾਰ ਹੈ.... ਉਹਨੇ ਲੇਟੀ ਲੇਟੀ ਹੀ
ਨੇ ਅੰਗੜਾਈ ਭਰੀ, ਫੇਰ ਹੱਥ ਵਧਾਅ ਕੇ
ਖਿੜਕੀ ਦੀ ਕੁੰਡੀ ਖੇਲ੍ਹੇ ਦਿੱਤੀ.....ਉਸ
ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਲੂਅ ਦਾ ਇੱਕ ਥਪੇੜਾ
ਵੱਜਾ..... ਸੁੰਨਸਾਨ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਧੁੱਪ
ਨੰਗੀ ਹੋ ਕੇ ਨੰਚ ਰਹੀ ਸੀ।

ਉਹਨੇ ਖਿੜਕੀ ਬੰਦ ਕਰਨ
ਲਈ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ
ਵਾਲੇ ਘਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਜਾਮਾ
ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਮੁੱਖ ਇਮਾਮ ਸਾਹਬ ਉਚੇ
ਪਜਾਮੇ ਅਤੇ ਲੱਠੇ ਦੇ ਕੁਤਤੇ ਵਿੱਚ ਸਜੇ
ਅਤੇ ਲੱਠੇ ਦੀ ਹੀ ਗੋਲ ਟੋਪੀ ਉੱਤੇ ਬਿਨਾ
ਬੂਰ ਦਾ ਤੱਲੀਆ ਸਿੱਟੀ, ਜਿਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਗਰਦਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਪੁਤਪੁਤੀਆਂ
ਨੂੰ ਢਕਿਆ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸਦੇ ਦੋ
ਕਿਨਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਬੇ
ਹੋਏ ਸਨ, ਬਾਹਰ ਆਏ ਤੇ ਗਲੀ ਦੇ ਮੌਜ
ਵੱਲ ਵਧ ਗਏ।

ਜ਼ੁਹਰ (ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਨਮਾਜ਼)
ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣੇ ਨੇ.....ਉਹਨੇ
ਖਿੜਕੀ ਬੰਦ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਨੇ ਸੋਚਿਆ।

ਇੰਨੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ....ਉਹਨੇ
ਪਾਸਾ ਪਰਤ ਕੇ ਟਾਈਮ ਪੀਸ 'ਤੇ ਨਿਗਾਰ
ਮਾਰੀ ਜੋ ਸਿਰਹਾਣੇ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸਟੂਲ
'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸਾਢੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ.....

ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ , ਫੇਰ ਵੀ
ਉਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਐ....ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਉਠ੍ਹੀ
ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਵਿੱਚ
ਛੱਤ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਗਿਣਨ ਲੱਗੀ ਤੇ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਲੱਗੀ
ਕਿ ਉਹ ਇੰਨੀ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵਿਹ-
ਤੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਸੁਤੀ।
ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਆਉਂਦੇ ਕੋਈ
ਦੋ ਵੱਜ ਗਏ ਸਨ....ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਸੌਂਦੀ ਤਾਂ
ਨੀਂਦ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂ ਕਿ ਸਾਵੇਰੇ ਸਾਵੇਰੇ
ਹੀ ਨੀਂਦ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਭ

ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ
ਸਰਮ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮੱਬਾ
ਭਿੱਜਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ
ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਗਈ ..

ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ....ਫੇਰ ਅੱਜ ਜਲਦੀ ਉਠਣਾ
ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ....ਇੱਧਰੋਂ ਜਵਾਬ
ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਹਟੀਆਂ।
ਅਖੀਰੀ ਕੜੀ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਉਹਦੀ
ਲੱਤ 'ਤੇ ਪਈਆਂ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸੌਂਦੇ ਸਮੇਂ
ਗਰਾਰੇ ਦਾ ਪੌਂਹਚਾ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ।
ਉਸਦੀ ਖਿੱਚਪਾਊ ਸੁਡੌਲ ਪਿੰਜਣੀ ਉੱਤੇ
ਇੱਧਰ ਉਧਰ ਕਾਲੇ ਵਾਲ ਵਧ ਗਏ ਸਨ ।

ਉਹਨੇ ਪਿੰਜਣੀ ਦੇ ਵਾਲਾ 'ਤੇ
ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ, ਫਿਰ ਪੌਂਹਚਾ ਬੋਤ੍ਤਾ ਜਿਹਾ
ਉਪਰ ਚੁੱਕਿਆ....ਪੱਟ ਸਾਫ ਸੀ।

ਉਹਨੇ ਦੂਜੇ ਪੌਂਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕਿਆ- ਦੂਜੀ ਪਿੰਜਣੀ 'ਤੇ
ਵੀ ਵਾਲ ਵਧ ਆਏ ਸਨ...ਪਰ ਪੱਟ ਸਾਫ
ਸੀ। ਉਹਨੇ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਪੌਂਹਚਿਆ ਨਾਲ
ਦੋਵਾਂ ਪੱਟਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਜਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿੱਟਿਆਂ
ਤੱਕ ਕੱਸਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਦੀ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ
ਆਪਣੇ ਅੱਬਾ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ
ਸਿਰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਢਕ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।

"ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੁਝ ਕਰਨ
ਚਾਹੀਦੇ".....ਤੇ ਉਹਨੇ ਮੂੰਧੀ ਹੋ ਕੇ ਟੰਗਾਂ
ਫੈਲਾਅ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ
ਭੂਆ ਖੇਲ੍ਹੇ ਦੇਣਗੇ- ਫੇਰ
ਦਸਤਕ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ
ਭੂਆ ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਸਾਮ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸੀ।

ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਉਠ੍ਹੀ, ਪੈਰਾਂ
ਵਿੱਚ ਚੱਪਲਾਂ ਪਾਈਆਂ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ
ਵਧੀ, ਵਾਪਸ ਆਈ , ਸਿਰਹਾਣੇ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ
ਦੁਪੱਟਾ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ, ਤਪਿਆ ਪੱਕਾ
ਦਲਾਨ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤਪਿਆ ਕੱਚਾ
ਵਿਹੜਾ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ
ਪਹੁੰਚੀ। ਬੂਹੇ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ੀਬ ਵਿੱਚੋਂ ਝਾਕਿਆ
ਤੇ ਫਿਰ ਕੁੰਡੀ ਖੇਲ੍ਹੇ ਦਿੱਤੀ।

ਸੱਜਦ ਨਜ਼ੀਬ ਅਲੀ ਸਾਹ

ਆਪੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਬਹਾਰ
 ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ
 ਤੁਹਾਡੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ
 ਖੁਰ ਗਈ ਹੈ
 ਤੇ ਕੁਝ ਬਿਲਕੁਲ
 ਨਵਾਂ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ
 ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਜੰਮ ਪਿਆ ਹੈ
 ਤੇ ਆਪੇ ਵਧਣ ਫੁੱਲਣ ਲੱਗ ਹੈ
 ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ...
 ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ
 ਨਵੇਂ ਦੇ ਜਨਮਣ ਹੁੰਦੀ।
 (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)

ਖੋਬੇ ਮੌਢੇ ਉਤੇ ਟੋਕਰੀ ਰੱਖੀ,
 ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤੀਲਾਂ ਵਾਲੇ ਝਾੜੂ ਦਾ ਮੁੱਠਾ
 ਬਾਹਰ ਝਾਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਿਹਤਰਾਣੀ ਅੰਦਰ
 ਆਈ ਤੇ 'ਸਲਾਮ ਬੀਬੀ ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ
 ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵੱਤ ਗਈ।

ਉਹਨੇ ਸਲਾਮ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਲਾਮ
 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬੁਹੇ ਭੇਤ ਕੇ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ
 ਚਲੀ ਗਈ ਤੇ ਸਟੋਵ 'ਤੇ ਚਾਹ ਬਨਾਉਣ
 ਲੱਗੀ।

'ਸੁਣ ਦੁਲਾਰੀ !' ਉਹਨੇ ਉਥੋਂ
 ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ।

'ਜੀ ਬੀਬੀ ਜੀ !' ਮਿਹਤਰਾਣੀ
 ਨੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

'ਛਰਨੈਲ ਨਾਲ ਧੋਵੀਂ।'

'ਚੰਗਾ, ਬੀਬੀ ਜੀ !'

ਵਾਕਈ ਦੁਲਾਰੀ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।
 ਇੱਸਮ ਏ ਬਾ ਮੁਸਮਾ (ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਨਾਮ
 ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਅੱਕਤੀ)....ਰੰਗਤ ਅਜੇ ਤੱਕ
 ਕਿੰਨੀ ਸਾਫ਼ ਹੈ.....ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ
 ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ। ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਵੀ ਭੰਗਣ
 ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ....ਉਹ ਕਹਿਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ
 ਅਮਾਨਾਬਾਦ ਦੇ ਕੋਈ ਸੈੱਜਦ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
 ਤੁਖਮ ਹੈ....ਉਹ ਮੁਸਕਰਾਈ।

ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ

ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੁਲਾਰੀ ਦਾ ਨਾਮ
 "ਪਲੇਟਫਾਰਮ" ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ
 ਉਸਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੁੱਹਲੇ ਦਾ ਜਿਹੜਾ

ਵੀ ਮੰਡਾ ਗਭਰੇਟ ਹੁੰਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸੇ ਉਤੇ
 ਹੱਥ ਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ
 ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ 'ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ
 ਬਿਨਾਂ ਟਿਕਟ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ....ਨਹੀਂ;
ਹਾਸੇ ਦੇ ਮਾਰੇ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਸ
 ਲਈ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਤਕੁਤਾਡੀ ਇਸ
 ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਸੀ.....ਤੇ ਕੁਤਕੁਤਾਡੀ ਇਸ

ਕਰਕੇ ਕੱਢੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ਾਰਾਰਤ ਨਾਲ ਪੁੱਛ
 ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕਦੇ ਟਹਿਲੇ
 ਸੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ....ਹਾਏ ਕਿੰਨੀਆਂ
 ਕੁਤਕੁਤਾਡੀਆਂ ਕੱਢਦੇ ਰਹਿਦੇ ਸਨ।

'ਰਾਮ ਦੁਲਾਰੀ !'

'ਜੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ! '

'ਚਾਹ ਪੀਵੇਂਗੀ ?' ਤੇ

ਮਿਹਤਰਾਣੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੁਣੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ
 ਉਹਨੇ ਇੱਕ ਕਸੋਰੇ ਵਿੱਚ ਚਾਹ ਪਲਟ
 ਦਿੱਤੀ।

'ਪਿਆਓਗੇ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ

ਪੀਵੀਏ ?' ਦੁਲਾਰੀ ਆ ਕੇ ਰਸੋਈ ਦੇ
 ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਮੂੰਹਰੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ।

ਉਹਨੇ ਅੰਗੂਠੇ ਅਤੇ ਤੀਜੀ
 ਉੱਗਲ ਨਾਲ ਕਸੋਰੇ ਦਾ ਕੰਢਾ ਫੜ ਕੇ
 ਮਿਹਤਰਾਣੀ ਵੱਲ ਵਧਾਇਆ।

ਦੁਲਾਰੀ ਕਸੋਰਾ ਲੈ ਕੇ ਰਸੋਈ
 ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲ ਢੋਅ ਲਾ
 ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ ਜਿਹੜਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਧੋਪ ਤੋਂ
 ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਫੁਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ
 ਸੜ੍ਹਕੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਚਾਹ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਉਹਨੇ ਇੱਕ ਪੀਤ੍ਰੀ ਜਿਸ ਦੇ
 ਪਾਵੇ ਲਾਲ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗੇ ਸਨ, ਪੈਰ
 ਨਾਲ ਖਿੱਕਾਈ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਰਸੋਈ ਦੇ
 ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਈ।

'ਕੋਈ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ?' ਉਹਨੇ
 ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਮਲਮਲ ਦੇ ਸਫੈਦ
 ਕੁੜਤੇ ਨੂੰ ਚੁਟਕੀ ਨਾਲ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੀ
 ਭਾਰੀ ਛਾਤੀ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ
 ਚਾਹ ਦਾ ਪੁੱਟ ਸੰਘੋਂ ਥੱਲੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਹੋਏ
 ਪੁੱਛਿਆ।

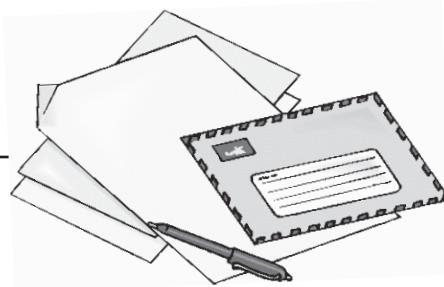
'ਕਿਸਦੀ ?' ਦੁਲਾਰੀ ਨੇ ਕਸੋਰ
 ਧਰਤੀ ਤੇ ਰੱਖ ਜਵਾਬੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ।

'ਰਾਮ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਹੋਰ
 ਕਿਸਦੀ ?'

'ਹੁਣ ਕੀ ਖਬਰ ਆਉਣੀ ਇੰਨੇ
 ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ' ਮਿਹਤਰਾਣੀ ਨੇ ਬੜੀ
 ਨਿਰਾਸਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ਦੂਜੇ ਹੀ ਪਲ ਉਹਨੂੰ
 ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ।

'ਉਸੇ ਦੀ.....ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਡਿਆ
 ਬੈਠਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੀਹਨੂੰ ਭਜਾਅ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ
 ਹੈ' ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ
 ਹੋਈ ਤਾਂ ਦੁਲਾਰੀ ਨੇ ਰਾਮ ਭਰੋਸੇ ਨੂੰ ਇੱਕ
 ਮੌਤੀ ਜਿਹੀ ਗਾਲ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ।

'ਸੌਂਕਣ ਦਾ ਯਾਰ।
 ਉਹ 'ਹੈਂ ਹੈਂ' ਹਾਅ ਕਰਦੀ ਰਹਿ

ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਮਈ-ਜੂਨ ਦਾ ਅੰਕ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਦੇ ਲਈ ਆਲਾ ਦਰਜੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਖ ਸਫੇ ਦੀ ਫੋਟੋ ਕਮਾਲ ਦੀ ਹੈ।
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਅਮਰੀਕਾ
(ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਰਗਰਮ)

ਗਈ।

‘ਮਾਫ ਕਰਿਓ’ ਕਹਿ ਕੇ ਮਿਹਤਰਾਣੀ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਕਸੇਰਾ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ‘ਹੁਣ ਚੱਲਦੀ ਹਾਂ ਬੀਬੀ ਜੀ, ਕਈ ਘਰ ਹੋਰ ਕਮਾਉਣੇ ਹਨ ਹਾਲੇ।’ ਉਹਨੇ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਟੋਕਰੀ ਚੁੱਕ ਬੱਬੀ ਢਾਕ ’ਤੇ ਰੱਖ ਲਈ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਵਧ ਗਈ।

‘ਬੇਟੀ ਗਈ ?’

‘ਹਾ’

‘ਫੇਰ ਕਦੋਂ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਹੁਣ ?’

‘ਪਤਾ ਨਹੀਂ.....’ ਉਹਨੇ ਬੂਝੇ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਮਿ-ਹਤਰਾਣੀ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁੰਡੀ ਲਾ ਕੇ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਝੜ ਪੂੜ ਤੇ ਨਹਾਉਣ ਧੋਣ ਤੋਂ ਵਿਹਲੀ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨੇ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲੇ, ਫੇਰ ਰਸੋਈ ਦੀ ਚੌਗਾਠ ਨਾਲ ਲਟਕੇ ਛਿੱਕ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਦੋ ਪਰਾਉਂਠੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕਬਾਬ ਖਾਧੇ ਜੋ ਉਸਨੇ ਨਾਸਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚਾਅ ਲਏ ਸਨ ਜਿਹਤਾ ਰਾਤੀਂ ਬੇਟੀ ਤੇ ਦਾਮਾਦ ਦੇ ਸਫਰ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਰਮਈ ਰੰਗ ਦੀ ਸੁਰਾਹੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਕਟੋਰੇ ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੋੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬਰਸਾਤੀ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ।

ਬਰਸਾਤੀ ਭੱਠੀ ਬਣੀ ਪਈ ਸੀ....ਤਿੰਨ ਖਿੜਕੀਆਂ ਸਨ, ਇੱਕ ਪਿਛਵਾਤੇ ਦੀ ਗਲੀ ਵੱਲ ਤੇ ਦੋ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਹੜੇ ਵੱਲ....ਉਹਨੇ ਤਿੰਨੋਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਹਨੂੰ ਪਸੀਨੇ ਵਿੱਚ ਨਹਾਤੇ ਪਿੰਡੇ ਉਤੇ ਲੂਆ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦੀ ਠੰਡਕ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ.....ਉਹ ਗੁਣਗੁਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਖਿੰਡੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਕੇ

ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ’ਤੇ ਰੱਖਦੀ ਰਹੀ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਨਿਵਾਰ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਪਲੰਘਾਂ ਵਲ ਵਧੀ ਜਿਹੜੇ ਬਰਸਾਤੀ ਦੇ ਐਨ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਡੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਾ ਬਿਸਤਰਾ ਉਵੇਂ ਦਾ ਉਵੇਂ ਸੀ ਪਰ ਦੂਜਾ ਵੱਟੇ ਵੱਟ ਸੀ ਤੇ ਉਲਿਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ-ਇਸ ਬਿਸਤਰ ਦੀ ਦਰੀ ਇੱਕ ਪਾਸਿਓਂ ਇੰਨੀ ਖਿਸਕ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪੱਟੀ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਰੀ ’ਤੇ ਵਿਛੀ ਚਾਦਰ ਇੰਨੀ ਲਮਕ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਫਰਸ਼ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਤੇ ਲੈਣ ਦੀ ਚਾਦਰ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਲਈ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਹਿ ਲਾ ਕੇ ਪੁਆਂਦੀ ਵੱਲ ਪਈ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣਿਆਂ ਦੇ ਗਿਲਾਫਾਂ ’ਤੇ ਹੋਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਵੇਲ ਬੁਟੇ ਕੱਢੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਲਝੇ ਬਿਸਤਰੇ ਦਾ ਸਿਰਹਾਣਾ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ’ਤੇ ਸੀ ਪਰ ਦੂਜੇ ਬਿ-ਸਤਰ ਦਾ ਸਿਰਹਾਣਾ ਬਿਸਕ ਕੇ ਉਲਝੇ ਬਿਸਤਰੇ’ਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਉਹਨੂੰ ਸਿਰਹਾਣੇ ਦਾ ਇਸ ਤਰਾਂ ਥਾਂ ਸਿਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਇਆ। ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੂਜੇ ਬਿਸਤਰੇ ਦੇ

ਸਿਰਹਾਣੇ ਸੁੱਟ-ਪਟਕ ਜਿਹਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਝੱਟ ਹੀ ਉਹਨੇ ਉਸ ’ਤੇ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ ਜਿਵੇਂ ਬੜ੍ਹੁਰਗ ਮੋਹ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ’ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਝੱਕ ਕੇ ’ਕੱਠੀ ਹੋਈ ਚਾਦਰ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਚਾਦਰਾਂ, ਸਿਰਹਾਣੇ ਅਤੇ ਦਰੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਵਿਛਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚਾਦਰ, ਉਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਚਾਦਰ ਅਤੇ ਦਰੀ ਨੂੰ ਝਾੜ ਕੇ ਦਬਾਰਾ ਬਿਸਤਰਾ ਲਾਇਆ - ਉਹ ਬਿਸਤਰਾ ਲਗਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਲੰਘ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕੱਪੜਾ ਪਿਆ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਪੈਰ ਨਾਲ ਖਿਸਕਾਅ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ- ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ- ਬੱਲ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਨਹੀਂ’ ਕਿਹਾ ਤੇ ਟੀਨ ਦੀ ਉਸ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਪਿਛਵਾਤੇ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੌਤੀਏ ਦੇ ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਦੋ ਮੁਰਝਾਏ ਹੋਏ ਹਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਏ ਸਨ। ਫੇਰ ਉਹ ਖਿੜਕੀ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਬੱਲੇ ਚਲੀ ਗਈ।

ਫਿਰ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਤਾਂਤਾ ਬੱਡ ਗਿਆ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਅ ਆਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੋਮਵਾਰ ਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਗਏ ਸੀ। ਭੂਆ ਨੇ ਚਾਦਰ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗਰਦਨ ਤੇ ਮੱਥੇ ਦਾ ਪਸੀਨਾ ਪੁੰਝਿਆ ਤੇ ਉਸਦੀ ਚਾਰਪਾਈ ਦੀ ਪੁਆਂਦੀ ਵੱਲ ਬੈਠ ਕੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੜ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ। ਭੂਆ ਨੂੰ ਇਹ ਫਿਕਰ ਸੀ ਕਿ “ਸਾਡੀ ਮੁੰਨੀ...ਧੀ ਰਾਣੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਦੂਲਹੇ

ਇਸ ਬਿਸਤਰ ਦੀ ਦਰੀ ਇੱਕ ਪਾਸਿਓਂ ਇੰਨੀ ਖਿਸਕ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪੱਟੀ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਰੀ ’ਤੇ ਵਿਛੀ ਚਾਦਰ ਇੰਨੀ ਲਮਕ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਫਰਸ਼ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਹੀ ਸੀ।

ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ.... ਬਿਲਕੁਲ ਇਕੱਲੀ ਹੋਵੇਗੀ.....ਤੇ ਭਾਂਅ ਭਾਂਅ ਕਰਦਾ ਘਰ ਵੱਚ ਖਾਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।”

ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧੀ ਰਾਣੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਢੂਲਹੇ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਬਾਰੇ ਤਾਬੜਤੋੜ ਕਈ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ।

ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਉਹਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, “ਰੱਡੀ ਲੇਟ ਸੀ....ਪੂਰਾ ਇੱਕ ਘੰਟਾ.... ਭੀੜ ਵਾਹਵਾ ਸੀ....ਫਿਰ ਵੀ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਵਡ ਹੀ ਗਏ ਸਨ....ਕਾਸ਼ਗੰਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਇਦ ਸੀਟ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋ-ਵੇਗੀ....”

“ਬੱਚੇ ਰਾਤ ਭਰ ਜਾਗਦੇ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ?”

“ਨਹੀਂ, ਉਹ ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ ਉੱਤੇ ਬਰਸਾਤੀ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ, ਬੋਡ੍ਹਾ ਸੌਣ ਲਈ।”

ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਭੂਆ ਨੂੰ ਤਾਬੜਤੋੜ ਕਈ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਭੂਆ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫਜ਼ਲੂ ਰਾਤ ਭਰ ਹਾਏ ਹਾਏ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਬੁਖਾਰ ਸੀ ਕਿ ਉਤਰਨ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ...ਉਹ ਕੀ ਕਰਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਡਾਕਦਰ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣਾ ਪਿਆ। “ਮਿਆਦੀ ਬੁਖਾਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ...ਲਾਲ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ...ਪੂਰਾ ਇੱਕ ਰੁਪਿਆ ਲਿਆ....ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਆਟਾ ਗਿੱਲਾ.... ਕੰਮ ਦਾ ਨਾ ਕਾਜ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅਨਾਜ ਦਾ....ਸ਼ਬਦਾਤਨ ਪੂਰੇ ਦਿਨਾਂ ’ਤੇ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਬੈਠਿਐ।”

ਉਹ ਹੱਸ ਪਈ ਤੇ ਭੂਆ ਵੀ ਕਮਾਲ ਕਰਦੀ ਹਨ-ਫਜ਼ਲੂ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸੁੱਖਣਾ ਸੁੱਖੀ ਸੀ ਕਿ ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹੇ-ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਭੂਆ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰਨ-ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਤੇ ਜੋ ਖਰਚਾ ਆਵੇਗਾ ਉਹ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ....

ਨਿਕੰਮਾ ਸਹੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਮਰਦ ਤਾਂ ਹੈ ਘਰ ਵਿੱਚ।

ਤਾਂ ਭੂਆ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਰੀਦ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਭੇਦੇ ਮੀਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅੱਧਾ ਸੇਰ ਗੋਸਤ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ। ਫਜ਼ਲੂ ਤਾਂ ਗਿਆ ਕੰਮ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਲਈ.....ਸੋਚਿਆ ਮੈਂ ਹੀ ਕੁਝ ਲੈਂਦੀ ਚੱਲਾਂ, ਵਰਨਾ ਬਣੇਗਾ ਕੀ ਘਰ ਵਿੱਚ।

“ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ....,” ਉਹਨੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਹੇਠੋਂ ਬਟੂਆ ਕੱਢਿਆ, ‘ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਹੋਏ?'

“ਓ ਹੋ, ਇੰਨੀ ਵੀ ਕੀ ਕਾਹਲੀ ਹੈ.... ਲੈ ਲਵਾਂਗੀ।” ਉਹ ਉੱਠ ਖਲੋਤੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਜਿੱਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ’ਤੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੱਸਿਆ, “ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਸਾਡੇ ਸੱਤ ਆਨੇ ਦੀਆਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਚਾਰ ਆਨੇ ਦਾ ਗੋਸਤ....ਕੁਲ ਗਿਆਰਾਂ ਆਨੇ ਬਣੇ...ਨਹੀਂ ਬਾਰਾਂ ਆਨੇ।”

ਉਹਨੇ ਬਣ੍ਹਏ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਰੁਧੀਏ ਦਾ ਨੋਟ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਦਰ ਦੇ ਕੋਨੇ ਦੀ ਗੰਢ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਅਨੀ ਕੱਢੀ, ਹਿਸਾਬ ਚੁਕਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਚਾਦਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੌਠੜੀ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ ਜੋ ਕਮਰੇ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਲਾਨ ਦੇ ਦੁਸਰੇ ਸਿਰੇ ’ਤੇ ਸੀ।

ਫਿਰ ਭੂਆ ਰਾਬੇਟਾ ਆਇਆ, ਲੱਕ ’ਤੇ ਲਾਲ ਕੱਪਤਾ ਲਪੇਟੀ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਮਸਕ ਲੱਦੀ।

ਉਹਨੇ ਉਸਤੋਂ ਕਮਰੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਇਕ ਬੂਹੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਖੈਰਾਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

“ਅੱਬਾ ਦੀ ਧਰਨ ਚੜ੍ਹ ਗਈ

ਹੈ!”

ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਸਕ ਭਰਨ ਮਸਜਿਦ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭੂਆ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਓ ਹੋ ਦਾਈ ਕੋਲੋਂ ਕੀ ਪਰਦਾ...ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਡੀ ਧੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ !”

ਉਹਨੇ ਭੂਆ ਦੇ ਇਤਰਾਜ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, “ਪੂਰਾ ਮਰਦ ਲੱਗਦਾ ਹੈ....! ਕਿਆ ਡੀਲ ਡੈਲ ਕੱਢੀ ਹੈ ਲੱਕਕੇ ਨੇ।”

ਜਦੋਂ ਬੁਲਾਕੀ ਦੂਜੀ ਮਸਕ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਾਬਰੂਮ ਦੇ ਇੱਕ ਮਟਕੇ ਤੇ ਕਿਚਨ ਦੀ ਇੱਕ ਟੈਂਕੀ ਵਿੱਚ ਪਲਟ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭੂਆ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਇੱਕ ਮਸਕ ਹੋਰ ਮੰਗਵਾਅ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਛਿੜਕਾਅ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਉਹਨੇ ਦਲਾਨ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਜਿੱਥੋਂ ਦੀ ਧੁੱਪ ਕਿ ਹੁਣ ਖਿਸਕ ਚੱਲੀ ਸੀ, ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਪੱਖੀ ਝੱਲਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ।’ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸਮਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ਼ ਸੀ। ਹਾਂ, ਲਾਲਾ ਜੀਵਨਦਾਸ ਦੇ “ਜੀਵਨ ਨਿਵਾਸ” ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਹੁਣ ਤਾੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਰੱਦੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਏਨੇ ਚਿਰ ਦਾ ਪੰਤੀਆਂ ਹੇਠ ਰੱਖੀ ਘੜਵੰਜੀ ਦੇ ਇਕ ਪਾਵੇ ਕੋਲ ਪਿਆ ਸੀ।

‘ਕੀ ਧਰਿਆ ਹੈ ?’ ਉਸਨੇ ਦਲਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਥਮਲੇ ਨਾਲ ਢੋਅ ਲਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਜਿੱਥੋਂ ਰਸੋਈ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸਾਫ਼ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਭੂਆ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਾਤ ਵਿੱਚ ਆਟਾ ਗੁੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ-ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ- ‘ਆਲੂ ਗੋਸਤਾ।’

‘ਰੋਟੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾ ਲਇਓ,

“ਐਹ ਤੂ ਮੈਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ
ਘਰ ਘਰ ਕੇ ਕੀ ਤੱਕ ਰਹੀ
ਅੱਂ ?” ਸੁਰੱਈਆ ਬੰਦਲ
ਜਿਹੀ ਗਈ ਤੇ ਪੱਖੀ ਉਹਦੇ
ਹੱਥੋਂ ਛੁਟ ਗਈ

16

ਸਬਰਾਤਨ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ....ਤੇ ਹਾਂ,
ਰਾਤ ਦੇ ਕੁਝ ਕਬਾਬ ਬਚੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਹ ਵੀ
ਲੈ ਜਾਇਓ।

ਭੂਆ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਤੇ
ਸੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਭਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ
ਵੇਖਿਆ, ‘ਚਾਹ ਬਣਾਵਾਂ ? ’

‘ਬਣਾਅ ਲਵੇ’ ਉਹ ਦਲਾਨ ਵਿੱਚ
ਡੱਠੇ ਤਖਤਪੋਸ਼ ’ਤੇ ਪਿਆ ਤੌਲੀਆ ਚੁੱਕ ਕੇ
ਗਸਲਖਾਨੇ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਈ। ‘ਪਾਣੀ ਰੱਖੋ ਮੈਂ
ਇੰਨੇ ਵਿੱਚ ਨਹਾਅ ਲੈਨੀ ਅਂ...ਬੜੀ ਹੁੰਮਸ
ਐਂ’

ਫੇਰ ਪੂਰਨ ਮਾਲੀ ਆਇਆ,
‘ਹਾਰ ਮੌਤੀਏ ਦੇ !’

ਉਹ ਜੜੇ ਵਿੱਚ ਵਾਲ ਤੁੰਨ ਰਹੀ
ਸੀ, ‘ਕੱਲ੍ਹੁ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਤੋਂ
ਨਾ ਦੇਣੀ, ਭੂਆ ਇਹਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਓ ਨਹੀਂ
ਚਾਹੀਦੇ।’

ਭੂਆ ਫੇਰ ਵੀ ਮੌਤੀਏ ਦੀਆਂ

ਅੱਧਿਖਿਤੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਹਾਰ ਲੈ
ਆਈ, ‘ਲੈ’।

ਤੇ ਉਹਨੇ ਹਾਰ ਉਸ ਵੱਲ
ਵਧਾਅ ਦਿੱਤੇ।

‘ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ !’

ਭੂਆ ਦੀਆਂ ਬੁੱਢੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਤਬਦੀਲੀ ਨਜ਼ਰ
ਨਹੀਂ ਆਈ ਜੋ ਹਾਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੇ ਉਸਦੇ
ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ..ਵਰਨਾ
ਉਹ ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ, “ਜੜੇ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ
ਲੈ...ਅੱਛੇ ਲੱਗਣਗੇ।”

ਉਹਨੇ ਹਾਰ ਭੂਆ
ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈ ਲਏ ਤੇ ਜਦੋਂ ਰਸੋਈ
ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਗੁੱਛਾ
ਬਣਾਅ ਕੇ ਬੱਸ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੰਧਿਆ ਤੇ
ਉਸ ਘੜੇ ਦੀ ਗਰਦਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ
ਜਿਹੜਾ ਪੌੜੀਆਂ ਥੱਲੇ ਘੜਵੰਜੀ ’ਤੇ ਪਿਆ
ਸੀ।

ਤੇ ਜਦੋਂ ਸੁਰੱਈਆ
ਆਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਅੰਬਾਂ ਦੀ
ਖੁਸ਼ਬੂ ਫੈਲ ਗਈ।

ਸੁਰੱਈਆ ਨੇ ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਟੋਕਰੀ
ਤਖਤਪੋਸ਼ ’ਤੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਸਾਡੇ
ਕਾਇਮਗੰਜ ਦੇ ਬਾਗ ਦੇ ਨੇ !”

“....ਅੰਬਾ ਲਿਆਏ ਨੇ....ਭਰਾ
ਨੇ ਕਿਧਰੇ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕੰਮ ਲਈ , ਉਹ
ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇ , ਇਸ ਲਈ ਅੰਬਾ ਛੋਡਣ
ਆਏ ਨੇ....ਰੁਕਣਗੇ ਨਹੀਂ....ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਕੀਲ
ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਹੈ।”

ਇੰਨੇ ਵਿੱਚ ਭੂਆ ਵੀ ਬਾਹਰਲਾ
ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਆ ਗਏ। “ਖਾਂ
ਸਾਹਬ ਸੀ.....ਸਲਾਮ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ।”

“ਵਾਲੇਕੁਮ” ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ

ਸੁਰੱਈਆ ਨਾਲ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ
ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ
ਗਿਆ।

ਉਹ ਲੜਕੀ ਦੇ
ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇੱਕ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਸੋਅਰਾਂ
ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਰਹੀ।

ਸੁਰੱਈਆ ਉਸ ਦੀ
ਆਵਾਜ਼ ’ਤੇ ਕੰਨ ਲਗਾਈ ਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ
ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਟਿਕਾਅ ਕੇ,
ਕਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੱਖੀ
ਝੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤੇ ਉਸ ਹੱਥ
ਨਾਲ।

ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਸੋਅਰ ’ਤੇ
ਪਹੁੰਚੇ-

‘ਰਹੀ ਨਾ ਤਾਕਤ-ਏ-ਗੁਫ਼ਤਾਰ
ਔਰ ਅਗਰ ਹੋ ਭੀ
ਤੇ ਕਿਸ ਉਮੀਦ ਪੇ ਕਹੀਏ
ਕਿ ਆਰਜੂ ਕਿਹਾ ਹੈ।’

ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਰਿਹਾ
ਨਾ ਗਿਆ, “ਐਹ ਤੂ ਮੈਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਘੂੰ
ਘੂਰ ਕੇ ਕੀ ਤੱਕ ਰਹੀ ਅੱਂ ? ” ਸੁਰੱਈਆ
ਬੰਦਲ ਜਿਹੀ ਗਈ ਤੇ ਪੱਖੀ ਉਹਦੇ ਹੱਥੋਂ
ਛੁਟ ਗਈ। ਪੱਖੀ ਨੂੰ ਫਰਸ਼ ਤੋਂ ਚੁੱਕਣ ਲਈ
ਜਿੰਨਾ ਜਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਉਹ ਲਗਾ ਸਕੀ
ਉਹਨੇ ਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਬੁਰਾ ਨਾ ਮੰਨੋ
ਤਾਂ ਕਵੁਂ ਉਸਤਾਨੀ ਜੀ।”

ਉਹ ਚੁੱਪ ਰਹੀ।
ਸੁਰੱਈਆ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਚੁੱਪ ਨੂੰ
ਸਹਿਮਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਬੜੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਕੇ
ਪਰ ਬਿਨਾਂ ਝਿਥਕੇ ਕਹਿ ਗੀ ਦਿੱਤਾ।

“ਐਂਜ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗ
ਰਹੇ ਹੋ।”

ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਖੂਨ ਨੇ ਉਸ-
ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ’ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ

ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਵੇ ਕਿ ਕੀ ਕਰੋ, ਸੋ ਜੋ ਵੀ ਉਸਦੀ ਜੁਬਾਨ 'ਤੇ ਆਇਆ ਉਸ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।

“ਚੱਲ ਹਟ ਕੜੀਏ, ਵੱਡਿਆਂ ਨਾਲ ਮਜ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।”

“ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਸਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਛਿੜਕੇ.... ਪਰ ਅੱਲਾ ਦੀ ਕਸਮ ਉਸਤਾਨੀ ਜੀ ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਵਾਕਈ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹੋ....ਸੱਚੀ...! ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ।”

“ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ।” ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਫੇਰ ਗਜ਼ਲ ਵੱਲ ਮੁਢੇ।

ਜਦੋਂ ਪਾਠ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈਆਂ। ਉਹਨੇ ਭੂਆ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਰੱਈਆ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਘਰ ਤੱਕ ਛੱਡ ਆਵੇ।

ਤੇ ਜਦੋਂ ਭੂਆ ਚਾਦਰ ਲੈਣ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਲਤਕੀ ਦਾ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਸੰਨੌਰੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਅੰਬਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।”

ਸੂਰਜ ਅਜੇ ਡੁੱਬਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ, ਬੱਸ ਜੀਵਨ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਪਿੱਪਲ ਦੀਆਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ 'ਤੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਪਸ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਹੁੰਮਸ ਉਵੇਂ ਦੀ ਉਵੇਂ ਸੀ।

ਉਹ ਤਖਤ ਖਿੱਚ ਕੇ ਦਲਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਈ ਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਲਮਕਾਅ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ।

ਜਦੋਂ ਭੂਆ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਉਹ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਭੂਆ ਨੇ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਬੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ

ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, “ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ....ਹਾਂ, ਕੱਲ੍ਹੇ ਮੈਂ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗੀ ਸਕਲ ਤੋਂ....ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਆਇਓ....ਤੇ ਸੁਣੋ, ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਅੰਬ ਵੀ ਰੱਖ ਲਵੋ।”

“ਖਾਂ ਸਾਹਬ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬਾਗ ਦੇ ਨੇ,” ਭੂਆ ਨੇ ਭਿਓਂਣੇ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੇ ਪਏ

ਅੰਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਅੰਬ ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਹਾਂ।”

“ਬੜੇ ਭਲੇ ਇਨਸਾਨ ਨੇ !”

“ਹਾਂ।”

“ਤੇ ਕਿਆ ਸਕਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅੱਲਾ ਨੇ !”

“ਹੁੰ !”

“ਅੱਲ ਜੰਨਤ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਕਰੇ..... ਬੀਵੀ ਵੀ ਬੜੀ ਨੇਕ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।”

“ਹਾਂ।”

“ਹੁਣੇ ਫਿਰ ਸਾਦੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ।”

ਉਹ ਹੱਸੀ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ

ਪਤੈ ?”

“ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੁਰੱਈਆ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਨ ਚਲੀ ਗਈ ਅੰਦਰ...ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।”

“ਫੇਰ ਕੀ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਕਰ ਦਿਓ ਗੱਲ ਪੱਕੀ।”

ਬੋਡੀ ਦੇਰ ਖਮੋਸ਼ੀ ਰਹੇ, ਫਿਰ ਭੂਆ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਪੱਕੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂ, ਬੱਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ‘ਹਾਂ’ ਕਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ।”

ਫਿਰ ਉਹਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੋ ਕੰਡਾ ਉਹ ਭੂਆ ਨੂੰ ਚੁਭੋਅ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਖੁਦ ਉਸੇ ਦੇ ਚੁਭ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਉਠੀ, ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਗਈ, ਟਾਂਡ ਉਤੇ ਰੱਖੀ ਮਾਚਸ ਦੀ ਡੱਬੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵਾਪਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਆਈ, ਦਲਾਨ ਵਿੱਚ ਟੰਗੀ ਹੋਈ ਲਾਲਟੈਨ ਉਤਾਰੀ, ਤੇ ਬਾਲੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਨੇਰਾ ਅਜੇ ਦੂਰ ਸੀ, ਟੰਗੀ ਤੇ ਡੱਬਾ ਰੱਖਣ ਫਿਰ ਰਸੋਈ

ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਗਲੀ ਦੇ ਮੌਡ ਵਲੋਂ
ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਗਰਜਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ
:-
“ ਸਬ ਠਾਠ ਪੜਾ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ
ਜਬ ਲਾਟ ਚਲੇਗਾ ਬਨਜਾਰਾ।”
ਭੂਆ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਠੇ,
“ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁੰਮੇਰਾਤ ਅੱਜ ਹੋਈ ਐ ! ” ਤੇ
ਆਏ ਦੇ ਕਨਸਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਦਾ ਕਟੋਰਾ
ਭਰ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਵਧੇ ਪਰ ਉਹਨੇ
ਕਟੋਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਡੱਡ ਲਿਆ।

“ਜੋ ਦੇਵੇ ਉਸਦਾ ਵੀ ਭਲਾ,
ਜੋ ਨਾ ਦੇਵੇ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ।” ਸਾਈਂ
ਬਾਬੇ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਸਾਮੁਣੇ ਖਲੋ ਕੇ ਸਦਾ
ਲਗਾਈ।
ਉਹਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਲਾ
ਬੋਤੁਹਾ ਜਿਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕਟੋਰਾ ਉਹਦੇ ਵੱਲ
ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਕਟੋਰਾ ਆਪਣੇ
ਕਾਸੇ ਵਿੱਚ ਪਲਟ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕੀਤਾ ਤਾਂ
ਉਹਨੇ ਬੂਹੇ ਦਾ ਪੱਲਾ ਬੋਤੁਹਾ ਜਿਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ
ਪੁੱਛਿਆ, “ਬਾਬਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੰਬ ਪਸੰਦ
ਨੇ ? ”

ਸਾਈਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਧੀਏ,
ਅੰਬ ਕਿਸ ਨੂੰ ਅੱਢੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ? ”
ਉਹ ਕਾਹਲੇ ਕਾਹਲੇ ਕਦਮੀਂ ਦੋ
ਅੰਬ ਲੈ ਕੇ ਪਰਤੀ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਪੁਰਾ ਖੋਲ੍ਹਕੇ
ਅਤੇ ਸਾਈਂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੰਨਾਵਲ
ਬੇਪਰਦਾ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੇ ਉਹ ਅੰਬ
ਦੋਵਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਝ
ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤੁਹਫਾ ਭੇਟ
ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

ਸਾਈਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ
ਕਿ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ
ਪਵੇ, ਅੰਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕੇ ਨਾਲ ਚੁੱਕੇ
ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ
ਨਾਲ ਨਾ ਛੋਹੇ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਆਵਾਂ

ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਉਹ ਕੁੱਝ ਪਲ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬੂਹੇ ਵਿੱਚ
ਖੜ੍ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਤਕੜੇ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤੰਗ
ਗਲੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਦੀ
ਰਹੀ।

ਉਹ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆਈ
ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਭੂਆ ਖਾਣੇ ਦੀ
ਪੋਟਲੀ ਕੋਲ ਰੱਖੀ ਤਖਤ ’ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ....
“ਕੀ ਰਾਤ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਾ
ਇਰਾਦਾ ਐ ? ”

ਭੂਆ ਨੇ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਉਹਨੂੰ
ਕੋਲ ਬਿਠਾਅ ਲਿਆ, “ਮੁੰਨੀ ਰਾਣੀ, ਕਲਾਮ
ਮਜ਼ੀਦ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਕਹਿੰਨੀ ਆਂ ਗੱਲ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ....ਖਾਂ ਸਾਹਬ ਦੀ
ਅੰਮਾਂ ਨੋ।”

ਉਹ ਕੁਝ ਸਮਝੀ, ਕੁਝ
ਨਾ ਸਮਝੀ। “ਕਿਹੀਂ ਗੱਲ...ਕਿਹੜੀ
ਗੱਲ.....?”

ਭੂਆ ਨੇ ਉਹਦੀ ਵੀਣੀ ਫੜੀ
ਰੱਖੀ, “ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਫ਼ ਹੋਰ ਕੰ-
ਹੰਦੇ ਵੀ ਕੀ....ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ....ਤੁਹਾਡੀ
ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਰਿਸਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
ਦੱਸਣਾ।”

ਉਹਨੇ ਪੋਲੇ ਜਿਹੇ ਆਪਣੀ
ਵੀਣੀ ਫੜਾਈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ ਆਵਾਜ਼
ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, “ਕਿਉਂ ਸਤਾਉਂਦੇ ਓ ਮੈਨੂੰ
ਭੂਆ ? ”

“ਹੋਰ ਸੁਣ ਲਓ.....!
ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ
ਸਤਾਵਾਂਗੀ...ਜੀਹਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ
ਖਵਾਇਆ ਪਿਆਇਆ... ਪਾਲ ਪੋਸ ਕੇ
ਵੱਡੀ ਕੀਤਾ ਉਹਨੂੰ ਸਤਾਵਾਂਗੀ...ਤੇਰਾ ਦੁਖ
ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਨੀ
ਅਂ। ”

“ਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਓ
ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਵਾਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ
ਹੈ..... ਇਹਨੂੰ ਸਤਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ
ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ? ”

“ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਧੀ ਰਾਣੀ ਸੀ
ਵਿਚਕਾਰ, ਹੁਣ ਉਹ ਚਿੰਤਾ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ
ਗਈ।”

“ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧੀ ਰਾਣੀ
ਰੁਕਾਵਟ ਐ ? ”

“ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ,
ਕੀ ਮੈਂ ਏਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ? ”

“ਤੁਸੀਂ ਸੁਆਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮ-
ਝਦੇ।”

“ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ
ਤਾਂ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੀ ਕਿ ਬੇਵਕੂਫ ਹਾਂ.....ਮੈਂ
ਉਹ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਰੰਡੇਪੇ ਦੇ ਦੁੱਖ...ਹਾਂ !
ਬੇਵਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਬੁੱਢੀ
ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਪਤਾ ਹੈ ਮੁੰਨੀ
ਰਾਣੀ ! ”

“ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤੀ
ਦੂਜੀ ਸਾਦੀ ? ”

“ਕੋਈ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ
ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਕਾਇਦਾ ਕਰਦੀ ਦੂਜਾ ਖਸਮਾ।”

ਉਹ ਹੱਸ ਪਈ, “ਬਹਿਸ ਕਰਦੀ
ਤਾਂ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖੇ ਭੂਆ ! ”

ਉਹਨੇ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ
ਜਿਥੋਂ ਹੁਣ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਫੁਹਾਰ ਛਿੱਗਣੀ ਸ਼ੁਰੂ
ਹੋ ਗਈ ਸੀ। “ਹੁਣ ਨਿਕਲ ਲਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
ਮੜ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਭੁਤਨੀ ਰਸਤਾ ਰੋਕੇਗੀ ! ”

ਬਾਰੁੰਵੀਂ ਦਾ ਚੰਨ ਹੁਣ ਏਨਾ
ਰੋਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਲਾਲਟੈਣ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ
ਸ਼ਰਮਾਅ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੁੰਮਸ ਦਮ ਤੋੜ ਰਹੀ

ਸੀ। “ਜੀਵਨ ਨਿਵਾਸ” ਦੇ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤਾਤੀਆਂ ਵਜ਼ਾਅ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਲ੍ਹੀ ਹਵਾ ਦੇ ਝੋਕਿਆਂ ਪੱਥੀ ਉਹਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈ ਲਈ ਸੀ। ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲਿਟ, ਜੋ ਜੂੜੇ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਭੱਜੀ ਸੀ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਸਦੀ ਗੱਲੁ ਨਾਲ ਬੇਡ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਭਰਿਆ ਭਰਿਆ ਸਰੀਰ ਕੁਝ ਸੱਤਾ, ਕੁਝ ਜਾਗਦਾ, ਤਖਤ ’ਤੇ ਲਮਲੇਟ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ।

ਇੱਕ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਆਇਆ, ਬਹੁਤ ਭਿਜਿਆ ਜਿਹਾ, ਲਟਕੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੇ ਦਲਾਨ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਕਈ ਟੇਢੇ ਮੇਢੇ ਨਕਸੇ ਬਣਾ ਸੁੱਟੇ। ਬਰਸਾਤੀ ਦੀਆਂ ਜੋ ਖਿਤਕੀਆਂ ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਛੱਡ ਆਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲਿਆਂ ਨੇ ਖਟਖਟ ਕੀਤੀ। ਦਲਾਨ ਵਿੱਚ ਪਈ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸੁਰਾਹੀ ’ਤੇ ਧਰਿਆ ਨੌਕਾਸ਼ੀ ਵਾਲਾ ਕਟੋਰਾ, ਤਿਰਛੀ ਟੋਪੀ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਕੱਚੇ ਫਰਸ਼ ਨੇ ਬੋਤੀ ਜਿਹੀ ਧੂੜ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਕੁੜਤੇ ਦਾ ਪੱਲਾ ਉੱਤੇ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਚਾਨਣੀ ਨੇ ਅਚਨਚੇਤ ਉਸਦੇ ਨਰਮ ਪੇਟ ’ਤੇ ਚੁੰਮੀ ਲੈ ਲਈ।

ਤੇ ਫੇਰ ਦੂਰ ਕਿਧਰੇ ਬਿਜਲੀ ਕੜਕੀ।

ਇੱਕ, ਦੋ, ਤਿੰਨ, ਚਾਰ- ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੌਂਦਾ ਤੱਕ ਪੁੱਜੀ, ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕੜਕ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ।

ਉਹਨੇ ਫੇਰ ਗਿਣਤੀ ਸੂਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਬਾਰਾਂ ’ਤੇ ਹੀ ਕੜਕ ਸੁਣ੍ਹ ਗਈ ਤੇ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਦਸ ’ਤੇ।

ਵਰਖਾ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਬੜੀ ਜੋਰ ਨਾਲ ਆ ਰਹੀ ਹੈ- ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਬੱਦਲ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਚੰਨ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਲੰਘਿਆ- ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਚਾਨਣਾ

ਗਿੱਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੀ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਨਾਸਾਂ ਦੋ ਹਾਹੀਂ ਉਸਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਖੌਰੂ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਦਲਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਥਮਲੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੀ ਤੇ ਉਹਨੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਬਣਦੇ ਤੇ ਛੁੱਟਦੇ ਵੇਖੇ।

ਬਿੱਲਰ ਗਿਆ।

ਉਸਨੇ ਘੁੰਮ ਕੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਤਕਿਆ। ਪੂਰੀ ਫੌਜ ਟੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸਮਾਨ ’ਤੇ ਬੱਦਲ ਛਾ ਗਏ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ’ਤੇ ਹਨੇਰਾ। ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੀ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਪਲ ਕੁ ਲਈ ਉਛੱਲ ਕੇ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਆਗੀ।

ਉਹ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਬੈਠੀ ਰਹੀ। “ਤੂੰ ਬਿਜਲੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੀ ? ਨਹੀਂ।”

“ਜਨਾਨੀਆਂ ਦਾ ਦਾਂ ਪੇਸ਼ਾਬ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ।” “ਛੀ...ਛੀ....!”

ਕੁਝ ਮੋਟੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਉਹਦੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਡਿੱਗੀਆਂ-ਉਹਨੇ ਕਈ ਮੋਟੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਦੇ ਤਖਤ ਅਤੇ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਕੱਚੇ ਫਰਸ਼ ’ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਦਲਾਨ ਵਿੱਚ ਆਗੀ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਤਾੜ ਤਾੜ ਕੱਚੇ ਫਰਸ਼ ’ਤੇ ਡਿੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਗਿੱਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੀ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਨਾਸਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਸਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਖੌਰੂ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਦਲਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਥਮਲੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦਿੱਤਾ।

ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੀ ਤੇ ਉਹਨੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਬਣਦੇ ਤੇ ਛੁੱਟਦੇ ਵੇਖੇ।

ਉਹਨੇ ਕੁੜਤੇ ਦੀ ਬਾਂਹ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਹੜੇ ਵੱਲ ਵਧਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਸਵਾਲੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ- ਝੱਟ ਹੀ ਹੱਥ ਕੂਹਣੀ ਤੱਕ ਭਿੱਜ ਗਿਆ।

ਉਹ ਥਮਲੇ ਨਾਲ ਸਿਰ ਲਗਾਈ

ਖਾਲੀ ਖਾਲੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ, ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਸੀਨਾ ਚੀਰ ਕੇ 'ਨੰਗਿਆਂ' ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਪਰਦੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਬੁਲਬੁਲਿਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲ ਵਹਿਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਵਿੱਹਦੀ ਰਹੀ- ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਲਾਲਟੈਨ ਲਾਹੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਲੋਂ ਨੀਵੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ।

ਕੋਈ ਅੱਠ ਦਸ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ। ਸੰਗਦੀ ਝਿਜਕਦੀ, ਬਦਨ ਛੁਪਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਜਿਵੇਂ ਵੀਹ ਇੱਕੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਸੁਰੂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ ਘੁੰਡ ਕੱਢੀ, ਸੱਸ ਸੁਹੁਰੇ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਚੁਗਾਉਂਦੀ, ਸਰਮਾਉਂਦੀ, ਲਜਾਉਂਦੀ ਨਿਕਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸੌਹਰ ਉਸਦੁੰਹੀ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨੂੰ ਕੱਪਤਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਵੱਟ ਠੀਕ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਲਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਲਿਟਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਂਦਿਆਂ ਤੇ ਸੀਸੇ ਵਿੱਚ ਗਰਦਨ ਅਤੇ ਗੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਲੱਭਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਮੁਧ ਹੋ ਤੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਵਾੜ ਕੇ ਹੀ...ਹੀ...ਹੀ... ਕਰਦਾ ਸੀ। “ਓ ਹੋ ਕਿਆ ਮਾਸਮੀਅਤ ਹੈ, ਕਿਆ ਭੋਲਾਪਣ ਹੈ... ਜਿਵੇਂ ਅੱਥਾ ਅੰਮਾ ਕੁੜ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ....!”

“ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਦਾ ਚੌਲਾ ਪਹਿਨ ਲਵਾਂ,”

“ਨਹੀਂ ਪਿਆਰ...ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਬੁਰਕਾ ਠੀਕ ਰਵੇਗਾ !”

“ਜਾਓ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ।”

ਉਹਨੇ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਭੇਜਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਉਠ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿ-

ਸਤਾ ਦਬੇ ਪੈਰੀਂ ਦਲਾਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਈ, ਜਿਵੇਂ ਡਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੇਖ ਨਾ ਲਵੇ।

ਹਵਾ ਦਾ ਇੱਕ ਠੰਡਾ ਤੇ ਭਿਜਾ ਬੱਲਾ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਡੱਕ ਨੰਗੇ ਬਦਨ ਨਾਲ ਟਕਰਾਇਆ- ਉਹਨੇ ਝੁਣਝੁਣੀ ਲਈ।

ਹੁਣ ਨਾ ਬੱਦਲ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ ਨਾ ਬਿਜਲੀ ਕੜਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਬੱਸ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।

ਉਹਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਪੈਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ, ਫੇਰ ਦੂਜਾ।

ਵਰਖਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਉਸਦੀ ਅਣਖੀ ਧੋਣ, ਹੰਕਾਰੀ ਛਾਤੀ, ਸਰਮਾਉਂਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਮਾਣਸੱਤੇ ਕੁਲ੍ਹਿਆਂ 'ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿ-ਤੀਆਂ। ਉਸਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਉ-ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਛਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੀ ਨਾਲ ਜੱਫੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਕੱਜੇ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ- ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਕੰਨਾਂ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕੜਕ ਸੁਣੀ। ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛਓਂ ਉਸਨੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਵੇਖੀ। ਉਸਨੇ ਅੱਖਾਂ ਥੋੱਲੂ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਵਰਖਾ ਹੁਣ ਫਿਰ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

ਉਹਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਪਰ ਨੂੰ ਉਠ ਗਏ ਤੇ ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਗਿੱਲੀ ਮਿੱਟੀ 'ਤੇ ਉਹਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੇ ਪੁੰਮਣਾ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਗਏ...ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਗਏ....ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਉਹ ਲਤਖਤਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਤਖਤ 'ਤੇ ਲੁਤਕ ਗਈ। ਕੁਝ ਬੈਠੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਚਿਹਰਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ।

ਬਾਰਸ਼ ਰੁਕ ਗਈ, ਬੱਦਲ ਛਟ

ਗਏ, ਚੰਨ ਫੇਰ ਨਿਕਲ ਆਇਆ- ਚਾਨਣੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਿਛਾਲ ਮੌਚਿਆਂ 'ਤੇ ਬੜੀ ਕੋਮਲਤਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਹੁਣ ਉਠ।”

ਉਹ ਉਠੀ ਤੇ ਗਵਾਚੀ ਗਵਾਚੀ ਜਿਹੀ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ।

ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹੀ ਮੈਲਾ ਗਰਾਰਾ ਤੇ ਕੁੜਤਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਿਆਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੀ।

ਵਿਹੜਾ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨੇ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨੀਆਂ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ- ਅਜੇ ਅੱਧੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹੀ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਰੁਕ ਗਈ।

ਵਾਪਸ ਆਈ- ਪੌੜੀਆਂ ਥੱਲੇ ਘੜਵੰਜੀ 'ਤੇ ਪਏ ਘੜੇ ਦੀ ਗਰਦਨ ਵਿੱਚੋਂ ਮੌਤੀਏ ਦੀਆਂ ਅਧਖਿੜੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਲਾਹੀਆਂ ਤੇ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹੁ ਕੇ ਬਰਸਾਤੀ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ।

ਹਾਰ ਸਿਰਹਾਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਲੇਟ ਗਈ ਜੋ ਉਹਨੇ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਨੀਦ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਬਾਅਦ, ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਆਈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪਾਂਤਰ : ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ 098145-28282

ਮਾਸਿਕ ਹੰਸ (ਹਿੰਦੀ) ਅਗਸਤ 2015 ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਮੇਰਾ ਇਕ ਤਜਰਬਾ ਗੁਲਸ਼ਨ ਦਿਆਲ

ਦਿਲਚਸਪ

ਦੋ ਸਾਲ ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਕੇ ਅਲਜੇਬਰਾ ਤੇ ਜਿਓਮੈਟਰੀ ਪੜ੍ਹਾਇਆ— ਨੋਵੀਂ ਤੌਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਰੁਵੀਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ— ਬੜੇ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ-ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਹੋਈ— ਬਹੁਤ ਹਤਾਸ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਬਿਛੀ ਹੋਈ। ਬਰੇਕ ਵਿਚ ਸਟਾਫ਼ ਰੂਮ ਕਾਫ਼ੀ ਲੈਣ ਗਈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੈਥ ਦਾ ਟੀਚਰ ਸੀ— ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਵੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਜਮਾਤ ਦਾ ਵੀ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਉਸ ਸਕੂਲ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਟੀਚਰ ਸੀ— ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘O you need a hug!’ ਇਹ ਆਖ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ— ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸਟਾਫ਼ ਰੂਮ ਜਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਟੱਕਰਨਾ, ਕਦੀ ਉਸ ਨੈ ਤੇ ਕਦੀ ਮੈਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰ ਲੈਣੀਆਂ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆ ਗਈ— ਪਰ ਕੁੰਜੂ ਉਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦੇ ਰਹਿਣਾ। ਅੱਜ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਆਇਆ ਜਦ ਮੈਂ ਇਹ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ— ਬੜੀ ਪਿਆਰੀ ਜਿਹੀ ਕਹਾਣੀ ਸੀ ਇਕ porcupine (ਕੰਡਿਆਲਾ ਚੂਹਾ, ਸੇਹ) ਦਾ ਬਹੁਤ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਢੀ ਪਾਵੇ— ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਚੂਹੇ, ਚੂਹੇ, ਕੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜੱਢੀ ਵਿਚ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ?”

“ਕਾਸ, ਮੈਂ ਇੱਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਪਰ ਤੇਰੇ ਕੰਡੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੁਭਣਗੇ!” ਚੂਹੇ ਨੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜ਼ਾਅਬ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ

porcupine ਨੇ ਉੱਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਵੇਂਗਾ ?” ਉੱਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਕਾਸ, ਮੈਂ ਇੱਝ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਜੱਢੀ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਹੋਵੇਗੀ !” ਉਹ ਮਾਯਸ ਹੋ Skunk ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, “ਕੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਲਵੇਂਗਾ ?” ਉਹ ਵੀ ਇਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੀਤ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਏ ਹੱਥ ਅੱਗੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਆਖਿਆਂ, “ਕੀ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗਾ ?” ਤੇ ਉਹ ਦੋਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਮਿਲਾਂਦੇ ਨੇ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਉੱਲ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਡ੍ਰਮ ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ— porcupine ਹੱਥ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਡ੍ਰਮ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ—ਛੇਲ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਬੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਾਸ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਜੱਢੀ ਪਾ

ਸਕਦਾ !” ਫਿਰ ਉਹ ਮੁਸਲਿੰਗ (ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਿਰਨ) ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, “ਕੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜੱਢੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?” ਮੁਸਲਿੰਗ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਹਾ ! ਹਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਇਕ ਮਿੰਟ ਉੰਡੀਕ !” ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਖਰਗੋਸ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਕੀ ਤੂੰ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜੈਕਟ ਉਧਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ?” ਖਰਗੋਸ ਆਪਣੀ ਜੈਕਟ ਲਾਹ ਕੇ ਮੁਸਲਿੰਗ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ— ਮੁਸਲਿੰਗ ਉਹ ਜੈਕਟ porcupine ਨੂੰ ਪੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਜੱਢੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਘੁੱਟੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ—ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਣੇ porcupine ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

California

ਜਗਤਾ

ਰਜਨੀਸ਼ ਜੱਸ

ਕਹਾਣੀ

ਅੱਜ ਜਗਤੇ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਆ ਗਈਆਂ।

ਚਿੱਟਿ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਮੁੰਹ 'ਤੇ ਝੁਰੜੀਆਂ, ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੱਗ ਦਾ ਮਧੇੜਾ ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਕਦੇ ਉਦਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ-ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਮੁਸਕੁਰਾਹਟਾ। ਉਹ ਬੋਲਦਾ ਵੀ ਘੱਟ ਸੀ।

ਉਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਕੱਟੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਕਦੇ ਪਿੰਡ ਛੁੱਟੀ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਸਤ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਸਤਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਥੜ੍ਹੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿੱਥੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੁੱਢੇ ਤੇ ਜਵਾਨ ਮਿਲ ਕੇ ਤਾਸ ਖੇਲ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਉਹਨੇ ਸਿਰ ਵਾਹੁਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੱਗ ਲਾਹ ਕੇ ਇੱਠਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਦਾ, ਕੰਘੀ ਨਾਲ ਵਾਹ ਲੈਂਦਾ। ਬਿਨਾਂ ਸੀਸੇ ਤੋਂ ਉਹ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਉਹ ਸੁੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਉਸਦਾ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਸੁੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਇਸ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਹੈ- ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗ ਉਪਜਿਆ ਕੌਣ ਭਲੇ ਕੌਣ ਮੇਦੇ !

ਇੱਥੇ ਨੀਂਦ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਏ.ਸੀ. ਲਾ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਜਗਤਾ ਬਾਹਰ ਪੱਧਰੇ ਹੀ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਲਈ ਘਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਬਰਾਬਰ ਸਨ।

ਜਗਤੇ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰਦੀ-ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਗਰਮੀਆਂ 'ਚ ਤੁਤ ਹੇਠ ਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਰਜਾਈ ਲੈ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ। ਉਹਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਜੀਤੇ ਕਹਿੰਦੀ, “ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਸੌਂ ਜਾਇਆ ਕਰੋ,

ਬਾਹਰ ਠੰਡ ਲੱਗ ਜਾਓ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸੱਟ ਚੋਟ ਮਾਰ ਜਾਓ।” ਜਗਤਾ ਅੱਗੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ,

“ਮੈਂ ਠੰਡ ਦਾ ਕਿਹਤਾ ਕੁਝ ਵਿਗਾਤਿਆ ਜਿਹਤਾ ਉਹ ਮੇਰਾ ਵਿਗਾਤੂ ! ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਚੁੰਢੀ ਨਹੀਂ ਵੱਢੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਿਹਤਾ ਕੋਈ ਸੱਟ ਮਾਰ ਜਾਓ। ਜੀਤੋ, ਜਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਖੂੰਖ 'ਚ ਮਾਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਮਾਰੋ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਵਾਪਸ ਆਵੇਗੀ !” ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਉਹਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਉਹ ਨੱਕ ਜਿਹਾ ਚੜ੍ਹਾਅ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ।

ਜਗਤੇ ਦਾ ਕੁੱਤੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਖਾਂਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੰਦਾ

ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਹਦੀ ਹੱਵੇਲੀ ਚੋਰ ਆ ਗਿਆ। ਹੱਵੇਲੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਗਤੇ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਚੋਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਚਲ ਚਾਹ ਹੀ ਪਿਲਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਨੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਹੱਵੇਲੀ 'ਚ ਬਾਹਰੋਂ ਕੁੰਡਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੋਂ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਜੀਤੋ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ “ਚਾਹ ਬਣਾਈਂ ਦੋ ਕਧਾ” ਜੀਤੋ ਕਹਿੰਦੀ, “ਦੂਜਾ ਕਿਹਦੇ ਲਈ।” ਜਗਤਾ ਬੋਲਿਆ, “ਹੱਵੇਲੀ ਚੋਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕੁਹੁਗਾ ਬੜੀ ਭੁੱਖ ਨੰਗ ਹੈ। ਚੱਲ ਚਾਹ ਬਣਾਅ ਦੇ।”

ਉਹ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਚੋਰ ਲਈ ਚਾਹ ! ਉਹ ਜਗਤੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਤੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ! ਚੋਰਾਂ ਲਈ ਘਰ ਨੂੰ ਲੁਟਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਹੱਵੇਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਜਦ ਕੁਟਪਾ ਚੜ੍ਹ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਹੋਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਆਉ। ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਆ ਕੇ ਦੱਸੋ।”

ਉਹ ਫਟਾਫਟ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਗਈ। ਜਗਤਾ ਫਟਾਫਟ ਹੱਵੇਲੀ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਲਾਇਆ ਕੁੰਡਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ !

ਚੋਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਪਾਤ ਕੇ ਦੌੜ ਗਿਆ ਸੀ !

ਜੀਤੋ ਆਈ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਚੋਰ ਦੌੜ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜੀਤੋ ਕਹਿੰਦੀ, “ਵੇਖਿਆ, ਛੱਡ ਪਾਤ ਕੇ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਧੈ ਗਿਆ ਖਰਚਾ ! ਤੂੰ ਨਾ ਸੁਧਰੀ ਕਦੇ।”

ਇਕ ਵਾਰ ਆਲੂ ਦੀ ਫਸਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜਗਤਾ ਹਵੇਲੀ ਹੀ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਬਾਹਰ ਬੋਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਸਵੇਰੇ ਜਦ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੋ ਬੋਰੀਆਂ ਘੱਟ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਮੁੰਡੇ ਕਹਿੰਦੇ, ‘ਤਾਇਆ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਰਾਤ ? ਕੋਈ ਆਇਆ ਸੀ ?’

ਜਗਤਾ, “ਹਾਂ ਰਾਤ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਬੀਤੀ ਪੀਣੀ ਏ। ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੀਤੀ ਵੀ ਪੀਤੀ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ।”

ਮੁੰਡੇ ਬੋਲੇ, “ਉਹ ਚੋਰ ਸੀ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ !”

ਜਗਤਾ, “ਅੱਛਾ ! ਕਮਾਲ ਹੈ !” ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ। ਕੱਲੂ ਉਹ ਪੁਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਗੱਡੇ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਉੱਹ ਮੰਡੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਸੇ ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਉਹਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਲੱਕੜ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ।

ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਬਲਦ ਵੀ ਉਦਾਸ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣ, “ਚੰਗਾ ਜਗਤੇ, ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਨਮ 'ਚ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜੁਨੇ !”

ਮੈਂ ਵੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ- ਇਹ ਜਗਤ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਗਤੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਕਰਕੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਦੌੜ ਦੀ ਪੱਤ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੀ !

ਬਾਲ-ਗੀਤ

ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਰੀਵਾਲ

ਅਕਸ ਜੋ ਬਣਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਲੇ

ਕਦੇ ਨੇ ਚਿੱਟੇ ਕਦੇ ਜੇ ਕਾਲੇ
ਅਕਸ ਜੋ ਬਣਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਲੇ।

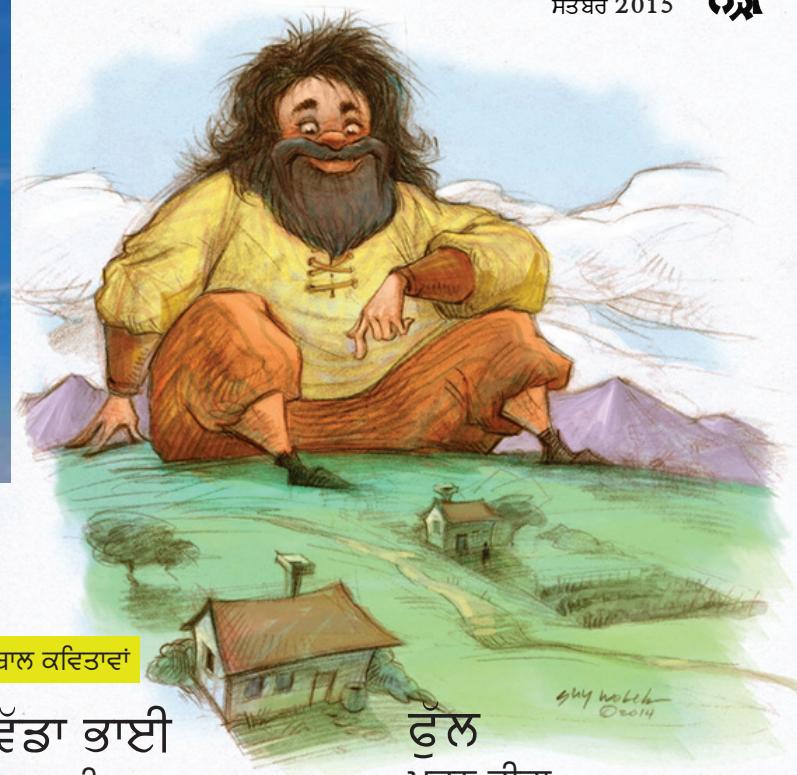
ਸੋਹਣੇ ਲੱਗਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦੇ,
ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਜਦ ਰਹਿੰਦੇ ਖੁੰਸਦੇ,
ਇਹ ਤੁਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆਪਣੀ ਚਾਲੇ
ਅਕਸ ਜੋ ਬਣਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਲੇ।

ਹਾਬੀ, ਮੌਰ ਕਦੇ ਚੀਤਾ ਬਣਦਾ,
ਚਲਦਾ ਬੱਦਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਮੰਨਦਾ,
ਕਦੀ ਬਣਦੀ ਚਾਬੀ, ਕਦੇ ਜੇ ਤਾਲੇ
ਅਕਸ ਜੋ ਬਣਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਲੇ।

ਪਾਣੀ ਏਨਾ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ?
ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰ-ਭਰ ਪਾਉਂਦੇ,
ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਇਹ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ
ਅਕਸ ਜੋ ਬਣਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਲੇ।

ਨੀਲੀ ਛੱਡ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਬੜੀਆਂ,
ਕਦੇ ਸੋਕਾ, ਕਦੇ ਲਾਉਂਦਾ ਝੜੀਆਂ,
ਕੁਦਰਤ ਦੇ "ਕਰਮਜੀਤ" ਕੰਮ ਨਿਗਲੇ
ਅਕਸ ਜੋ ਬਣਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਲੇ।

ਨਵੀਂ ਅਬਾਦੀ, ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ,
ਧਾਰੀਵਾਲ-143519
98881-79988

ਬਾਲ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਵੱਡਾ ਭਾਈ

ਮਦਨ ਵੀਰਾ

ਨਿੱਕੀ ਪਰੂ ਨੇ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਸੀ 'ਵੱਡਾ ਭਾਈ।'

ਕੱਦ ਉਸਦਾ ਕਈ ਛੁੱਟ ਲੰਬਾ।
ਸੌ ਮੀਟਰ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ਤੰਬਾ।

ਕਈ ਕਵਿਟਲ ਉਸਦਾ ਭਾਰ
ਤੁਰਦਾ ਠੇਲ੍ਹੇ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ।

ਕਈ ਟੋਕਰੇ ਅੰਨ ਦੇ ਖਾਵੇ,
ਟੈਕਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੀ ਜਾਵੇ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਗਿਆ ਉਹ ਚੌਤੇ ਬਜ਼ਾਰ
ਮੌਟਰ ਗੱਡੀਆਂ ਬੇਸ਼ਮਾਰ।

ਉਹ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਅੱਗ ਵਿਚਕਾਰ
ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਹਾਹਕਾਰ।

82, ਸ਼ਾਲੀਮਾਰ ਨਗਰ,

ਜੋਧਪੁਰ ਰੋਡ,

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

94176-83769

ਛੁੱਲ

ਮਦਨ ਵੀਰਾ

ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤੋੜ ਦੋਸਤਾ
ਟਾਹਣਾ ਨਾ ਮਰੋਤ !

ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦੇਣ ਸੁਗੰਧ
ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦ
ਜੇ ਮਹਿਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਦੋਸਤਾ
ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤੋੜ !

ਧਰਤੀ ਦੀ ਛੁੱਲਕਾਰੀ ਵਰਗੇ
ਕਲਾ-ਕਿਰਤ ਪਿਆਰੀ ਵਰਗੇ
ਰੇਤ 'ਚ ਮਹਿਕ ਨਾ ਰੋੜ੍ਹ ਦੋਸਤਾ
ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤੋੜ !

ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ
ਕਾਲੀ ਰਾਤੇ ਜਿਵੇਂ ਟਾਹਿਣਾ
ਜੇ ਚਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦੋਸਤਾ
ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤੋੜ !

ਦੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਨੇ ਇਹ
ਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਇਹ
ਜੁਗਨੂੰ ਲੱਖ ਕਰੋਤ ਦੋਸਤਾ
ਨੂੰ ਨਾ ਤੋੜ !

ਸੱਚ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਂ ਝੁਠ ਦਾ ਭਾਰ = ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਰੀਵਾਲ

ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਨਵੇਂ ਬੂਟ ਲਏ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਬੂਟ ਜੋ ਬਾਟਾ ਕੱਪਨੀ ਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਕੁਝ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬੂਟ ਪਾ ਕੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਦਾ ਬੇਟਾ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਫਰਨੀਚਰ ਦੀ ਢੁਕਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵੇਖ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, ਕਿ “ਇਹ ਵੁਡਲੈਂਡ ਦੇ ਹਨ ?” ਮੇਰੇ ਬੂਟ ਵੁਡਲੈਂਡ ਦੇ ਬੂੰਦਾਂ ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਨਕਲੀ ਵੁਡਲੈਂਡ ਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸੱਚ ਦੌਸ਼ਣ ਹੀ ਲੱਗ ਸਾਂ ਕਿ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਆ ਗਏ ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, “ਕਿਨੇ ਦੇ ਲਏ ਨੇ, ਭਾਜੀ”....। ਮੈਂ ਗੱਲ ਟਾਲਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਚਾਚੇ ਦਾ ਬੇਟਾ ਬੋਲਿਆ, “ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਤਾਂ ਹੋਣਗੇ...ਮਾਸਟਰ ਸਾਬੂ” ! ਹੁਣ ‘ਸਾਬੂ’ ਦਾ ਲੇਬਲ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੀ 3000 ਮੁੱਲ ਦੌਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ, “ਇਹ ਸੁਰੂਆਤੀ ਮੁੱਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਵੁਡਲੈਂਡ ਦੇ ਤਾਂ ਬੂਟ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹਿੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।” ਮੈਂ ਫਿਰ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਧੋਣ ਹਿਲਾਅ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਚਾਚੇ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਸਲੀ ਨਹੀਂ ਨਕਲੀ ਵੁਡਲੈਂਡ ਦੇ ਬੂਟ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਇੱਕ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਚਾਚੇ ਦਾ ਉਹੀ ਮੁੱਡਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਲਏ (ਨਕਲੀ ਵੁਡਲੈਂਡ) ਦੇ ਬੂਟ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗ ਤੇ

ਫਰਕ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਕਿ ਨਕਲੀ ਤੇ ਅਸਲੀ ’ਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਬੂਟਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਕਿ “ਅਸਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ! ਇਹਨਾਂ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ! ਮੈਂ ਇਹ ਲਏ ਹਨ-700 ਦੇ ਨਕਲੀ ਵੁਡਲੈਂਡ ਦੇ।”

ਉਹ ਅਜੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਥੇਂ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ ਸੱਚ ਬੋਲਣੋਂ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਿਆ ! ਅਜ ਮੈਂ ਇੱਕ ਝੁਠ ਦਾ ਭਾਰ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਸੂਣ ਕੇ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਬੂਟ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮੰਨ ਗਿਆ ਸੀ-ਨਾਲੇ ਪਾਏ ਵੀ ਤਾਂ ਸਰਕ-ਾਰੀ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਸੀ !

ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੂਟਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ 3000/- ਤੋਂ 600/- ਰੁਪਏ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਰੀਵਾਲ
ਮੋ : 98881-79988

ਕਹਣੀ

ਸੁਧਾਰ ਗਿਆ ਸੋਨੂ

ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਗਨਾ

ਕਾਫ਼ੀ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਓਦੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕੁੱਟ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ! ਸੋਨੂ ਆਪਣੀ ਕਲਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਲਤਕਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਮਾਰ ਵੀ ਖਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਫਿਰ ਵੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾ ਆਇਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਜਿਦ ਫੜ ਲਈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਹੀ ਦਮ ਲੈਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੰਡਾ ਮੰਗਵਾਅ ਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਸੋਨੂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਲਾਸ ਸਾਹਮਣੇ ਖੂਬ ਕੁਟਾਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੁਰਾ ਪੀਗੀਅਡ ਮੁਰਗਾ ਵੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ !

ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੰਨੀ ਸਖ਼ਤ ਮਾਰ ਪਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਰੋਣਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਆਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਮਾਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸੋਚ ਲਈ ! ਫਿਰ ਉਹ ਛੁੱਟੀ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਗਲੀ ਵਿਚ ਫੁਪ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸੇ ਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮੌਪੜ 'ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣ ਲੱਗੇ, ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਛੁਪੇ ਸੋਨੂ ਨੇ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੇ ਇਕ ਕੁੱਤੀ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਤੂਰਿਆਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਦੋ ਕਤੂਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਇਆ

ਦੇਖ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ
ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਤੇ
ਦੀਵਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਡੇ। ਸੁਕਰ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗੀ। ਆਪਣੀ
ਇਸ ਹਰਕਤ ਉਪਰੰਤ ਸੋਨ੍ਹ ਨੱਠ ਗਿਆ
ਸੀ ਤੇ ਹਫ਼ਦਾ ਹੋਇਆ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ।
ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਤਾਂ
ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਡਰਿਆ
ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨੱਠ ਰਿਹਾ
ਸੀ ਤਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ 'ਤੇ
ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਤਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋਰ ਨਾਲ
ਕਿਹਾ, "ਸੋਨ੍ਹ....!"

"ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ...?" ਇਹੋ
ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਸੋਨ੍ਹ ਘਬਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੁਣ
ਉਹ ਕੱਲ੍ਹ ਸਕੂਲ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵੇ ? ਅਧਿ-
ਆਪਕ ਜੀ ਉਸ ਨਾਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸਲੂਕ
ਕਰਨਗੇ ? ਹੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਲਾਸ ਵਿਚੋਂ
ਨਾਂਗ ਹੀ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਹਾਲਤ
ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਅੱਡ ਸਾਹਮਣਾ
ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ
ਪੂਰੀ ਰਾਤ ਨੀਦ ਨਾ ਆਈ ਤੇ ਉਹ ਪਾਸੇ
ਵੱਟਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਦੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ
ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਬਹਾਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ
ਬੀਮਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿ
ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਕੂਲ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਹ
ਕੱਦ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ? ਆਖਿਰ ਤਾਂ ਸਕੂਲ
ਜਾਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਸੋਨ੍ਹ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ
ਚਿੱਤਾ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਬਿਜਲੀ
ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ
ਸੋਨ੍ਹ ਨਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਲੱਗੇ
ਨਿੰਮ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਬੈਠਾ ਸੀ ਕਿ ਤਦੇ ਉਸ

ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਬਾਹਰੋਂ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਅਧਿ-
ਆਪਕ ਸਰਮਾ ਜੀ 'ਤੇ ਪਈ। ਸੋਨ੍ਹ ਦੇ ਪੈਰਾਂ
ਹੋਣੇ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਵੱਡੇ
ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਬੁੱਠ ਜਿਹਾ
ਬਣਿਆ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਵੱਲ ਘਾਬਰੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ।

"ਕਿਉਂ ਬਈ ਸੋਨ੍ਹ ਅੱਜ ਸਕੂਲ
ਨਹੀਂ ਆਇਆ...ਮੈਂ ਇਧਰੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ
ਸੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸੋਨ੍ਹ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਲੈ
ਚੱਲਾਂ....," ਅਚਾਨਕ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ
ਮੁਸਕਰਾਏ ਤੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਸੋਨ੍ਹ ਨੂੰ ਕਹਿਣ
ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਤੋਂ ਹਮਦਰਦੀ
ਭਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੋਨ੍ਹ ਦਾ ਅੱਧਾ ਡਰ ਤਾਂ
ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਹ ਇੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਝ
ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਸਭ ਕੁਝ
ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ।
ਉਸ ਨੇ ਸਰਮਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਝੁਕਾਅ
ਲਈਆਂ ਤੇ ਇੰਨਾ ਹੀ ਬੋਲ ਸਕਿਆ,..."
ਸਰ...ਅੱਜ ਮੈਂ ਬੀਮਾਰ...ਸੀ....!"

ਇੰਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਸੋਨ੍ਹ ਦੇ
ਮੰਮੀ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ
ਜੀ ਨੂੰ ਡੰਡਾ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਇਆ। ਅਧਿ-
ਆਪਕ ਜੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਨਾ ਰੁਕੇ ਤੇ ਚਲੇ
ਗਏ। ਸੋਨ੍ਹ ਕਾਫ਼ੀ ਚਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ
ਤੱਕਦਾ ਰਿੱਹਾ। ਉਹ ਦਿਲ ਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ
ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਆਖਿਰ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ
ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ?

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਸਕੂਲ ਤਾਂ
ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਨਾਲ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾ ਮਿਲਾਅ ਸਕਿਆ। ਅਧਿਆਪਕ
ਸਰਮਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ

ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। ਸੋਨ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ
ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਰੋਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ
ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣ
ਲੱਗਾ।

ਇਸ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਨੇ
ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੋਨ੍ਹ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ
ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬੇਟਾ, ਜੋ
ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾ ਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਂ
ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।
ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਘਰ ਇਸ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ
ਕਿ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਡਰ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤੇ
ਤੂੰ ਸਕਲ ਆ ਜਾਵੋ। ਮੇਰੇ ਕਾਰਨ ਤੇਰੀ
ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਰਾਬ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹ-
ਿੰਗਾ।"

"...ਸਰ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਮਹਾਨ
ਹੋ...ਮੇਰੀ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਬੜੀ
ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ...ਮੈਂ ਇਸ
ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ...ਸਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ
ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ...ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਦੇ
ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਤਾਵਾਂਗਾ...ਇਕ ਚੰਗਾ
ਲੜਕਾ ਬਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ....,"
ਕਹਿ ਕੇ ਸੋਨ੍ਹ ਸੁਬਕਣ ਲੱਗਾ। ਅਧਿਆਪਕ
ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਪਦਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪਣੀ
ਜਗ੍ਹਾ ਬੈਠਣ ਲਈ ਆਖ ਦਿੱਤਾ।

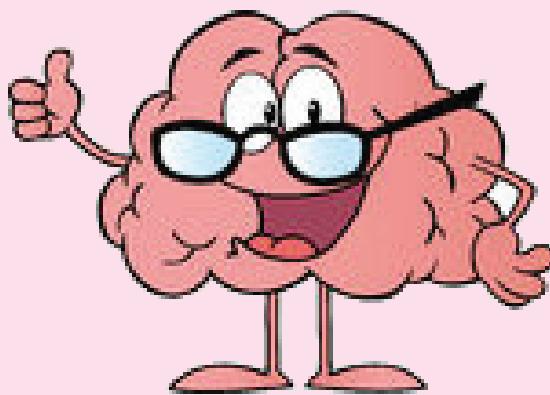
ਇਸ ਘਟਨਾ ਉਪਰੰਤ ਸੋਨ੍ਹ
ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਧਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਪਰਿ-
ਵਰਤਨ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਲਾਸ ਦਾ ਸਭ
ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ
ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਮਾ ਜੀ ਦਾ ਚਹੇਤਾ ਵੀ।

ਪਟਿਆਲਾ
ਮੋਬਾ. 9872325960

ਦਿਮਾਗ

ਪ੍ਰੇਮ ਅਵਤਾਰ ਰੈਣਾ

ਆਓ ਜਾਣੀਏ

(oops from last time!)

ਇਸੇ ਲਈ ਕੰਗਰੋੜੀ ਪੱਠੇ (ਸਪਾਈਨਲ ਕੌਰਡ, ਗੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ) ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਹਨ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖਟਖਟ-
ਗਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ ਉਹ
ਬੱਲੇ ਰੱਖੀ, ਖਲੋਤੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ
ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਨੱਠੇ ਗਏ।

ਹਾਲ-ਕਮਰੇ (ਦੀਵਾਨਖਾਨੇ)
ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ
ਬੱਤੀ ਜਗਾਅ ਦਿੱਤੀ।

ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਭੈਣ ਸੀ, ਜੋ ਫੁੱਲਾ
ਦਾ ਇਕ ਗੁਲਦਸਤਾ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਸੀ।
ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋਲੀ ਸੁੰਘ ਸਕਦੇ ਸੀ।
ਤੁਸੀਂ ਗੁਲਦਸਤਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁਲਦਾਨ
ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਨਲਕੇ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਗਏ।

ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਿਨਾ
ਕੁਝ ਸੋਚੇ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਨ
ਲਈ ਭਲਾ ਕੈਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ,
ਹੁਕਮ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ?

ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਮਾਗ। ਇਕ ਬੰਦੇ
ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ
ਅੰਗ।

ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਨੇ ਉਸ (ਦਿਮਾਗ)
ਨੂੰ ਸੁਚਨਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਜਣਾ ਬਾਹਰ
ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖਟਖਟਾ ਰਿਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ
ਇਹ ਸੁਚਨਾ (ਸੰਦੇਸ਼) ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ
ਘਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਤੁਰ ਕੇ ਹਾਲ ਕਮਰੇ
ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ।

ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਉਸ
(ਦਿਮਾਗ) ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ
ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਉਗਲਾਂ
ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੱਤੀ ਦੇ ਸਵਿਚ ਨੂੰ
ਦਬਾਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਬੱਤੀ ਜਗ ਪਵੇ।

ਤੁਹਾਡੇ ਨੱਕ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾ
ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਬਾਰੇ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ
ਉਸਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਦਸਤਾ ਲੈਣ
ਬਾਰੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਘੱਲਿਆ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਲੱਤਾਂ

ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਲਕੇ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਸੁਨੇਹਾ
ਦਿੱਤਾ।

ਦਿਮਾਗ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ
ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁੱਖੀ ਅਫਸਰ ਹੈ। ਇਕ ਬੰਦਾ
ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਦੇ, ਦਿਮਾਗ ਹੋਰੇ ਕਾਰਜ
ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੈ।

ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ,
ਜੀਭ, ਅਤੇ ਚਮੜੀ-ਸਕਿੱਨ, ਸਾਰੀਆਂ
ਗਿਆਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ, ਭਾਵ
ਸੁਚਨਾਵਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਲੱਤਾਂ, ਬਾਹਾਂ,
ਉਗਲਾਂ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਛੱਪੜ (ਪੱਧਟਿਆਂ),
ਕਮਰ ਅਤੇ ਮੋਹਿਆਂ- ਜਾਂ ਇੱਕ ਕਹਿ ਲਵੇ
ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ
ਸੰਦੇਸ਼ ਘਲ ਕੇ ਰੰਦੇ।

ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਮਾਗ ਤੁਹਾਡੇ
ਅੰਦਰਲੇ ਅੰਗਾਂ-ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ, ਫੇਫ਼ਤਿਆਂ,

ਮਿਹਦੇ (ਪੇਟ) ਅਤੇ ਗੁਰਦਿਆਂ- ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ
ਉਤੇ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਦੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿੱਦਾਂ ਤੇ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
ਚਾਹੀਦੈ, ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਨੇਹੇ-ਸੰਦੇਸ਼ ਵੀ
ਘੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦੈ।

ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ
ਮਦਦ-ਸਹਾਇਤਾ ਬਿਨਾ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਕੋਈ
ਅਸਲੀ ਕਦਮ ਚੁਕ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਨਾ ਕੁਝ
ਵੇਖ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੋਲ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹ
ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।
ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਸਾਹ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ
ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਖਾਧਾ-ਪੀਤਾ ਹਜ਼ਮ ਕਰ
ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਕਿੱਡਾ
ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਹੈ !
ਇਨਸਾਨੀ ਦਿਮਾਗ ਇਕ ਅਤਿ

ਤਾਰਕ ਫਤਾਹ: “ਬਾਰਤ ਹੀ ਇਕੋ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਥੇ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਖੇਡ ਦੇ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਰਖਦੇ ਹਨ।”

<http://m.timesofindia.com/interviews/Tarek-Fatah-India-is-the-only-country-where-Muslims-exert-influence-without-fear/articleshow/19619612.cms>.

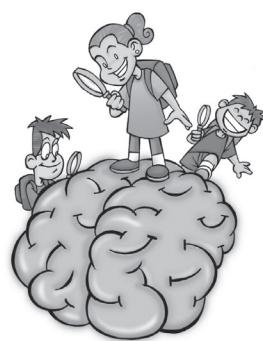
ਦੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸੰਰਚਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਪਰਤ ਸੈਰੀਬ੍ਰਲ ਕਾਰਟੈਕਸ (ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਭੁਰੀ ਡਿੱਲੀ), ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਸੈਟੀਆਂਮੀਟਰ ਮੌਟੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਪਰ ਉਹ ਪੰਦਰਾਂ ਬਿਲੀਅਨ (ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਾਹ ਖਰਬ) ਖਾਸ ਤੰਤਵੀ-ਖੋਲੀਆਂ (ਨਰਵ ਸੈੱਲਾਂ) ਦੀ ਬਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿਮਾਗ ਵਿਚਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੰਤਵੀ-ਖੋਲੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵਸਦੇ ਜਣਿਆਂ-ਜਣੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ !

ਦਿਮਾਗ ਖੋਲੀਆਂ (ਬ੍ਰੇਨ ਸੈੱਲ) ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਟੋਲੇ 'ਵਜ਼ਾਂ ਸੁਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸੁਗੰਧਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਿੰਮੇਦਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਨਿਖੇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸੈੱਲ-ਗਰੁੱਪ (ਖੋਲੀਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ) ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ, ਜੋ ਦਿਲ ਦੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫੇਫੜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਲੈਣ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈੱਲਾਂ (ਖੋਲੀਆਂ) ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਟੋਲਾ (ਗਰੁੱਪ) ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਜ (ਕਿਰਿਆ) ਇਕ ਹੁੰਦੇ- ਤੁਹਾਡੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਤੋਰ (ਚਾਲ) ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਣ (ਕਾਬੂ) ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ। ਜਦ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਟੋਲਾ, ਛੁਕਵੇਂ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਘੱਲ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੂਰੀ ਵੱਟਣ, ਜਾਂ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਾਇਟ ਦਿੰਦੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੋਲੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਉਹ ਨਿਰੰਤਰ (ਲਗਤਾਰ) ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ

ਸਾਂਵਿਆਂ ਕਰਨ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੈੱਲ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ, ਗੋਣ-ਗਾਉਣ, ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਚਿਤਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਤੁਹਾਡੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਕੱਤਰ ਕਰ, ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਿਐ, ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਸਿਖਿਆ ਜਾਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਸੈੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਸਗੋਂ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਸੈੱਲ ਸਦਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਲੂਣੇ ਵਿਚਲੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਬਾਲਾਂ (ਬੋਟਾਂ) ਵਾਂਗ ਨਿਰੰਤਰ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਪੂਰਤੀ (ਸਪਲਾਈ) ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਸੈੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਸੈੱਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਵਧ ਆਹਾਰ (ਖੁਰਾਕ) ਚਾਹੀਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਹੀ ਕਾਰਨ ਦਿਮਾਗ

ਅਸਾਧਾਰਨ, ਭਾਵ ਵਿਲੱਖਣ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਤ-ਨਾਤਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੰਘਣੀ ਗਲੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ, ਇਕ ਸੌ ਵੀਂ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰ (12 ਲੱਖ) ਮੀਟਰ ਬਹੁਤ ਪਤਲੀਆਂ, ਮਹੀਨ ਰੱਤ-ਨਾਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਹ ਨਿਰੰਤਰ ਗੇਤੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਾਜ਼ਾ ਲਹੂ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੈੱਲਾਂ ਤੀਕਰ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਆਕਸੀਜਨ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ।

ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਲਹ ਵਿਚ ਅੱਕਸੀਜਨ ਦਾ ਲੈਵਲ (ਪੈਂਧਰ) ਜਿੰਨਾਂ ਲੋੜੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਤਦ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਸੈੱਲ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ (ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ) ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਹੁੰਮਸ਼, ਸਾਹ-ਘੂੰਟੂ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੀਕਰ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਰ ਪੀਤ੍ਰ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਏਦਾਂ ਦਿਮਾਗ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਅੱਕਸੀਜਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਹ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਜਾਓ, ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਤਾਜ਼ਾ ਹਵਾ ਲਵੋ।

ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਸਕੂਲ ਦਾ ਸਮਾਂ, ਕੰਮ ਖਤਮ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦਾ ਰਹਿੰਦੇ। ਬਾਹਰ ਤੁਸੀਂ ਅੱਕਸੀਜਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਪਲਾਈ ਵਿਚ ਵਧਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਕੇ ਜਾਂ ਦੌੜ ਲਾ ਚੁੱਕੇ ਹੋਵੋ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦੇ ਹੋ। ਏਦਾਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਕਾਫੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਵੀ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਮਾਗ ਭਲਾ

“ਕਿਆ ਸੌਦਾ ਹੈ!” ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੌਦੇ ਦੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਚੁਪ ਕੀਤੇ ਮਨੁਆਂ ਕੇ ਲੰਘ ਲੈਂਦੇ ਗਿਆ! ਇਸ ਸੌਦੇ ਨਾਲ ਸਚਮੁਚ ਕੁਝ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਤਾਂ ਛੁੱਧਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ।

ਸਾਡਾ ਦਿਮਾਗ ਰਾਤੀਂ, ਜਦੋਂ
ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ
ਚੁਪ ਛਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ
ਅਸੀਂ ਨੀਂਦ-ਵਿੱਗੁਤੇ ਹੁੰਦੇ
ਹਾਂ ਤਦ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ। ਪਰ
ਇਹ ਆਰਾਮ ਵੀ ਇਕ ਖਾਸ
ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦੈ।

ਕਦੋਂ ਆਰਾਮ ਕਰਦਾ ਏ? ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਿਆਂ-ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਦੌੜ ਰਹੇ ਜਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੋਵੇ, ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਲ ਹੋ ਕੇ ਅਲਸਾਏ ਬੈਠੇ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੂਣ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹਾਲੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਉਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੁਲਵਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦੈ।

ਸੋ ਉਹ ਭਲਾ ਰੈਂਸਟ (ਆਰਾਮ) ਕਦੋਂ ਕਰਦੈ?

ਸਾਡਾ ਦਿਮਾਗ ਰਾਤੀਂ, ਜਦੋਂ
ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਚੁਪ ਛਾਈ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਨੀਂਦ-ਵਿੱਗੁਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ
ਤਦ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ।

ਪਰ ਇਹ ਆਰਾਮ ਵੀ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦੈ। ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਸੈਲੈਂ
ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ
ਸਿਰਫ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਹੀ ਬਦਲਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ
ਉਹ ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ
ਲਾਹੌਰੰਦ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ, ਉਸ ਨੂੰ
ਰਲਾ-ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੁੜ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੈ ਕਿ ਨਾਕਾਮੀਆਂ
ਅਤੇ ਵਿਗੜੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰੋਂ ਲਾਹ
ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਇਹ (ਭਾਰ)
ਯੋਗ ਕਾਰਜਕਾਰਤਾ ਵਿਚ ਵਿਘਣ ਆਉਂਦਾ
ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਰ ਅਸੁਖਾਵੇਂ
ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋਵੇ ਤਦ ਨਵੀਂ
ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਸੋਖੀ ਗੱਲ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਥੇ ਨੀਂਦ ਤੁਹਾਡੇ ਬਚਾਅ
ਲਈ ਬਹੁਤਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਨੀਂਦ ਮਾਣ
ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਦ ਦਿਮਾਗ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ
ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤਰ-
ਤੀਬ, ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦਾ
ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ
ਆਰਾਮ ਕਰ ਲਈਏ, ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ
ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ
ਹੋਈਏ।

ਪਰ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਮਾਗ ਦੀਆਂ
ਖੋਲੀਆਂ (ਬ੍ਰੇਨ ਸੈਲੈਂ) ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਸੌਂਦੀਆਂ
ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਟੀਮਾਂ (ਟੋਲੀਆਂ)
ਛਿਉਟੀ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨਾ
ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵੇਖਣੀ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ, ਕਿ ਦਿਲ ਲੈਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਧੱਕ ਰਿਹਾ
ਹੈ, ਫੇਫਤੇ ਸਾਹ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਂਦਰਾਂ
ਖੁਰਾਕ ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਖਤਰੇ ਦੀ
ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਚੌਕੰਨਾ,
ਸੁਚੇਤ ਰਿਹਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਹੋ ਸਕਦੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੀ ਸੁਫ਼ਨਾ
ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨੰਗੀ ਬਾਹਰ ਚਲੇ
ਗਏ ਹੋ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਉਣੇ ਭੁੱਲ
ਗਏ ਹੋ। ਜੇ ਓਸੇ ਪਲ ਤੁਸੀਂ ਜਾਗ ਪਏ
ਹੋਵੇ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਬਲ
ਹੀ ਲਹਿ ਕੇ ਫੁਰਸ ਉਪਰ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ
ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੰਬਲ ਬਿਨਾਂ ਠੰਡੇ ਪਏ ਹੋਏ
ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਚਮੜੀ ਦੇ ਸੈਲੈਂ ਨੇ, ਜੋ ਕਿ
ਛਿਉਟੀ 'ਤੇ ਸਨ, ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ

ਠੰਡੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ
ਸੁਚਨਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ
ਸੈਲੈਂ, ਜੋ ਕਿ ਜਾਗੋਮੀਟੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ
ਸਨ, ਉਸ ਸਿਗਨਲ (ਸੂਚਨਾ) ਦੀ ਠੀਕ
ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕੇ,
ਅਤੇ ਨੀਂਦ-ਵਿੱਗੁਤੇ ਦਿਮਾਗ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ
ਨੂੰ ਏਦਾਂ ਪੇਸ ਕੀਤਾ, ਨਿਊਪਣ ਕੀਤਾ ਕਿ
ਤੁਸੀਂ ਨੰਗ-ਧੱਤੰਗ ਹੀ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਨਿਤ-
ਦਿਹਾਡੀ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਸੋਧ-
ਸੁਧਾਈ ਅਤੇ ਮੁੜਮਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਨੀਂਦ ਦਾ ਸਵਾਦ
ਮਾਣ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਨਰਵ-ਸੈਲੈਂ (ਤੰਤੂ-
ਖੋਲੀਆਂ) ਦੀਆਂ ਸਪੈਸਲ ਟੀਮਾਂ (ਖਾਸ
ਟੋਲੀਆਂ) ਸਰੀਰ ਦਵਾਰਾ ਦਿਨ ਦੌਰਾਨ
ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ-ਖਰਚੀਆਂ ਵਸਤਾਂ
ਦੀ ਮੁੜ ਬਹਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹੋ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਕਿ
ਸਾਮ ਸਮੇਂ ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਬੱਕੇ ਹੋਏ
ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ, ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਤੁਸੀਂ ਮੁੜ
ਖੁਸ਼-ਖੁਸ਼, ਟਹਿਕਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਤਿਆਰ-
ਬਰ-ਤਿਆਰ, ਬਲ-ਭਰਪੂਰ ਉਠਦੇ ਹੋ।
ਰਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਤੁਹਾਡੇ
ਸਰੀਰ ਨੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ
ਮੁੜ ਨਵਿਆਇਆ ਗਿਆ ਜਾਪੈ।

ਸੋ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿ ਉਹ
ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਣ ਲਈ ਕਹਿਣ
ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਾ ਕਰਨ। ਸਗੋਂ ਉਹ ਆਪ
ਹੀ ਯੋਗ ਸਮੇਂ ਸੋਣ ਲਈ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨੌਂ ਜਾਂ
ਦਸ ਘੰਟੇ ਨੀਂਦ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਨਣ। ਇਹ
ਤੁਹਾਡੇ ਛਾਇਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ
ਸਰੀਰ ਲੋੜੀਦੀਆਂ ਮੁੜਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸੋਧ-
ਸੁਧਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੜ ਅਗਲੇ ਦਿਨ
ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਲਈ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਸ ਅੱਜ ਆਖਰੀ ਵਾਰ

ਰਾਜੇਸ਼ ਗੁਪਤਾ

ਕਹਾਣੀ

ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਉਹ ਸਖਸ ਵੀਹ ਰੁਪਈਆਂ ਲਈ ਮਿਮਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਦੇਣ ਤੋਂ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸਾਮ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਿਵੇਂ ਝੁਠਾ-ਮੁਠਾ ਨਾਟਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਅਪ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਉਸਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਝੁਠਾ-ਮੁਠਾ ਨਾਟਕ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਲਈ ਜਾਵੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਖਰ ਉਸਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਦੇ ਹੀ ਦਿਆਂਗਾ। ਲਗਭਗ ਦਸ-ਪੰਦਰਾਂ ਮਿਟ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦਸਾਂ ਸਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀਹ ਵਾਰੀ ਬਦੋਬਦੀ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਹੱਥ ਮਿਲਾਕ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਸ ਅੱਜ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ; ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲਾਂ ਪਿਆਰੇ ਦੋਸਤ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਮੰਗਾਂਗਾ। ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀ

ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁੰ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਇਮੋਸ਼ਨਲ ਲੈਵਲ ਟੱਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਟੁੱਟਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਨਾ ਕਰੀਂ ; ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਦੇ-ਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਭਾਵਕ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅਪ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਹੋਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਅਲੱਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੌਹ ਬਣਾਅ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਸ਼ੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਤੇ ਆਖਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸੈਂਸ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਦੇਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਗਲਤ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮੈਂ ਅੱਜ ਫਿਰ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਗਲਤ ਕੰਮ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ; ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਤੀਤ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਬੋੜ੍ਹੀ ਚਮਕ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਦਿੰਦਾ-ਦਿੰਦਾ ਮੈਂ ਫਿਰ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਰੁਕ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਯਾਰ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਗਲਤ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵਾਂ। ਮੇਰੀ ਆਡਮਾ ਮੈਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਰੋਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਚਮਕ ਫਿਰ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੱਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਫਿਰ ਉਸ ਤਰਲਿਆਂ ਵਾਲੇ 'ਮੇਡ' ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਕਿਉਂ ਏਨਾ ਭਾਵਕ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਟਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਦੇ ਦਵਾਂਗਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕਦੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਸੌਂਹ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਉਸਨੂੰ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਦੇਣ ਵਿਚ ਮੁਸਕਲ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਏਨਾ ਕੌੜਾ ਤਜਰਬਾ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੰਨਾ ਅੱਜ ਤੇ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਅਗੇ ਅਜੇ ਵੀ ਮਿਮਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਖਰ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਲਾਗੇ ਪਏ ਇਕ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਪੈਨ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਫਿਰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਕੁਝ ਜਿਵੇਂ ਧੰਦਲਾਅ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਤੀਤ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਅਜੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ

ਹੈ। ਮੈਂ ਕਲਾਸ ਦਸਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। ਕੈਚੀ-ਚੱਪਲ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਟ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਬਸਤਾ ਪਿੱਠਾਂ 'ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਪਿਛਿ ਬਿਮਾਰ ਹੈ ਤੇ ਮਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਵੈਟਰ ਉਣ-ਬੁਣਕੇ ਘਰ ਦਾ ਖਰਚ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਤ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸਥਾਨ ਕੁਝ ਦੇਰ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਜਾਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਚੰਗਾ-ਭਲਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸੁੱਖ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਸਾਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਹਾਰਟ-ਅਟੈਕ ਆਇਆ ਹੈ ਸਾਡੇ ਹਾਲਾਤ ਕੁਝ ਖ਼ਰਾਬ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜੁਝ ਰਹੇ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਰਾਤ-ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾਗ ਕੇ ਮਸੀਨ 'ਤੇ ਸਵੈਟਰ ਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋ ਕਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਘਰ ਤੌਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਝਾਕਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਵੀ ਉਹ ਮੁਫਤ ਸਵੈਟਰ ਬਨਵਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿਚ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੋਟੀ ਦੇ ਲਾਲੇ ਪਏ ਸਨ। ਪਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਗਰਜ ਨਾਲ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਮਤਲਬ ?

ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰਬਤ ਨਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਤਾ ਚੀਨ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਜਾਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਖਦੀ ਹੈ, “ਵੇਂ ਰੱਬਾ, ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਵੱਡਾ ਕਰਾ।” ਮਾਂ ਬੜੀ ਭੋਲੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਮਸਲੇ

ਕਿਸਾਨੀ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੀ ਹੈ....ਇਸ ਲਈ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ੋਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦੇਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਦੁਆਬੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਰ ਹੋਵੇ ; ਦਰਿਆਵਾਂ ਕੰਢੇ ਗੀਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ; ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ 50 ਛੁੱਟ ਤਕ ਹੈ ਉਥੇ ਤੇਨੇ ਦੀ ; ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜਸੀਨ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਦੀ ਫਸਲ, ਆਦਿ..... ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਕੁ ਕੀ ਫਸਲ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਫਸਲ, ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਵਿਕ ਜਾਵੇਗੀ....ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਜ਼ੀ ਤੇ ਫਸਲ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਖਰਚ ਘਟੇਗਾ....ਕਰਜ਼ੇ ਪੜ੍ਹੀ ਨੀਤੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਖਰਚ ਘਟੇਗਾ....ਕਰਜ਼ੇ ਪੜ੍ਹੀ ਨੀਤੀ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੜ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਜਾਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਰਾਹ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ...
ਮੁਖਵੀਰ

ਜਿਸ ਦਿਨ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੈਠੇ ਗੁਰਬਤ ਨਾਂ ਦੇ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਭਜਾਅ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਛਿ ਦੀ ਇਕਲੋਤੀ ਤੇ ਦੇਰ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਐਲਾਦ ਹਾਂ। ਰੱਬ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਅਜੇ ਜਵਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਬੁੱਢੇ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ-ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਤਾਂ ਅਜੇ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਛਿ ਦਾ ਬੁੱਢੇ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਅੱਖਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਂ-ਪਿਛਿ ਵੀ ਬੁੱਢੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਅ ਵੀ ਬੁੱਢੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ-ਅਪ 'ਤੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਬੇਬਸ ਹਾਂ, ਕੀ ਕਰਾ ? ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਠੀਕ ਹੋ ਕੇ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਗਿਆਰਵੀਂ ਕਰ ਕੇ ਘਰ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਨਾ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪੈਸੇ। ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡਣੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਉਮਰ ਅਜੇ ਸਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਾਲਜ ਦੀ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਓਥੇ ਕਿਕਟ ਦੇ ਮੈਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਵੀ ਜੀਅ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੱਡੇ ਤੇ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਫ਼ੈਦ ਪੈਂਟਾਂ ਤੇ ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੇਂਦ ਝਾੜੀਆਂ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਕੈਚੀ-ਚੱਪਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੇਡਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਟੀਮ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਪਰ ਘਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਤਿੱਤਕਾਂ ਪੈਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਕਿੱਥੇ ਖਰਾਬ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਖੇਡ ਤੋਂ ਆਉਣ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ-ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਤੱਤ ਦੇ-ਤਿੰਨ ਬੁੱਢੇ ਮੇਰੀ ਧੋਣੀ 'ਤੇ ਜਤ ਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਮਾਰ ਖਾ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਚੁੱਪਚਾਪ ਤੇ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਆਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, “ਪਿਛਿ ਬਿਮਾਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਏਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਦੋ ਘੰਟੇ ਉਸਦਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਘੰਟੇ ਉਸਦਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ”। ਬੁੱਢੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰੋਣ ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੋਂਦੀ-ਰੋਂਦੀ ਉਹ ਫਿਰ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਸੀਨ 'ਤੇ ਸਵੈਟਰ ਉਣਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇਜ਼-ਤੇਜ਼। ਪਰ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੇ ਹੰਡੂਆਂ ਦਾ

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਇੱਕ ਨਾ ਇਕ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਜਾਂ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰਵਾਰ 80 ਲੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ 25000 ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਲੱਤਨ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਛੇਟਾ ਜਿਗ ਸਿਕਿਮ ਬਿਹਾਰ ਨਾਲ 6 ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ਾਲੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਬਿਹਾਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਤੱਰੋਕੀ-ਗੜਦਾਰ ਦੇ ਰੇਟ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਹ ਚੌਣਾ ਅਹਿਮ ਹਨ : ਵੱਖੋਂ ਜਨਤਾ ਸੀ.ਐਸ. ਦੀ ਕਿ ਪੀ.ਐਸ. ਦੀ ਵਾਸਤਾ ਕੀਤੀ ਵਰਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ..

ਤੇ ਉਸਦੇ ਡਸਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਜਾਣ ਲਈ ਬਿਜ਼ਿਦ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਧੋਣ ਤੋਂ ਹੱਥ ਹਟਾਅ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਧੋਣ ਨੂੰ ਝਾਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਮਸ਼ਿਨ ਅੱਗੇ ਬੈਠੀ ਅਜੇ ਵੀ ਫੁਸਕ ਰਹੀ ਹੈ।

“ਕਮੀਨਾ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦਾ, ਘਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ.....।”

“ਜਾਹ...ਮੈਂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਅੱਜ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ, ਭੁੱਖਾ ਮਰ ਜਾ ਕੇ, ਖਾ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਰੋਟੀ ਜਿੰਥੇ ਸਾਰਾ-ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲਾ ਆਇਨਾਂ”। ਮਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਅੰਖਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਿੱਤਾਤੁਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭੈੜੀ ਹੈ, ਜਿੱਦੇ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰੋਟੀ ਨਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਵੀ ਅੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੋਲੇ ਜਿਹੇ ਮਾਂ ਲਾਗੇ ਪਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਟੀ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਗੋਡਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਾਅ ਕੇ ਉਸਦੇ ਗੋਲੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਅਸੀਂ ਪਿਛ-ਪੁੱਤ ਇਹੋ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਮਾਂ ਮਸ਼ੀਨ 'ਤੇ ਸਵੈਟਰ ਉਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਦੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਟੀਆਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਂ ਕਣਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੀਬੀ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

“ਜਾਹ.....ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਜਾਲੀ ਖੇਲੁ ਤੇ ਖਾ ਲੈ ਰੋਟੀ,” ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੰਹੇ 'ਤੇ ਮਮਤਾ-ਭਰੇ-ਬੇਬਸ ਭਾਵ ਲਿਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਅੱਟੀ ਤੇ ਗੋਲਾ ਓਥੇ ਹੀ ਸੁੱਟ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲਈ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਦੌੜ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਭੁੱਖੇ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਰੋਟੀ ਵਾਲੇ ਛੱਬੇ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ-

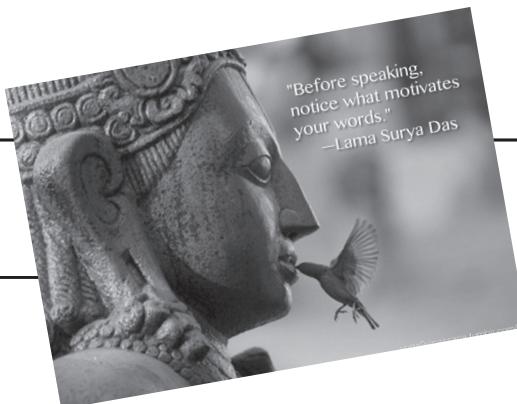
ਖਾਂਦੇ ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਮਾਂ ਦੀ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਆਸ ਹਾਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬੇਬਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਹੀਂ, ਮਾਂ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀ ਅੱਲਾਦ ਅੱਗੇ ਬੇਬਸ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਫਿਰ ਮਾਂ ਹੈ ਨਾ, ਕੀ ਕਰੇ ? ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ-ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ।

“ਵੇਖ ਪੁੱਤ, ਤੁੰ ਇਕੱਲਾ-ਇਕੱਲਾ ਤਾਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂ। ਤੇਰਾ ਪਿਛ ਬਿਮਾਰ ਹੈ, ਤੁੰ ਉਸ ਨਾਲ ਹੱਥ ਵੰਡਾਇਆ ਕਰ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਡ੍ਹੀ ਅਰਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।” ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਅੱਜ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਖੇਡ ਦਾ ਭੁਤ ਸਵਾਰ ਹੈ। ਆਖਰ ਮਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਮੇਰੀ ਖੇਡ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤੈਆ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਖੇਡਣ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਖੇਡਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿਚ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਘੁੱਲਮਿਲ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੱਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿੱਟ ਨੂੰ ਬੇਲੂ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੈਟ-ਬਾਲ ਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪੈਡ ਵੀ ਫੜਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਹਨ। ਖੇਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਕਸਰ ਰਾਤ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਛੇੜਦੇ ਤੇ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਇਕ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ-ਖੇਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਗੇ ਹੀ ਇੱਕ ਘਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਖੇਡ ਵਾਲੀ ਕਿੱਟ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣੀ ਹੈ ਤੇ ਖੇਡ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿੱਟ ਨੂੰ ਉਸੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣਾ ਹੈ।

ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਕੈਂਚੀ-ਚੱਪਲ ਹੈ, ਗੇਂਦ ਫੱਤਣ ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਚੱਪਲ ਓਥੇ ਹੀ ਛੱਡ, ਦੌੜ ਕੇ ਗੇਂਦ ਫੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਗਰਾਊਂਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਾਲੀ ਸਾਈਡ 'ਤੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪੱਥਰ ਹਨ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਚੁਭ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦਰਦ ਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਵਾਹਾਨੀ ਕਰਦਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗਰਾਊਂਡ ਤੋਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਚੋਭ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿਚ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਘੁੱਲਮਿਲ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੱਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿੱਟ ਨੂੰ ਬੇਲੂ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੈਟ-ਬਾਲ ਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪੈਡ ਵੀ ਫੜਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਹਨ। ਖੇਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਕਸਰ ਰਾਤ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਛੇੜਦੇ ਤੇ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਚਾ ਉੱਚਾ, ਲੰਮਾ, ਜਵਾਨ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਉਸਦੀ ਤੇਜ਼

ਬਾਲ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਦ ਬਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੜੀ ਸਪੀਡ ਨਾਲ, ਉਸਦੀ ਬਾਲ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬੱਲੇਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਟੀਮ ਦਾ ਕੈਪਟਨ ਵੀ ਹੈ।

ਅਚਾਨਕ ਬਾਲ ਗੁਆਚ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਬੰਟੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੂਜੀ ਬਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕਿੱਟ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਕਿੱਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਕਿੱਟ ਵਿਚੋਂ ਬਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

“ਦੇਕਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਬਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਰਹੀ, ਤੂੰ ਕੀ ਖੇਡੇਂਗਾ ਕਿਕਟ ?” ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਲਾਗੇ ਆ ਕੇ ਸਾਰੀ ਕਿੱਟ ਹੀ ਉਲਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਦੋ ਬਾਲਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਡਿਗੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਜੋੜਾ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਕੋਕਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਪੋਰਟਸ ਬੂਟਾਂ ਦਾ ਵੀ। ਉਸਦੇ ਤਲੇ ‘ਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੋ ਅੱਠ ਕੋਕੇ ਵੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੂਟ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਬਾਲ ਵੱਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਬੂਟਾਂ ‘ਤੇ ਆ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਬੂਟ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਾਸ ਜੀਜ਼ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਵਾਰ ਕਿਹਣ ‘ਤੇ ਵੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀਹੀ ਰੁਪਿਆਂ ਦੇ ਟਾਂਕੀ ਵਾਲੇ ਬੂਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਇਹ ਬੂਟ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਧਿਡਗੀਆਂ ਨੇ ਪਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੰਟੀ ਸਿੰਘ ਬਾਲ ਦੀ ਇੱਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਬੂਟ ਫੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਬੂਟ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ‘ਤੇ ਚਮਕ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੈਂਚੀ-ਚੱਪਲ ਭੈੜੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ।

“ਓਏ, ਬਾਲ ਤਾਂ ਫੜਾਅ ਦੇਕਿਆ” ਬੰਟੀ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਡਾਂਟ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਬੂਟਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

“ਓਏ, ਆਉਂਦੇ ਐ ਤਾਂ ਪਾ ਲੈ ਬੂਟ !” ਬੰਟੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਮੈਂ

ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

“ਭਾਜੀ, ਕਿਹਦੇ ਹੈ ਇਹ ਬੂਟ ?”

“ਮੇਰੇ ਹੈ ਹੋਰ ਕਿਸਦੇ ?” ਬੰਟੀ ਸਿੰਘ ਮਗਰੂਰੀ ਨਾਲ ਆਖਦਾ ਹੈ।

“ਭਾਜੀ, ਮੈਂ ਸੱਚੀਂ ਲੈ ਲਵਾਂ ਇਹ ਬੂਟ ?” ਮੈਂ ਬੜੀ ਲਲਚਾਈ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ।

“ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਲੈ ਲੈ ?” ਬੰਟੀ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਬੂਟ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਕ ਖਿਡਾਰੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹਾਂ।

ਬੂਟ ਪਾ ਕੇ ਮੇਰਾ

ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬੂਟਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਉਹ ਸਫੈਦ, ਨੀਲੇ ਤੇ ਅਸਮਾਨੀ ਰੰਗ ਦੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਬੂਟ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਸੁਧਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਏਨੇ ਸੋਹਣੇ ਬੂਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖੇ। ਬੂਟ ਪਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅੱਲੋਂਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਬੂਟਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋ ਕੇ ਤੇ ਸੁਕਾਅ ਕੇ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੰਟੀ ਭਾਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਖੇਡਣ ਲਈ। ਬੂਟ ਪੁਰਾਣੇ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਮਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੱਕ ਦੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਾ। ਮਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੀ ਟੀਮ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਿਡਾਰੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਸਭ ਨਾਲ ਬੜੀ ਦੋਸਤੀ ਹੈ। ਬੰਟੀ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਅਮੀਰ ਘਰ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਕਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ-ਜਾਂਦਾ

ਹੈ ਪਰ ਆਦਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹਨ। ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਿਰਫ਼ ਗਰਾਊਂਡ ਟੱਕ ਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼, ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਜੱਦੋਂ ਜਹਿਦ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਘਰ ਤੇ ਦੁਕਾਨ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਹੈ। ਖੇਡ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜੱਦੋਂ ਜਹਿਦ ਦੌਰਾਨ ਕਿਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਛੁੱਟ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਮਾਂ ਅਕਾਲ-ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਰੇਲ ਆਪਣੀ ਪਟਰੀ ’ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਦੌੜ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹੌਲ-ਹੌਲੇ ਹੁਣ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆਈ ਧੁੰਦ ਛਟਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਮੈਥੋਂ ਵੀਹੀ ਰੁਪਈਏ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸ਼ਖਸ ਮੈਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਾਗਜ਼ ਫੜਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ।

“ਹੋਰ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰ, ਮੈਂ ਬੜਾ ਟੁੱਟਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਵੀਹੀ ਰੁਪਈਏ ਦੇ ਦੇ”। ਕਾਗਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਫੜਾਅ ਕੇ ਉਹ ਵੀਹੀ ਰੁਪਈਏ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਉਸ ਕਾਗਜ਼ ‘ਤੇ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਪੜ੍ਹਦੇ-ਪੜ੍ਹਦੇ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਇਕ ਵਾਰ ਕੰਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਾਗਜ਼ ‘ਤੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਗੌਰ ਨਾਲ ਪੜਦਾ ਹਾਂ.....ਰਜੇ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕਦੇ ਧੈਸੇ ਮੰਗਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ। ਬਸ ਅੱਜ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਵੀਹੀ ਰੁਪਈਏ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ-ਬੰਟੀ ਸਿੰਘ। (ਸਾਹਮਣੇ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਅੱਡ ਇੰਡੀਆ ਤਿਬੜੀ ਰੋਡ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ 09501096001)

ਰਾਗ ਤੰਤੂ ਉਰਫ਼ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਹੀਨੀ ਠੋਰ ਕਹਾਣੀ ਵੀਰੇਂਦਰ ਮਹਿੰਦੀਰੱਤਾ

ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਉਮਾ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਰਿਟ-ਏਰ ਹੋ ਗਏ।

ਉਮਾ ਨੇ ਤਾਂ ਸੁਕਰ ਮਨਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਰੋਜ਼ ਕੰਮ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪਏਗਾ। ਹੁਣ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਲਟਕ ਰਹੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਅ ਸਕੇਗੀ, ਪਰ ਮੈਂਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜ਼ਿਹੀ ਮੁਸਕਿਲ ਆਈ। ਇਕ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਜਾਣ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨੇਮ ਦਾ ਇਕਦਮ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਗਾਤ ਵਕਤ ਘਰ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਟੋਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਆਦਮੀ ਆਦਤ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਗੁਲਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਿਟਾਈਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਬਦਸ਼ਤੂਰ ਦਸ ਵਜੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਪੈਂਟ-ਕੋਟ-ਟਾਈ ਲਗਾਅ ਕੇ ਡਰਾਈਂਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਥੈਨ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਇਕ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੋਵੇ। ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਤਾਂ ਦਿਨ ਦੇ ਨੌਂ ਦਸ ਘੰਟੇ

ਬਾਹਰ ਰਹਿਣਾ ਪੱਕਾ ਸੀ। ਜਦ ਕਿ ਹੁਣ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਅਕਸਰ ਘਰ 'ਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ, ਬੇਵਜ਼ਾ ਏਸ ਓਸ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਮੀਨ-ਮੇਖ ਕੱਢਣ ਲੱਗਾ : ਕਦੀ ਕਹਿੰਦਾ, "ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਛਿੱਲ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਐ ! ਜਦੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਦਿਓ, ਕਦੀ ਰਸੋਈ 'ਚ ਹੁੰਦਾ ਈ ਨਹੀਂ !"

"ਵਕਤ 'ਤੇ ਅਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਜਾਂਦੇ, ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਭਲਾ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ?"

"ਕਦੀ ਪਿਆਸ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਐ।"

"ਇਹਦੇ 'ਚ ਕੀ ਐ, ਫੰ-ਰੋਜ਼ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਲੈ ਲਓ। ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਚਪਤਾਸੀ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਨੌਕਰ 'ਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਐ।"

"ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਐ, ਪਰ ਨੌਕਰ ਲੋਕ ਬੜੀ ਲਾਪਵਾਹੀ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਨੇ। ਕਦੀ ਨਮਕ

ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਕਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਕੱਚੀ ਪੱਕੀ ! ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਅਨੁਪਾਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਐ।"

ਦੂਜੇ ਦਿਨ :

"ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਕੱਕਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੈਸ ਦੀ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

ਤੀਜੇ ਦਿਨ :

"ਇਹ ਨੰਦਨ ਬਰਤਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ! ਬਰਤਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਘੱਟ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਰਤਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੇ ਨਾ।"

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਮਾ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਮੁਸਕਰਾਅ ਕੇ ਬੋਲੀ, "ਗੱਲ ਤਾਂ ਇੰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਓ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਭਾਂਡੇ ਹੀ ਮਾਜਦੇ ਰਹੇ ਹੋ... ਜਦ ਕਿ...।"

"ਖੂਦ ਸਾਫ਼ ਨਾ ਵੀ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਪਰ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਦੱਸ ਈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਹੀ ਇਕ ਲੇਖ ਪਤਿਆਂ ਹੈ-ਜੇ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਪਾਣੀ ਜਾਇਆ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣ ਲੱਗਾ !"

"ਨੰਦਨ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਮਝਾਅ ਦਿਓ," ਏਨਾ ਕਹਿ ਉਮਾ ਬਾਬੁਰੂਮ 'ਚੋਂ ਬਾਲਟੀ ਵਿਚ ਧੋਤੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ ਸੁੱਕਣੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਚਲੀ ਗਈ।

ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਮੈਨੂੰ ਝਪਕੀ ਆ ਗਈ। ਰਸੋਈ 'ਚੋਂ ਬਰਤਨ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਮੈਂ ਇਕਦਮ ਹੜਬੜਾ ਕੇ ਉੱਠੋਂ ਬੈਠਾ, "ਕੀ ਹੋਇਆ, ਕੀ ਹੋਇਐ ?"

ਉਮਾ ਰਸੋਈ 'ਚ ਗਈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤ ਲਹਿਜੇ 'ਚ ਬੋਲੀ, "ਕੁਝ

ਖਾਸ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ਼ ਕੇਤਲੀ ਦਾ ਢੱਕਣ ਹੀ
ਟੁੱਟਿਆ ਹੈ।”

“ਓਹੋ, ਸਾਰਾ ਸੈਟ ਹੀ ਬਰਬਾਦ
ਹੋ ਗਿਆ ! ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਦੀ ਵੀ ਹੋਦ ਹੁੰਦੀ
ਐ.... ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ
ਹੈ।”

“ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ,
ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਹੋਖਾਂ ਹੀ ਹੋ-
ਏਗਾ..... !” ਉਮਾ ਮੇਰੇ ਹੀ ਕਰੇ ਹੋਏ
ਸ਼ਬਦ ਦੁਹਰਾਅ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਨੌਕਰੀ
ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੁਰੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਮਾ ਬਹੁਤ ਪਰੋਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ
ਤੇ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਇਹੀ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦਾ ਸਾਂ।

“ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੀ ਐਂ, ਉਮਾ,” ਮੈਂ
ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਹੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਰਿਟ-
ਪਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ
ਗਿਐ, ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਵੱਡੇ ਲੱਗਣ
ਲੁਗ ਪਏ ਨੇ !”

“ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਟਾਅ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ
ਲਗਾਓ ਜਿਹੜੇ ਤੁਸੀਂ ਨੌਕਰੀ ਵਕਤ ਨਹੀਂ
ਕਰ ਸਕੇ,” ਇਹ ਕਹਿ ਉਮਾ ਧੋਤੇ ਹੋਏ
ਕੱਪਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਸ ਕਰਨ ਲੁਗ ਗਈ ਸੀ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ‘ਚ
ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਕੰਮ ’ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾ, ਜੇ ਕਿਤੇ
ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੈਸ ਕੀਤਾ ਕੁਰਤਾ-ਪਜਾਮਾ
ਪਹਿਨ ਲੈਂਦਾ, ਉਮਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਲੁ-
ਗਦਾ। ਸਿਰਫ਼ ਬੁਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੁਗਦਾ,
ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ
ਬਿਨਾਂ ਵਜੂਦ ਲੁਗਦੇ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ
ਨਾਲ ਖਿਲ੍ਹਣ ਲੁਗ ਪੈਂਦੇ, “ਆਖਿਰ, ਐਸੀ
ਵੀ ਕੀ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਗਈ ? ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੈਸ
ਕਰਨ ਲਈ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ
ਖੁਦ ਵੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੈਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ !”

“ਕਰ ਤਾਂ ਲੈਂਦਾ ਪਰ ਮੈਨੂੰ

ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਬਾਹਰ
ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੁਸ਼ਰਟ-ਪੈਂਟ ਤਾਂ ਪ੍ਰੈਸ
ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਐ, ਕੁਰਤੇ-ਪਜਾਮੇ ਨੂੰ
ਪ੍ਰੈਸ ਕਰਨ ਦੀ ਭਲਾ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ?”

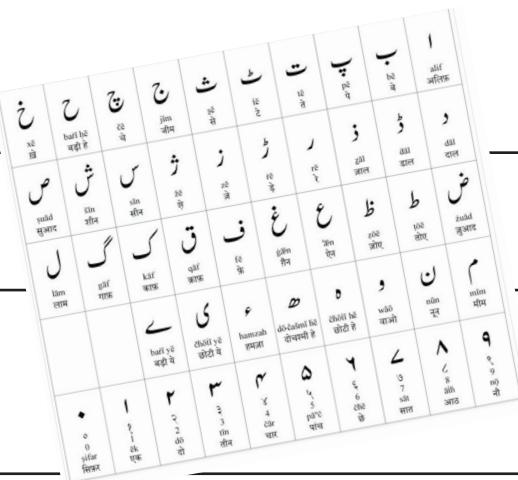
ਇਸ ਸਲੀਕੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪਰ-
ਯਾਨ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ
ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸੁਣ ਚੁਕਿਆ ਸਾਂ, “ਬੈਠਣ
ਦਾ ਸਲੀਕਾ, ਉਠਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ, ਖਾਣ ਦਾ,
ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ...” ਇਸ ਲਈ ਚੁਪਚਾਪ
ਲੇਟ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਉਸ
ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਸਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ
ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਡੋਰ ਨਾਲ ਬੰਨੇ
ਗਏ ਹਾਂ ਪਰ ਆਏ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਲੱਗ ਅੱਲੱਗ
ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ
ਆਪਣੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ, ਖਾਣ-ਪੀਣ,
ਉਠਣਾ-ਬੈਠਣਾ, ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਗੱਲ ਕੀ,
ਜ਼ਿਚਰੀ ਜਿਉਣ ਦਾ ਪੁਰਾਤਨੀ ਹੀ
ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ
ਇਕ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦੋਹਾਂ

ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਤਰਾਸ਼ਿਆ-ਉਸ ਵਿਚ
ਫਰਕ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ।

ਉਮਾ ਛੌਜੀ ਪਰਿਵਾਰ ’ਚ ਪਲ
ਕੇ ਵੱਡੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਅਨੁਸਾਸਨ ਅਤੇ
ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੀ ਘਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ
ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਸੀ। ਰੋਜ਼ਮੱਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ
ਘਰ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ’ਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਸੀ।
ਸਵੇਰੇ ਉਠਨੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਂਗ ਕੰਮ
ਵਿਚ ਜ਼ਟ ਜਾਂਦੇ। ਬਜ਼ਾਰ ਤੇ ਬਗੀਚੇ ਦੇ
ਕੰਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਿੱਜੀ ਕੰਮ
ਮੇਜਰ ਮਹਿਤਾਨੀ ਖੁਦ ਕਰਦੇ। ਕਪਤੇ ਪ੍ਰੈਸ
ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ
ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਖੁਦ ਲਈ ਹੋਈ
ਸੀ।

ਉਮਾ ਦੱਸਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ
ਪਿਤਾ ਮੇਜਰ ਮਹਿਤਾਨੀ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ
ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਸਮੀ
ਜਿਹਾ ਵਤੀਰਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ
ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਜਾਂ ਦੁਖ-
ਸੁੱਖ ’ਚ ਸਰੀਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ

ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਰਹੇ
ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ
ਵਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬੱਧੀ ਫੀਲਡ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੇਟੀਆਂ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ
ਹਨ।

ਜਦ ਕਿ ਇਧਰ, ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ
 ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਰਿਟਾਈਰ ਹੋਏ ਸਨ
 ਪਰ ਮੁੱਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਸਬੇ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ
 ਦੇ ਪੱਹਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਨੂੰ 'ਬਾਉ ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਹਰ
 ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਹ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਹੀ
 ਆਪਣਾ ਬਣਾਅ ਲੈਂਦੇ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ
 ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਦੁਰ ਪਾਰ ਦਾ ਰਿਸਤਾ
 ਵੀ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ, ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਆ ਦੇ
 ਲੜਕੇ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਹੁੰਦਾ, ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਨਾਨਾ
 ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ। ਇੱਥੇ
 ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ
 ਵੀ ਇਲਕੇ 'ਚੋਂ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਦਾ ਆਪਣਾ ਹਮ-ਵਡਨੀ ਸੀ !

ਇਕ ਦਿਨ ਉਮਾ ਥੱਕੀ ਟੁੱਟੀ
ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਘਰ ਆਈ ਤਾਂ ਬਾਉ ਜੀ ਕੋਲ
ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਜਣੇ ਬੈਠੇ ਸਨ।

“ਆਪਣੇ ਨੇ, ਖਾਣਾ ਏਥੇ ਹੀ
ਖਾਣਗੇ !” ਬਾਉ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ
ਉਮਾ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਾਪਸ
ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਖਿੜ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਇਹ ਘਰ
ਹੈ ਜਾਂ ਸਰਾਂਅ, ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਕੋਈ ਵੀ ਆ
ਟਪਕਦਾ ਆਵੇ।”

“ਭਰਿਆ ਪੁਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ,
ਇੱਜ ਤਾਂ ਹੋਵੇਤਾਂ ਹੀ ।”

“ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੰਭਾਲੋ ਆਪਣੇ ਪੰਚਾਰ ਵਾਰ ਨੂੰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਚੱਲਿ !” ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੈਂਡਰਮ ਵੱਲ ਜਲ੍ਹੀ ਗਈ।

ਅਚਾਨਕ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ
ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵੱਲ

ਚਲਾ ਗਿਆ। ਭਰੇ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ ਲਗ-ਤਾਰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ 'ਚ ਰਹਿਣਾ-ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋ ਸਕੀਏ, ਕਿਤੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਇੱਕ-ਦੁਸਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਸਕੀਏ। ਨੌਜਵਾਨ ਬਦਨ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਚੁੰਬਕੀ ਖਿਚ, ਓਹੀ ਲਪਕ-ਝਪਕ ਦੌਰਾਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਕਥਨ, “ਅਸੀਂ ਦੋ ਸਰੀਰ, ਇਕ ਜਾਨ ਹਾਂ।”

“ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰ ਦਾ
ਸਬੰਧ ਹੈ, ਤੁੰ ਉਮਾ ਤੇ ਮੈਂ ਮਹੋਸ਼ !” ਕਿੰਨਾ
ਮਿੱਠਾ ਪਿਆਰਾ ਜਿਹਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
! ਪਰ ਅੱਜ, ਹਾਲੇ ਦੇ ਸਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ
ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਤਪਾਕ ਨਾਲ ਕਹਿ
ਗਈ, “ਸੰਭਾਲੋ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ, ਮੈਂ
ਤਾਂ ਚੱਲੀ।” ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਹੁਣੇ ਅਟੈਚੀ
ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਏਗੀ ਤੇ ਕਹੇਗੀ, “ਬੱਸ, ਬੱਸ-
ਸਟੋਪ ਤੱਕ ਛੱਡ ਆਓ !”

ਪਰ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਮਾ
 ਕੱਪੜੇ ਬਦਲ ਕੇ ਆਈ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਰਸੋਈ
 'ਚ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਲਈ ਖਾਣਾ ਬਨਾਉਣ
 ਲੱਗੀ !

ਸਲੀਕੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ
ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ
ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ
ਸੁਣ ਚੁੱਕਿਆ ਸਾਂ, “ਬੈਠਣ ਦਾ
ਸਲੀਕਾ, ਉੱਠਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ,
ਖਾਣ ਦਾ, ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ...”

ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ
 ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਇਕਦਮ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ
 ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਚਾਹਤ ਭਰੀ ਕਾਮਨਾ ਨਾਲ
 ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਿਵਾਰਕ
 ਸੰਸਕਾਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪਿਘਲਣ ਲੱਗਦੇ
 ਹਨ, ਇਹ ਸਰਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ
 ਇਸ ਚਾਹਤ ਭਰੀ ਕਾਮਨਾ ਨੂੰ ਜ਼ਿਉਦਿਆਂ
 ਜ਼ਿਉਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਤੀਸਰੀ
 ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਵੀ ਕਰ ਸਕਣ।
 ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ, ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ
 ਕਰਨ ਦਾ, ਐਕਸੈਪਟੈਂਸ ਦਾ ਜਾਦੂ ਵੀ ਕੰਮ
 ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਸੇ ਜਾਦੂ ਨੇ ਕੰਮ
 ਕੀਤਾ।

ਜੇ ਇਹ ਜਾਦ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ
 ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਸਾਡੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ
 ਹੋਈਆਂ ਆਦਤਾਂ 'ਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਉਮਾ ਦੀ
 ਸਫ਼ਾਈ ਪਸੰਦੀ ਦੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਲਪਰਵਾਹੀ
 ਵਰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ 'ਤੇ। ਸਫ਼ਾਈ ਪਸੰਦੀ
 ਦਾ ਵੀ ਇੱਕ ਪੱਧਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਕਪਤੇ,
 ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ
 ਕਰੀਨੇ ਨਾਲ ਸਜੀਆਂ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ
 'ਤੇ ਪਈਆਂ ਹੋਣ।

ਲੇਕਿਨ, ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ
ਹੀ ਪੱਧਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ
ਨਾਲ ਸਸਤੀ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬੱਸ,
ਪੁੱਛੋ ਹੀ ਨਾ। ਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਸੇ ਬਿਸਤਰੇ
'ਚ ਸੌਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਜਾਈ ਨੂੰ ਤਹਿ ਲਗਾਅ
ਕੇ ਸਹੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਬੈਡ-ਕਵਰ
ਵਿਛਾਉਣ ਦੀ ਭਲਾ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ?

ਇਕ ਦਿਨ, ਉਮਾ ਤੇ ਮੈਂ ਘਰ
ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਸਾਂ, ਮੇਰੇ ਪਾਏ ਕਿਸੇ ਖਿਲਾਫੇ
ਨੂੰ ਦੇਖ ਭਤਕ ਪਈ, "ਕਈ ਵਾਰ ਲੱਗਦੈ
ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕਬਾਡੁਖਾਨੇ 'ਚ ਰਹਿ ਰਹੀ
ਹਾਂ। ਮਜ਼ਾਲ ਐ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਕਿਤੇ ਠਿਕਾਣੇ
ਸਿਰ ਮਿਲ ਜਾਏ ! ਕਿੰਨੀ ਕ ਵਾਰ ਸੰਭਾਲੀ

ਜਾਓ....ਬੱਸ, ਤੰਗ ਆ ਚੁੱਕੀ ਅਂ ਮੈਂ ਤਾਂ-
ਦਿਨ 'ਚ ਭਾਵੇਂ ਦਸ ਵਾਰ ਕਪਤੇ ਸਮੇਟ
ਲਓ, ਹਾਲਤ ਫੇਰ ਉਵੇਂ ਦੀ ਉਵੇਂ !'

"ਜਿਥੋਂ ਕਪਤੇ ਉਤਾਰਨਗੇ ਉਥੇ
ਹੀ ਸੁੱਟ ਕੇ ਤੁਰ ਪੈਣਗੇ....ਇਹ ਨਹੀਂ
ਕਿ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਤਹਿ ਲਗਾਅ ਕੇ ਰੱਖ
ਦੇਣ," ਉਮਾ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਸੀ।

ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ।

ਵਿਆਹ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਹੀ
ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ
ਕਿ ਜਦ ਇੱਕ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਹੋਵੇ, ਦੂਸਰਾ ਚੁੱਪ
ਰਹੇਗਾ।

ਗੁੱਸਾ ਜਾਰੀ ਸੀ।

"ਮੇਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਲਤੂ-ਫਾਲਤ
ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਕੋਈ ਕੌਮ
ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਲੱਭਣਾ ਹੋਵੇ-ਵਕਤ 'ਤੇ ਕਦੀ
ਨਹੀਂ ਲੱਭੇਗਾ। ਸਾਰਾ ਘਰ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ
ਕਰ ਦੇਣਗੇ-ਇਹ ਦਰਾਜ਼ ਦੇਖੋ, ਕੋਈ
ਸੈਲਫ ਦੇਖੋ ! ਅਲਮਾਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਇਕ
ਖਾਨਾ ਦੇਖੋ ! ਸਾਰੇ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਹੀ
ਕਾਗਜ਼ !"

ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ
ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਉਮਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਘਾੜ
ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਦਰ
ਅਚਵੀ ਜਿਹੀ, ਬੇਚੈਨੀ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ
ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਤਨਾਅ
ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਖਿੜ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਬਦਲਣ ਤੋਂ
ਕੋਈ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਅੱਤੇ ਤੁੰਡਲਾ ਕੇ ਬਸ ਐਨਾ
ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, "ਬੱਸ, ਬਸ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ
ਗਿਆ।"

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ
ਉਮਾ ਅਕਸਰ ਕਹਿ ਉਠਦੀ ਹੈ, "ਇਸੇ
ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਬੋਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਤਾ ਜੈ
ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।"

ਵਾਲਾ।"

ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਮਾ ਦਾ ਇਹੀ ਤਕੀਆ
ਕਲਾਮ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, "ਇਸੇ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ
ਕੁਝ ਬੋਲਦੀ ਨਹੀਂ।"

ਇਸ ਤਕੀਆ ਕਲਾਮ ਨੇ ਕਮਾਲ
ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ 'ਚ
ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇੱਕ-ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ
ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਹੈ ਸੋ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ
ਕਮੀਆਂ, ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨਜ਼ਰ
ਕਰਨ 'ਚ ਭਲਾਈ ਹੈ ! ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ
ਕਿ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ
ਆਦਿਤਾਂ, ਸੌਕ ਜਾਂ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੋਣ
ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ-ਇਸ ਫਰਕ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ
ਹੀ ਤਾਂ ਅੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ
ਰਹੇ ਹਾਂ। ਬੱਸ, ਐਨੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ
ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਣ,
ਇਸ ਆਦਤਨ ਫਰਕ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
ਸਾਡੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਦੁਰੀ ਕਦੇ ਨਾ ਆਏ-
ਰੇਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਟੜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਚਲੇ ਫਾਸਲੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੀ ਰਿਸਤਿਆਂ

ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ
ਇਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਹੀ ਗੱਡੀ ਚੱਲਦੀ
ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਅਸਲ 'ਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ
ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਦੋਵਾਂ ਦੀ
ਭੱਜ-ਦੌੜ ਐਨੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਮੌਕਾ ਲੱਭਣਾ
ਪੈਂਦਾ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਨੌਕਰੀ, ਘਰ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ
ਦੇ ਐਨੇ ਕੰਮ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ 'ਤੇ ਸਵਾਰ
ਰਹਿੰਦੇ ਕਿ ਦਿਨੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇੱਜ ਮਿਲਦੇ
ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਰੇਲ-ਗੱਡੀਆਂ ਕਿਸੇ
ਜੰਕਸ਼ਨ 'ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਮਿਲ ਜਾਣ ਪਰ ਦੋਵਾਂ
ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕਾਹਲ
ਹੋਵੇ !

ਹੁਣ, ਜਦੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਇਆਂ
ਵੀ ਵੀਹ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਤਾਂ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ
ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮਾਲ ਗੱਡੀ ਦੇ ਉਹ ਢੱਬੇ
ਹਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਊਟ ਯਾਰਡ
ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ
ਰਾਹ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਹੁਣ, ਬਹੁਤਾ ਵਕਤ ਤਾਂ ਘਰ ਹੀ

ਵਿਰਸਾ (ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ)

ਜਸਵੀਰ ਸ਼ਰਮਾ ਦੋਦਾਹੂਰ

ਕੋਰ (ਲਾਲ ਮਿੱਟੀ) ਕਹਿੰਦੇ ਥੇਤ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤਾਂਥੀ
ਛੱਡ ਉਤੇ ਫਰਸ਼ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂਦੀ ਪਾਈ ਜੀ
ਟਿੱਬੇ ਵਾਲਾ ਰੇਤਾ ਪਾਉਂਦੇ ਭਰਤ ਲਈ ਘਰੀਂ ਸਾਰੇ
ਮਰਜ਼ੀ ਨਾ ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਕਰਦੇ ਉਚਾਈ ਜੀ
ਚਿੰਟਾ ਪੇਚਾ ਢੁੱਖਿਆਂ ਨੂੰ ਲਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਆਵੇ
ਚਿੰਟਾ ਚੁਲ੍ਹਾ ਘਰ ਵਿਚ ਸੇਹਣਾ ਬੜਾ ਲਗਦਾ
ਪਾਂਡੇ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਬੋਰ ਵੇਲੇ ਨਿਕਲੇ ਜੀ

ਮੋਧੇ ਵਿਚੋਂ ਪੋਣ ਦਾ ਫੇਰ ਸਿਹਾ ਲਗਦਾ
ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਛੱਪਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ
ਕੋਨਿਆਂ 'ਤੇ ਚਿਲ ਵੇਲੇ ਵਰਤੀ ਇਹ ਜਾਂਦੀ ਸੀ
ਗੰਮੇ ਸੁੱਕੇ ਛੱਪਤ 'ਤੇ ਪੱਟ ਸੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਘਰੀਂ ਕੰਧਾਂ ਉਤੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਲਿਪਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ
ਹੋਰ ਗੀ ਗੁਡੀਆਂ ਤੇ ਨਵੇਂ ਹੀ ਪਟੇਲ ਹੋ ਗੇ
ਮਿੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜਕੱਲੁ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਜਾਣਦਾ
ਦਦਾਹੂਰ ਵਾਲਾ ਮੈਂਵੇਂ ਕਾਗਜਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਕਰੇ
ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਇਹਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਪਛਾਣਦਾ।

ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਦਿਨ ਤਾਂ-ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ,
ਨਾਸਤੇ, ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਣ ਵਰਗੇ ਜ਼ਰੂਰੀ
ਕੰਮ, ਖਾਣ-ਪੈਣ, ਛੋਟੀ ਨਜ਼ਹੀ ਝਪਕੀ
ਜਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਚਾਹ 'ਚ ਹੀ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ। ਉਮਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰੁਟੀਨ ਹੈ—ਸਫ਼ਾਈ
ਵਾਲੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਐ ਜਾਂ
ਬਰਤਨ ਧੋਣ ਤੇ ਖਾਣਾ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ
ਉਡੀਕਣਾ ਐ। ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ ਤਾਂ ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲਾ
ਆਇਐ....ਬਾਕੀ ਵਕਤ ਡਗਵਾਨ ਦੀ
ਪੂਜਾ....ਜਿਹਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਜਿੰਮਾ, ਰਿਟਾ-
ਏਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲਿਆ
ਐ, ਉਹ ਹੈ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਚਾਹ ਦਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ
ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਚੁਸਕੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਰੇ ਵਕਤ
ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ
ਅਂ ਤੇ ਨਾਲੇ ਸੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ
ਦਿਨ ਹੋਰ ਸੁਹਣਾ ਨਿਕਲ ਗਿਐ।

“ਯਾਦ ਐ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਬਿ-
ਮਾਰ ਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਮੁੰਹ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਖਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲੀ
ਸੀ....ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੁੱਛਿਆ,
'ਕੀ ਲੈਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦੇ ?' ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ-
'ਚਾਹ'।”

“ਹਾਂ, ਯਾਦ ਐ...ਜਿੰਨਾ ਸੁਆਦ
ਚਾਹ ਦੇ ਉਸ ਚਮਚ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਓਨਾ
ਸੁਆਦ ਐਨੇ ਸਾਲ ਚਾਹ ਪੀਂਦਿਆਂ ਕਦੀ
ਨਹੀਂ ਆਇਆ।”

“ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਚਮਕ ਸੀ
ਉਸ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ। ਅਸਲ 'ਚ
ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ
ਸਭ ਨਾਲੀਆਂ ਉਤਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਲੱਗ ਸੀ ਕਿ
ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਓਗੇ,”
ਉਮਾ ਨੇ ਚਾਹ ਦੀ ਚੁਸਕੀ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਤੁੰ ਵੀ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ
ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ
ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਐ। ਪੂਰੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੂੰ

ਮੇਰੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਂਗ ਉਸ ਕਸਰੇ 'ਚ ਹੀ
ਰਹੀ,” ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉੱਠੋਂ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੋਟੀ
ਟਟੋਲਣ ਲੱਗਾ। ਅਕਸਰ ਨਾਲ ਦੀ ਕੁਰਸੀ
ਤੇ ਟਿਕਾਅ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ।

“ਸੋਟੀ ਦੇ ਗੰਮ ਹੋਣ ਦਾ
ਮਤਲਬ ਐ, ਤੁਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਟੀ ਦੇ ਵੀ ਤੁਰ
ਸਕਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਉਦੋਂ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ
ਨਾ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉੱਗਲੀ ਹਿ-
ਲਾ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਸਿਰਫ਼ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ
ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੌਸ਼ ਸਕਦੇ
ਸੀ...ਤੇ ਹੁਣ....।”

“ਸਮਝ ਗਿਆ,” ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਟੋਕ
ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਪਰ ਮੇਰੀ ਸੋਟੀ...?”

“ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ, ਐਥੇ ਹੀ ਘਰ
ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੋਨੇ 'ਚ ਪਈ ਹੋਣੀ ਐ। ਇਹ
ਕਿਹੜੀ ਮੇਰੀ ਬੈਸਾਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਬਿਨਾਂ ਇਕ
ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਹੋਣਾ ਮੇਰੇ ਕੋਨੋਂ ?”

“ਬੈਸਾਖੀ ਕਿੱਥੋਂ ਯਾਦ ਆ ਗਈ
? ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਐ,” ਮੈਂ
ਕਿਹਾ।

“ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪੁਰਾਣੀ, ਪਰ
ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ। ਐਕਸੀਡੈਂਟ
ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਹਿੱਪ ਰਿਪਲੇਸਮੈਂਟ ਤੇ
ਫਰੈਕਚਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੇ ਸਾਲ

ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਉਮਰ ਅੱਸੀ
ਤੋਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਹੋ ਗਈ ਐ।
ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠੋਂ ਕੇ
ਸੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਹਾਂ
ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਜੀਣ ਲਈ ਇਕ
ਦਿਨ ਹੋਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਰ ਲਈ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ
ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਮਨੂੰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ,” ਉਮਾ ਚਾਹ
ਵਾਲੇ ਕੱਪ ਪਲੇਟਾਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉੱਠੀ ਤਾਂ
ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਤੁਸੀਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠੇ
ਰਹੋ, ਮੈਂ ਲੱਭ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੀ
ਸੋਟੀ।”

ਉਮਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੋਟੀ
ਕਿੱਥੇ ਕੁ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਿੱਧੀ
ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਬਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲੱਭਣ ਤੁਰ ਪਈ। ਮੈਂ
ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਰਦੇ ਫਿ-
ਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ
ਤੋਂ ਤਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ
ਤਕਲੀਫ਼ ਦਾ ਕੀ ਕਰੀਏ ਜਿਹਦਾ ਕੋਈ
ਇਲਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬੋਟੀ ਦਾ ਐਸੇ ਗਲਤ
ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਐ ਜਿਹਨੂੰ ਨਾ
ਉਹ ਛੱਡ ਸਕਦੀ ਐ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ
ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਐ। ਉਸਾ ਨੇ ਤਾਂ ਰੋਂ ਰੋਂ ਕੇ
ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਲਈਆਂ
ਪਰ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ। ਹੱਲ
ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚੋ ਨਾ-ਚੱਲੀ
ਚੱਲੋ ! ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ।

ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਨਾਲ
ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਵੀਹ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ। ਹੁਣ
ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਉਮਰ ਅੱਸੀ ਤੋਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ
ਹੋ ਗਈ ਐ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠੋਂ ਕੇ
ਸੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਹਾਂ
ਜੀਣ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਰ ਮਿਲ ਗਿਆ
ਹੈ। ਸਾਮੇਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਦੀ
ਇਸ ਮਹੀਨੇ 'ਤੰਦ' ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੀਨ ਕਰ
ਦਿੱਤਾ ਹੈ....ਇਹੀ ਤਾਂ ਉਹ 'ਰਾਗ ਤੰਤੁ' ਹੈ
ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਰਿਸਤੇ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖਿਆ
ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਹੀਨ ਡੋਰ ਨਾਲ ਸਾਡਾ
ਜੀਣਾ ਹੋਰ ਸੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਚਾਨਕ ਧਿਆਨ ਆਇਆ ਕਿ
ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਪੋਤੇ ਮਾਧਵ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੈ

! ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਦੇਣ ਲਈ ਛੋਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜਦ ਤੱਕ ਜਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪੋਤੇ-ਪੋਤੀਆਂ, ਦੋਹਤੇ-ਦੋਹਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦੇਣੀ ; ਬੇਟੇ-ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸਾਲਗਿਰੂਾ 'ਤੇ ਸੁਭ-ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਸੁਨੋਹੇ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣੇ ਹੀ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ ਨਾਸਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਠਣ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਉਮਾ ਬੋਲੀ, "ਏ ਜੀ !"

ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਦਮ ਪੁੱਟਿਆ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲੀ, "ਸੁਣਦੇ ਓ !"

"ਸੁਣ ਰਿਹਾਂ, ਬਈ ਸੁਣ ਰਿਹਾਂ," ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਫਿਰ ਬੈਠ ਗਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਉੱਚਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਦਾ ਐ, ਪਰ ਐਸੀ ਵੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੁਣਾਈ ਹੀ ਨਾ ਦੇਵੇ।"

"ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ?"

"ਬਾਹਰ ਵਰਾਂਡੇ 'ਚ-ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਬੈਠਣ, ਸਰਦੀਆਂ ਜੋ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ।"

"ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਗਰਮ ਕਪਤੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਨੇ। ਉਹ ਬਿਗਲੀਆਂ ਵਾਲੀ ਰਜਾਈ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਐ ਜਿਹਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ

ਦਰਦ ਦੇ ਪੈਬੰਦ ਵਾਲਾ ਸੋਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।"

"ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਰਜਾਈ ਐ ਜਿਹਨੂੰ ਉੱਤੇ ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ-ਉੱਦੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੋਅਰ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ, 'ਜਿੰਦਗੀ ਕਥਾ ਕਿਸੀ ਮੁਫ਼ਲਿਸ ਕੀ ਕਬਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਮੌਹ ਘੜੀ ਦਰਦ ਕੇ ਪੈਬੰਦ ਲਗੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ।"

ਉਮਾ ਫਿਰ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ।

ਮੈਂ ਗੱਲ ਬਦਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ

"ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਨਾ ਜੇ ਬੁੱਢੇ ਸਰਦੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਝੇਲ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਣ ਲਈ ਇਕ ਸਾਲ ਹੋਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਐ।"

"ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਐ ਨਾ, ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ 'ਲਿਵਿੰਗ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ' ਦੇਣਾ ਹੁੰਦੇ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ।"

"ਹਾਂ, ਯਾਦ ਐ ਕਿ ਜਿੰਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬਤ ਇੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਪੈਨਸ਼ਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ।" ਪਰ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਕਿ ਠੀਕ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਫੀਡੀਆਂ ਅਤੇ ਤਗਮੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਹਮਲਾ ਹੋ

ਜਾਏ ਤੇ ਦਬੋਚ ਲੈਣ ! ਇਹ ਡਰ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਣਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਉਮਾ ਘਰ 'ਚ ਖਿਲਰੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਅਤੇ ਦਰਦ-ਭਰੀਆਂ ਹੱਡਬੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟ ਕੇ, ਪੋਟਲੀ ਬਣਾਅ ਕੇ ਇਕ ਗੱਠੜੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ....ਹਣ, ਇਹ ਗੱਠੜੀ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਲੰਘ ਹੇਠ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ !

ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਇਕ ਦਿਨ, ਸਾਮ ਦੀ ਸੈਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਚਾਹ ਪੀਂਫ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ-ਦਰਦ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੈਰ-ਖੈਰੀਅਤ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ।

ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ, ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਮਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਵਕਤ ਮੈਨੂੰ ਉਮਾ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਕਤ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਐ ਕਿ ਉਮਾ ਉਸ ਗਠੜੀ 'ਚ ਪਈਆਂ ਪੋਟਲੀਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਐ ; ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਐ ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੌਕ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ।

ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਮਾ ਜਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ ਜਿਹਨੂੰ ਉਸ ਅੱਗ ਦੀ ਤਪਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ।

696/11-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-160011
2747697

1947 ਦੀ ਤਰਾਸਦੀ

ਉਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਨਾਹਗੀਰ

ਹੱਡ ਬੀਤੀ

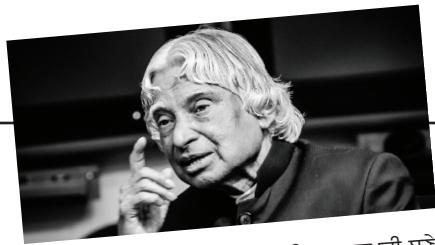
15 ਅਗਸਤ 2015 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਈ ਨੂੰ 68 ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵੰਡ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ (ਕਤਲੇ ਗਾਰਤ) ਵੱਡੀ ਟੁਕ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ, ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਬੰਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਏਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਸੁਣ ਸੁਣਾਅ ਕੇ ਕਹਾਣੀ, ਨਾਵਲ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਲਪਨਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਉਸ ਵੇਲੇ (1947 ਵਿਚ) ਪੰਜ-ਛੇ ਸਾਲ ਦੇ ਸੱਨ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦੀ ਤਰਾਸਦੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮੀਦ ਗਵਾਹ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਟਾਵੇਂ ਨੇ ਈ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਹੁਣ 84 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਏ। 1947 ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ

ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਰੋਣ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜਦੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਨਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਬਤੀ ਵਿਛਿੰਤ ਬਣਾਅ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ-ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਅ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਲ ਕੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਅ-ਬੁਝਾਅ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੰਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ-ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ

ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 25 ਸਤੰਬਰ 1947 ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਪੁਲਿਸ ਆਈ ਤੇ ਥਾਨੇਦਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਹਤਬਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਅ ਕੇ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਕੁਫਰ (ਗੈਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਕਾਂ) ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਨਾ ਰੋਕੋ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਹਦਾਇਤ 'ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਆਪ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ। 48 ਘੰਟੇ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਦੇ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਪਿੰਡਾਂ ਤੁਰ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਜਗ ਕੁ ਹੋਨੇਂਹਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਬਰਫੇ ਲੈ ਕੇ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਾਹਰਾ-ਏ-ਤਕਬੀਰ/ ਅਲਹੂ-ਅਕਬਰ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਈ ਲੱਗੇ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਦੋਸਤ, ਸਾਡਾ ਗੁਆਂਢੀ ਨੂਰ ਤੇਲੀ, ਅਡੋਲ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆ ਵਤਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਣ ਲੱਗਾ-ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਨਿਕਲ ਜਾਓ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਲੁਕ ਜਓ।

ਮੇਰਾ ਦਾਦਾ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਤੋਂ ਅਣਜਾਨ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨੂਰ ਤੇਲੀ ਨਾਲ ਖਿਬਚੁ ਪਿਆ। ਨੂਰ ਤੇਲੀ ਗੁੰਸੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੱਟ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕੁਝ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਦਾ ਬੇਲੀ ਤੇ ਲਿਹਾਜ਼ਦਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਿਚ ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਟੁਰ ਜਾਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਪਰੇ। ਉਹ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਪੰਜ ਬੰਦੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਦਾਦਾ ਵੀ ਉਸ ਜੱਟ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੁੱਕਾ ਲੈ

ਏ ਆਰ ਰਾਹਿਮਾਨ : ਡਾ. ਕਲਾਮ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣੇ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਆਸ’ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮਤਲਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ.... ਅਜ ਸਾਡੇ ਕੌਲੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਆਗੂ ਖੁਸ਼ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਜਵਾਨ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਧੇਰ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀਂ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹਰੇਕ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ....

ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਭੱਜਣ-ਦੌੜਨ ਦੀਆਂ ’ਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਅਸੀਂ ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਉਥੇ ਚਾਰ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਪਿਛ-ਪੁੱਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਨਾਈ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾਤੀ ਮੁੰਨ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਲੀਆ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਰਗਾ ਬਣਾਅ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾਲ ਬਹਿ ਕੇ ਹੱਕਾ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਸੁੱਤਾ। ਸਵੇਰੇ ਝਾਡੇ-ਪਾਣੀ, ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਈ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਨਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਈ ਗਿਆ ਕਿ ਦੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ - ’ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਸਾਡੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਏ, ਇਹਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਉਹ ਬੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਦੋ ਬੰਦੇ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾਅ ਕੇ ਕਮਾਦ ਦੀ ਪੈਲੀ ਵਿਚ ਲੁਕਾਅ ਕੇ ਟੁਰ ਗਏ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਕਮਾਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚ ਗਏ।

ਸਾਮ ਵੇਲੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਨੇ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ - ”ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਬਾਹਰ ਦਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣਾ” (ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦਾਰਾ ਇਕ ਖੁਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਸਾਮ ਵੇਲੇ ਬਹਿ ਕੇ ਤਾਸ, ਗੱਜੀਚਾਰਾ, ਸਤੰਬਰਜ, ਆਦਿ, ਖੇਡੇ ਹਨ)। ਅਸੀਂ ਵੀ ਦਾਰੇ ਵਿਚ ਅ ਗਏ। ਨੂਰ ਤੇਲੀ ਨੇ ਈ ਸਾਰੇ

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਤਲੋ-ਗਾਰਤ ਅਤੇ ਲੁੱਟ-ਮਾਰ ਦੀ ਵਿਚਿਤ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੱਟ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਅਸੀਂ ਰਾਤੀਂ ਰਹੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਕਤਲ ਹੋਏ ਹਿੰਦੂਆਂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਚੀ ਬਣਾਅ ਕੇ ਥਾਨੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਈ ਪੰਜ ਸੌ ਬੰਦੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕੁ ਸੌ ਬੰਦੇ ਫੱਟਤ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਤਕਰੀਬਨ 20 ਔਰਤਾਂ ਅਗਵਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੱਟ ਸਰਦਾਰ ਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਿਹੜੇ ਚਾਰ ਸਿੱਖ ਪਿਛ-ਪੁੱਤਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜਿਥੇ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੱਟ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਜਵਾਨ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਕੇ ਨਾ ਲੈ ਜਾਣ। ਉਥੇ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ, ਚੂਨੀ ਲਾਲ, ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੱਜ ਵਿਆਹੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕਤਲ ਕਰਵਾਅ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਨੇਦਾਰ ਨੇ ਦਾਰੇ ਵਿਚ ਆਏ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਰੇ ਗਏ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਅ ਕੇ ਸਾਤ ਦਿਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਹਿੰਦੂਆਂ-ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤੀਂ ਗੁਰਦਾਅਰੇ ’ਚ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਪੁਲਸ ਆ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਰਿਫ਼ਾਊਜ਼ੀ ਕੈਪ ਵਿਚ ਛੱਡ ਆਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਪੁਲਸ ਟੁਰ ਗਈ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਖਾਂ ਜੱਟ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਚੱਲੋ ਕਿ ਉਕਿ ਇਹ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਏ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਘਰ ਵੇਖਣ ਗਏ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੁਰੇ ਚੌੜ-ਚਪੱਟ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਘਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੂਈ ਵੀ

ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਚੀ। ਸਾਰਾ ਘਰ ਭਾਂ-ਭਾਂ ਕਰਦਾ ਜਾਪਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਏਥੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਵੱਸਦਾ ਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਤਿਨ ਦਿਨ ਸਰਦਾਰ ਖਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਰਹੇ। ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੋਗ-ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਕੇ ਇਥੇ ਰਹੋ ਪਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੌਲਵੀ ਕਰਮ ਦੀਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਫ਼ਿਊਜੀ ਕੈਪ ਬਣ ਗਿਆ ਏ, ਉਥੇ ਟੁਰ ਜਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਏ।

ਚਾਰ-ਪੰਜ ਬੰਦੇ ਰਲ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕੈਪ ਵਿਚ ਢੱਡ ਗਏ। ਉਥੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਔਰਤਾਂ ਸਨ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਬਲੋਚ ਮਿਲਟਰੀ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਕੈਪ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਕਈ ਔਰਤਾਂ ਅਗਵਾ ਕਰ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮਿਲਟਰੀ ਦੇ 15-20 ਟਰੱਕ ਆ ਗਏ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ 'ਚ ਬਹਿ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਲਾਹੌਰ ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਕਾਲਜ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਵਿਚ ਰਫ਼ਿਊਜੀ ਕੈਪ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਹੋਸਟਲ ਦਾ ਟਿਉਬਵੈਲ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਲੋਕ ਘਾਹ ਉਬਾਲ ਕੇ ਜਾ ਕਣਕ ਉਬਾਲ ਕੇ ਖਾਣ 'ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਅੱਠ ਕੁਦਿਨ ਉਥੇ ਰਹੇ ਤੇ ਫੇਰ ਸਾਡੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ। ਜਿਸ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਲੋਕ ਉਥੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਮਿਲਟਰੀ ਵਾਲੇ ਉਸੇ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜਦੇ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਮਿਲਟਰੀ ਦੇ ਟਰੱਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਰੀਫ਼ਪੁਰਾ ਮਹੱਲੇ ਵਿਚ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਜਿਹਤੇ ਵੀ ਟਰੱਕ, ਆਦਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚੋਂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮਹੱਲਾ ਸ਼ਰੀਫ਼ਪੁਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਦੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਲੋਕ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਂ-ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਈ ਸੰਭਾਲਦੀ। ਸੜਕ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਜਖਮੀ ਵੀ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਰਲ ਕੇ ਇਕ ਲੰਗਰ 'ਚੋਂ ਰੋਟੀਆਂ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਨਿੰਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ-ਕੁਤਿਓਂ ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਇਥੇ ਹੀ ਫਿਰਦੇ ਪਏ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਹੁਲੀਆ ਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਆਏ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਨੇ ਕਿਪਾਨੀਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੁਝ ਧਾਰਮਕ ਸਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ। ਇਕ ਨੇ ਧੋਤੀ ਬੋਲੁ ਕੇ ਵਖਾਈ। ਇਕ ਜਣੇ ਨੇ ਮੂਲਮੰਤਰ ਬੋਲ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ।

ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਦੀ ਗਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰਿਦੁਆਰ ਗਏ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸਤਿਕਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਵੱਛ-ਟੁੱਕ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਤਰਸ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਇਆ ?

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਦੋਹਾਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਵਿਚ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਔਰਤਾਂ ਅਗਵਾ ਹੋਈਆਂ, ਤਕਰੀਬਨ 60 ਲੱਖ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਉਜੜ ਕੇ ਭਾਰਤ ਆਏ। ਇਕ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋ ਲੱਖ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਕਤਲ ਹੋਏ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਕਾਰਨ ਔਰਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈਆਂ।

ਜਲੰਧਰ ; 0181-2621026

ਭੂਤ-ਚੁੜੇਲਾਂ ਦੀ ਰਾਤ

ਸ਼ਸ਼ੀ ਸਮੁੰਦਰਾ

ਦਿਲਚਸਪ

ਬਾਹਰ ਭੂਤ-ਚੁੜੇਲਾਂ ਦੇ ਨੱਚਣ ਵਰਗਾ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਸੀਤ ਹਵਾ ਜਿਵੇਂ ਬੰਦੇ ਦਾ ਖੂਨ ਜੰਮ ਜਾਵੇ। ਬੈਡ 'ਚ ਬੈਠੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੈਲ-ਬਾਟਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਸੀਟਾਂ ਨਾਲ ਢਕੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਬਚਣ ? ਤੇ ਨਿਕੇ ਪੰਛੀ, ਲੱਗਦਾ ਨਹੀਂ ਓਹ ਏਸ ਮੌਸਮ ਦੀ ਮਾਰ ਝੱਲ ਸਕਣ। ਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕੱਚੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਛੱਪਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਏਸ ਮੌਸਮ 'ਚ ਚੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ, ਕੱਚੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਤੇ ਕੰਧਾਂ ਢਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਛੋ-ਸੱਤ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਵਾਂਗੀ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਕੱਚੇ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਡਿੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਬੱਸ, ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਚਾਅ ਲਿਆ ਸੀ।

ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਅੱਧੀ ਕੁ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਠੀ ਤਾਂ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਸਬਾਤ 'ਚ ਤਾਂ ਗਿੱਟੇ-ਗਿੱਟੇ ਤਕ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਓਹਨੇ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਜਗਾਅ ਕੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ

ਘਰ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਸਤਰੇ ਵਗੈਰਾ ਸਾਂਭ ਲਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਚਾਰ ਕੁ ਛੁੱਟ ਉਚੀ ਕੰਧ ਉਤੋਂ ਦੀ ਦੂਜੇ ਵਿਹਤੇ 'ਚ ਫਤਾਇਆ ਤੇ ਫੇਰ ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਿਸਤਰੇ ਚੁੱਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਏਸ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਡਿੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ, ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਮੌਸਮ ਵਧੀਆ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਮੇਰਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਛੱਪਰ ਜਾ ਕੱਚੇ ਘਰ 'ਚ ਰਿਹਾ ਜਾਵੇ।

ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਮੀਂਹ-ਝਖੜਾਂ ਦੇ ਦਿਨੀਂ, ਜਦੋਂ ਕੱਚੇ ਤਾਂ ਕੀ, ਅਕਸਰ, ਪੱਕੇ ਵੀ ਚੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਆ, ਉਦੋਂ ਸੁਕਰ ਕਰੀਦਾ ਕਿ ਸਿਰ 'ਤੇ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਛੱਤ ਹੈ। ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਰੀਆਂ, ਬੁਰੇ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਫੇਰ ਓਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਛੱਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਏਨੀ ਠੰਡ ਵਿਚ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨਗੇ ? ਕਿਥੇ ਜਾਣਗੇ ?

ਬੈਡ 'ਚ ਬੈਠੀ, ਏਸ ਵੇਲੇ, ਮੈਂ ਏਹੋ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਜਹੇ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ।

ਉੱਡਦੇ ਬੱਦਲਾਂ

ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ

ਸ਼ਸ਼ੀ ਸਮੁੰਦਰਾ

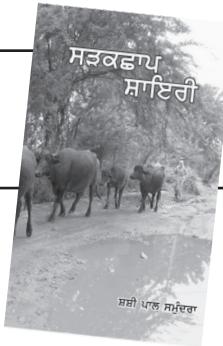
ਛੁੱਲ, ਵੇਲਾਂ ਦੇ ਘਣੇ ਤੰਬੂ ਹੇਠ ਬੈਠੀ ਸੈ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕੁਝ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਚਿੜੀ ਜਿਡੀ ਇਕ ਤਿਤਲੀ ਉੱਡਦੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਰਲੀ ਟਾਂਵੀ ਮਧੂ ਮੱਖੀ ਆਪਣੇ ਫਰਜ 'ਚ ਵਿਆਸਤ ਹੈ। ਹਵਾ 'ਚ ਹਾਲੇ ਸੁਖਾਵੀਂ ਠੰਡ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਦੁਧਿਹਰ ਏਥੇ, ਪਸੀਨਾ ਵਹਾਂ ਗਰਮੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।

ਸਵੇਰੇ, ਪੈਜਾਬ ਤੋਂ ਆਈ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨੇ ਆਲੂ ਵਾਲੇ ਪਰਾਂਠੇ ਬਣਾਏ। ਟੈਰੀ ਅਤੇ ਸੀਨਰੀ ਨੇ ਖਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਪਲੈਨ ਬਣਾਇਆ : ਇਥੇ ਨੇਤੇ ਹੀ ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਦੇ ਕੁ ਘੰਟੇ ਇਹਦਾ ਸਟੈਂਡ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਿਰਫ ਪਰਾਂਠੇ, ਚਾਹ, ਆਚਾਰ ਤੇ ਦਹੀਂ। ਉਹ ਦੱਸਦੀਆਂ ਕਿ ਇਥੇ ਟਾਕੋਜ਼ ਪਾਪੁਸਾਜ਼ ਵਗੈਰਾ ਕਿਵੇਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਵਿਕਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਭੱਜੇ ਆਉਂਦੇ ਆ ਖਾਣ ਲਈ ।

ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਏਰੀਏ 'ਚ ਲਤੀਨੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਆਖਦੀ ਹਾਂ, ‘ਇੰਡੀਅਨ ਖਾਣਾ ਏਥੇ ਕੀਹਨੇ ਖਾਣ ?’

‘ਇਹ ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਹੈ, ਮਾਮ,’ ਟੈਰੀ ਆਖਦੀ ਹੈ, ‘ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਹੈ ਇਹ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਿੰਗਲ ਇੰਡੀਅਨ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਇਥੇ ਰਹੰਦੇ ਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੋਏਗੀ। ਇਥੇ ਨੇਤੇ ਹੀ ਇਕ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਹੈ। ਏਨਾ ਵਧੀਆ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਤਾਜ਼ੇ ਆਲੂ ਵਾਲੇ ਪਰਾਂਠੇ ਖਾਣ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਆਉਣਗੇ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਵਖਰੀ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਉਹਦਾ ਜਿਕਰ ਆ ਜਾਂਦੈ।

‘ਨਾਲ ਭੰਗੜਾ ਮਿਉਜਿਕ ਵੀ ਲਾ

ਦਿਆਂਗੇ, 'ਸੀਨਰੀ ਆਖਦੀ ਹੈ, 'ਪਰ ਫੇਰ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹਟਣਾ' ਏਸ 'ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਬਹੁਤ ਹੱਸਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਫੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਵੀ 'ਪੇਸਟ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦੀਆਂ ਕਿ ਇਥੇ ਲੋਕ ਇਓਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਅਨਾਉਂਸ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਦਿਨ, ਫਲਾਣੈ ਥਾਂ ਅਸੀਂ ਆਹ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਉਥੇ ਜਾ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

'ਚਲੋ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ,' ਟੈਰੀ ਆਖਦੀ ਹੈ, 'ਅਸੀਂ ਆਖਣਾ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੈੱਫ਼ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਾ..ਹਾ..ਹਾ..!'

ਮੈਨੂੰ ਟੈਰੀ ਤੇ ਸੀਨਰੀ ਦੀਆਂ

ਰੀਝਾਂ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ ਨਵਜੀਤ ਕੌਰ ਸੰਯੁ

ਇਹ ਰੀਝਾਂ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ
ਇਹ ਰੀਝਾਂ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ,
ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘੇ ਟੰਗੀਆਂ
ਖਾਬਾਂ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਬੱਦਲੀ
ਉੱਡੱਡੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮਲੰਗੀਆਂ

ਕੱਚੀ ਉਮਰੇ ਇਕ ਰੀਝ ਅਜੇ,
ਇਕ ਜਵਾਨੀ ਟੱਧ ਗਈ ਏ....
ਇਕ ਦੀ ਅੱਖ ਬੁਢਾਪਾ ਆਇਆ,
ਉੱਡੀਕਾਂ ਥੱਲੇ ਦਬ ਗਈ ਏ....
ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਪਾ ਲਈ,
ਕੁਝ ਵਕਤ ਨਾਗ ਦੀਆਂ ਡੰਗੀਆਂ....
ਇਹ ਰੀਝਾਂ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ,
ਸਤ ਰੰਗੀ ਪੀਂਘੇ ਟੰਗੀਆਂ

ਬਚਪਨ ਦੀ ਜ਼ਿਦ ਵਰਗੀਆਂ,
ਕੁਝ ਭੁਲ ਵਿਸਰ ਕੇ ਖੋ ਗਈਆਂ....
ਕੁਝ ਆਪਸ ਟਕਰਾਅ ਸਈਓਂ,
ਸੀਸ਼ਾ ਸੀਸ਼ਾ ਹੋ ਗਈਆਂ....
ਕੁਝ ਵਾਂਗ ਦੁਆਵਾਂ ਮੰਗੀਆਂ,
ਕੁਝ ਹੋ ਗਈਆਂ ਬੇ-ਰੰਗੀਆਂ....
ਇਹ ਰੀਝਾਂ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ,
ਸਤ ਰੰਗੀ ਪੀਂਘੇ ਟੰਗੀਆਂ...

ਖਾਬਾਂ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਬੱਦਲੀਂ,
ਉੱਡੱਡੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮਲੰਗੀਆਂ...
ਹਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੂਰਜ ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ,
ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਢਲਦਾ ਜਾਵੇ,
ਉਮਰ ਦਾ ਦੀਵਾ ਪਲ ਪਲ ਕਰ ਕੇ,
ਬਸ ਬੱਤੀ ਬੱਤੀ ਬਲਦਾ ਜਾਵੇ....
ਸੁਕਰ ਕਰਾਂ ਜੋ ਝੋਲੀ ਪਈਆਂ,
ਬਿਨ ਮੰਗੇ ਬਿਨ ਸੰਗਿਆਂ
ਇਹ ਰੀਝਾਂ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ,
ਸਤ ਰੰਗੀ ਪੀਂਘੇ ਟੰਗੀਆਂ

ਸਿਫ਼ਨੀ, +61405304647

ਵਧਾਈਆਂ

ਗੁਰਸਿਮਰਤ ਸਿੰਘ

Soldiers' letters from the first World War

ਇਕ ਜਥਾਰੀ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ (ਗੁਰਮ੍ਭੀ)

ਬ੍ਰਾਈਟਨ ਹਸਪਤਾਲ 18 ਜਨਵਰੀ 1915

ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਮਲੀ ਨਾ ਹੋਈ ਫਿਰੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤੜ, ਮੇਰਾ ਭਰਾ, ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜੀਮਣਾ ਮਰਨਾ ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਭਰਾ, ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜੀਮਣਾ ਮਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਛੇਤੀ ਜਾਂ ਮਗਰੋਂ, ਤੇ ਜੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਮਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਛੇਤੀ ਜਾਂ ਮਗਰੋਂ, ਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਇਥੇ ਮਰ ਗਿਆ, ਕਿਸ ਨੇ ਚੇਤੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ? ਘਰੋਂ ਦੁਰ ਮਰਨ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ, ਕੀਉਂਕਿ ਉਹ ਭਲਾਣਸ ਸੀ, ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ਾਇਦ 1984-1985 ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੀ ਹੋਣੀ ਆ। ਮੰਡੀ ਅਹਿਮ-ਦਗੜ੍ਹ 'ਚ ਮਸਾਂ ਤੀਹ-ਪੈਂਤੀ ਕੁ ਘਰਾਂ 'ਚ ਈ ਟੈਲੀਫੋਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਣੈਂ ਉਦੋਂ। ਮਿੰਟ.....ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ, ਉਸ ਦਾ ਪੁਰਾ ਨਾਂ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪੁਰਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਘਰ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਬਸ ਛੋਟਾ ਨਾਂ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿੰਟ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਕਸਾਪ ਅੱਜ ਵੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚੌਂਕ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਬਣ ਦੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਛੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

44

ਉਦੋਂ ਸਾਡੇ ਘਰ 'ਚ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਆਏ ਸਨ ਜੋ ਟੈਲੀਫੋਨ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਹਿਕਮੇ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਟੈਲੀ-ਫੋਨ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨੰਬਰ 12 (ਸਿਰਫ ਬਾਰਾਂ) ਸੀ। ਮਹਿਕਮੇ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਛੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਢੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਚਾਅ-ਚਾਅ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਨ 'ਤੇ ਲਾਈ ਰੱਖਦੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਬਸ ਪੱਥਰੀਂ ਜਾਂ ਛੇਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਛੋਨ ਨੰਬਰ 'ਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤਾਂ ਛੋਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ-ਪ੍ਰੇਤੂ ਉਹ ਅਂਢਾ-ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੰਬਰ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ !

ਮਿੰਟ ਨੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਬਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਛੋਨ ਨੰਬਰ ਦੇਂਦਿਆ। ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ, ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੈਂ,

ਮੇਰਾ ਭਰਾ, ਹੋਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਸਾਬਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨੰਬਰ ਮਿਲਾਅ ਲਿਆ। ਘੰਟੀ ਗਈ, ਅੱਗੋਂ ਛੋਨ ਚੁੱਕਣ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜੀ ਅਗ ਸਾਹਮਣੇ ਬੌੜ-ਆਈ ਵਾਲਿਆਂ ਦਿਉ ਇੰਦਰਜੀਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਅ ਦਿਉ, ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਆ"। ਸਾਹਮਣਿਉ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰੁਕੋ ਬੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ, ਮੈਂ ਬੁਲਾਅ ਦਿੰਨਾਂ ਹੁਣੇ। ਉਹ ਭੱਜਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਰਕਸਾਪ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤੇ ਮਿੰਟ ਦੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਬੋਡੇ ਕਿਸੇ ਇੰਦਰਜੀਤ ਦਾ ਛੋਨ ਆਇਆ ਕਿਤੋਂ, ਕਹਿੰਦਾ ਬਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਆ। ਉਥੋਂ ਸਾਰੇ ਘਬਰਾਅ ਗਏ ਬਈ ਸਾਡੇ ਲਈ ਛੋਨ, ਕਿੱਥੋਂ...ਤੇ ਨਾਲੇ ਕਿਹੜਾ ਇੰਦਰਜੀਤ। ਘਬਰਾਹਟ ਏਨੀ ਵਧ ਗਈ ਕਿ ਵਰਕਸਾਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਮੇ ਉਥੋਂ 'ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਬਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਟਾਇਮ ਨਾ ਖਰਾਬ ਕਰੋ ਬਹੁਤਾ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਹੈਗਾ ਕੋਈ ਇੰਦਰਜੀਤ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿਉ ਜਾ ਕੇ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ"। ਜੱਕੋ-ਤੱਕੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ 'ਕੱਠੇ ਹੀ ਸਾਬਣ ਦੀ ਛੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ। ਨਾਲ ਈ ਮਿੰਟ ਵੀ।

ਹੁਣ ਉਥੋਂ ਮਿੰਟ ਦੇ ਡੈਡੀ, ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ, ਖੁਦ ਮਿੰਟ ਤੇ ਵਰਕਸਾਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਮੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ ! ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੋਣੈ। ਝਿਜਕਦਿਆਂ-ਝਿਜਕਦਿਆਂ ਮਿੰਟ ਦੇ ਡੈਡੀ ਨੇ ਛੋਨ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਐਥੇ ਕੋਈ ਇੰਦਰਜੀਤ ਨੀ ਜੀ ਹੈਗਾ"। ਇੱਧਰੋਂ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਬੋਲਿਆ, "ਨਹੀਂ ਜੀ....ਹੈਗਾ।" ਉਹ ਹੋਰ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਬੋਲੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਇੰਦਰਜੀਤ ਨੀ ਹੈਗਾ। ਇੱਧਰ ਮੈਂ ਵੀ ਕੋਲ ਈ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਫਟਾਫਟ ਕਿਹਾ, "ਉਏ ਮਿੰਟ

ਕਹਿ ਦੇ ਮਿੰਟ !" ਜਦੋਂ ਈ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਿੰਟ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਆ-ਤਾਂ, ਮਿੰਟ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕੋਲ ਈ ਬੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮਿੰਟ ਤਾਂ ਹੈਗਾ ਜੀ, ਆਹ ਲਉ ਕਰ ਲੋ ਗੱਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਿੰਟ ਨੂੰ ਛੋਨ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇੱਧਰੋਂ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਛੋਨ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਿੰਟ !...."ਮੈਂ ਨਿੱਕ ਬੋਲਦਾਂ....।" ਪਰ ਉੱਧਰੋਂ ਮਿੰਟ ਜ਼ਿਆਦਾ ਈ ਘਬਰਾਈ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਹੈਲੋ...ਕੋਣ ਬੋਲਦਾਂ....?" ਮੈਂ ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਨਿੱਕ ਬੋਲਦਾਂ, ਹੋਰ ਕੀ ਹਾਲ ਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ-ਠੀਕ ਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅੱਛਾ...ਮੈਂ ਛੋਨ ਰੱਖਦਾਂ। ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਛੋਨ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਉੱਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਸਾਬਣ ਆਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ 'ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਮਿੰਟ ਦੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸੀ ! ਹੋਰੇ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਿਸਤਰੀ ਜੀ ਵਧਾਈਆਂ, ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਛੋਨ ਆਉਣ ਲੱਗ 'ਪੇ ਹੁਣ !

ਵਧਾਈਆਂ ਦਾ ਦੌਰ ਏਨਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਬੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮਿੰਟ ਦੇ ਡੈਡੀ ਨੇ ਮਾੜ੍ਹ ਹਲਵਾਈ ਤੋਂ ਦੋ ਕਿੱਲੇ ਲੱਡੂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਵਰਕਸਾਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੇ !

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਕਲਾਸ ਦੇ ਕਈ ਮੰਡਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ-ਆ ਕੇ ਪਰੀ ਹੈਗਨੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁੰ ਕੱਲ ਮਿੰਟ ਨੂੰ ਛੋਨ ਕੀਤਾ ਸੀ.....? ਪਤਾ ਨੀ ਕਿੱਨੇ ਈ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਉਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ, ਬਾਠਾਂ 9814260313

ਚਿੱਠੀ

Soldiers' letters from the first World War
ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ(ਬਾਹਮਣ) ਦਾ ਮਾਣਕ ਚੰਦ (ਮਾਰਫਤ ਸਿਕੰਦਰ ਅਲੀ, ਬਾਬਾ
ਦੇਵੀ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਮਾਰਵਾੜੀ ਪਾਣੀ ਟੈਂਕੀ, ਬੋਬੇ ਨੂੰ) (ਹਿੰਦੀ) ਕਿਚਨਰਜ਼
ਇੰਡੀਅਨ ਹਸਪਤਾਲ, ਬਾਇਨ 2 ਸਤੰਬਰ 1915 ਤੇ ਮੈਨੂੰ 14 ਜਾਂ 15 ਤੋਲੇ
ਚਰਸ ਭੇਜ ਦੇਣਾ, ਤੇ ਸਮਝ ਲਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੇਜਣੀ ਹੈ ਕਿ
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਟੀਨ ਦਾ ਗੋਲ ਡੱਬਾ ਪੂਰਾ ਭਰ ਦੇਣਾ
ਅਚਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਫੇਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਛੋਟਾ
ਡੱਬਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਰੱਖ ਦੇਣਾ, ਤਾਂ ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਮਾਸਾ ਵੀ ਅਚਾਰ ਉਸ
ਵਿਚ ਨ ਵਡ ਸਕੇ। ਤੇ ਇਹ ਪਾਰਸਲ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ
ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਦੇਣੀ। (ਚਿੱਠੀ ਰੋਕ ਲਈ ਗਈ ਸੀ)

ਜੇਕਰ ਤੁਝੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਦੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ
ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ 'ਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕਿਆਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ
ਕਦਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ।"

ਸੁਭਾਸ ਭਾਸਕਰ ਦੀ ਕਹ-
ਾਣੀ “ਕੈਂਸਰ ਠੀਕ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ” ਬਿੰਡੇ
ਸੰਗਰੂਰ ਵਲ ਦੇ ਖਰਾਬ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੱਲ
ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਲੋਕ ਸਭ ਨੂੰ ਕਹੀ
ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੈਂਸਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ,
ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ ਮੌਟੀ ਹੌ ਬਿਮਾਰੀ ਕਿਉਂ ਨਾ
ਹੋਵੇ ! ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਕ
ਗਟੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰ
ਕੈਂਸਰ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਡਾਕਟਰ
ਗਿਲਟੀ ਕੱਢ ਕੇ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਨੂੰ ਟੈਸਟ
ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਸਦੀ
ਰਿਪੋਰਟ ਲੈਣ ਮਰੀਜ਼ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ
ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਇਹ ਕੈਂਸਰ ਨਹੀਂ
ਹੈ....ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਪੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗਿਲਟੀ
ਹੈ। ਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਛਲਾਂਗ
ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਮੁੰਹਾਂ ਬਚਿਆ
ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਤਤਲਾ ਦੀ
ਕਹਾਣੀ “ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਬੁਟੇ” ਵਿਚ ਦਾਦੀ
ਆਪਣੇ ਪੋਤਾਂਹਿਆਂ-ਪੋਤਾਂਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ
ਸਣਾਅ ਕੇ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਨੂੰ
ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧਰੋਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ-
ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਅੰਤ ਬੁਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ
ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਕੇ ਉਹ ਬੀਤਿਆ ਸਮਾਂ ਯਾਦ
ਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਰਾਤ

ਨੂੰ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ
ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।....ਪਰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ
ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਈਆਂ
ਹਨ, ਨਾ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ
ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ! “ਮੈਂ ਪਲ ਦੋ ਪਲ ਕਾ
ਸ਼ਾਇਰ ਹੂੰ” ਵਾਲੇ ਸਾਹਿਰ ਲਥਿਆਣਵੀ
ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ
ਸਾਹਿਰ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾ
ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ
ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ
ਲਾਵਾਰਿਸ ਅੱਛੀ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ
ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਇਕ ਤਾਂ ਰਿਟ-
ਏਟਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਜਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ
ਦਫ਼ਤਰ ਨਾਲ ਮੋਹ। ਦੂਜਾ ਉਸਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ
ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਲੰਟਫਾਰਮਾਂ 'ਤੇ ਘੁੰ-
ਮਣਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਬਿਮਾਰ
ਆਦਮੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਭੁੰਜੇ ਪਿਆ
ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪਤਿਆ ਲਿਖਿਆ
ਹੋਣਾ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਹੋਣਾ, ਅਜੀਬ
ਜਿਹਾ ਲੱਗਣਾ। ਉਸ ਲਾਵਾਰਿਸ ਆਦਮੀ
ਦਾ ਉਸ ਰਿਟਾਏਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਕ ਬੈਗ
ਫੜਾਉਣਾ ਤੇ ਕੁਝ ਜੁਰੂਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਤ। ਇਹ
ਵਸੀਅਤ ਹੋਣਾ। ਤੇ ਆਖਰ ਉਸਦਾ ਸੁਆਸ
ਪੂਰੇ ਕਰ ਜਾਣਾ ਤੇ ਰਿਟਾਏਰ ਜਣੇ ਨੇ ਉਸ
ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਉਸਦੀ ਅੰਤਮ
ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ।

ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ
ਬਣਾਈ ਹੈ ! ਇਵੇਂ ਲੱਗਦੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸੱਚ
ਹੋਵੇ ! ਸੱਚ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

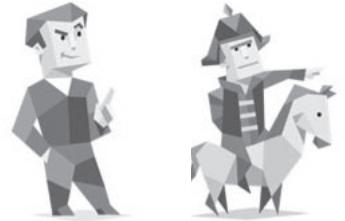
ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਸਭ
ਵਧੀਆ ਹੈ।

ਬਲਦੇਵ ਮਾਧੋਪੁਰ

16 ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਇਨਸਾਨੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ

<http://www.16personalities.com>

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪਤਤਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨੋਵਿਗਾਨ ਨੇ ਤੈਆ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ 16 ਕਿਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ 16 ਦੀਆਂ ਅੱਗੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਿਸਮਾਂ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਉਪ-ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋ? ਤੇ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣ ਨਾਲ?

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਉਤੇ ਮੁਫਤ 'ਪਰਖਾਂ' ਹਾਸਿਲ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਕਈ ਸਾਰੀਆਂ 1,00,00,000 ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲੋਕ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰਖ ਕਰਵਾਅ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਆਪਣੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਦੱਸਦੇ-ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਇਸ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ :

"ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਝਾਕ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੋ ਹੋ।"

"ਇਕ ਇਕ ਲਫ਼ਜ਼ ਏਨਾ ਸਹੀ!"
"ਜੇ ਸੈਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੁਗ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ (ਹੀ) ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਉਸ ਤਕਲੀਫ਼ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਵੇਖੀ"

ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪਰਖ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨਣ- ਸਮਝਣ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਹੋਣ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਸਪਾਸ ਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਇਕ ਢੁੰਘਿਆਈ ਨਾਲ ਜਾਨਣ- ਸਮਝਣ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੋਲੋੜੇ ਅਤੇ ਬੇਛਾਇਦਾ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ; ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਚਾਅ ਕੀ ਹਨ, ਪਰੇਰਣਾ ਕਿਥੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਿਕਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ। ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕੀਮਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਚੰਗੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਵਾਲੀ ਪਰਖ 28 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਸੇ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਸ ਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉਚਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਕੁਝ 14 ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵੱਡੇ ਟੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪਹਿਲਾਂ 4 ਵੱਡੇ ਟੋਲਿਆਂ ਅਤੇ 16 ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਲੱਛਣ ਜਾਣੀਏ:

ਉ. ਟੋਲਾ

ਵਿਸਲੇਸ਼ਕੀ (ਪਰਤਾਂ ਲਾਹ ਲਾਹ ਸਮਝਣ) ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

1. ਆਰਕੀਟੈਕਟ: ਕਲਪਨਾਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਦਾਅਪੇਚੀ ਸੋਚਵਾਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹਰੇਕ ਗੱਲ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਚਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

2. ਲੋਜ਼ੀਸ਼ੀਅਨ : ਨਵੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਕੱਢੇ, ਈਜਾਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਕਦੇ ਨਾ ਬੁਝਣ ਵਾਲੀ ਪਿਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

3. ਕਮਾਂਡਰ: ਦਲੇਰ, ਕਲਪਨਾਸ਼ੀਲ, ਤਕਤੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣਵਾਲੇ ਲੀਡਰ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਲੱਭ ਜਾਂ ਰਾਹ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ।

4. ਡਿਬੇਟਰ (ਬਹਿਸ਼ੀ): ਸਮੱਗਰ ਅਤੇ ਉਤਸੁਕ ਸੋਚਵਾਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਬੌਧਿਕ-ਜ਼ਿਹਨੀ ਵੰਗਾਰ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ।

ਅ. ਟੋਲਾ

ਰਾਜਦੁਤਕ ਕਿਸਮਾਂ

1. ਐਡਵੇਕਟ: ਚੁੱਪ ਤੇ ਰਹੱਸਮਈ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਬੜੇ ਪਰੇਰਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅਣ-ਬੱਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ।

2. ਮੀਡੀਏਟਰ (ਸਾਲਸ, ਵਿਚੋਲਾ) ਕਾਵਿਮਈ, ਮਿਹਰ ਭਰੇ ਅਤੇ ਉਚੇ ਮਨੁਖੀ ਕੰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ।

3. ਪ੍ਰੋਟੈਗੋਨਿਸਟ (ਝੰਡਾ ਬਰਦਾਰ, ਆਗੂ): ਕਰਿਸਮੈਟਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਲੀਡਰ, ਆਪਣੇ ਸੁਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਲ ਕੇ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।

4. ਕੈਂਪੋਨਰ (ਲੋਕ ਰਾਇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਹੋਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ): ਜੋਸੀਲੇ, ਸਿਰਜਣਸ਼ੀਲ, ਮਿਲਣ ਵਰਤਣ ਰੱਖਦੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦ ਰੂਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਜੂਦ ਲੱਭ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਈ. ਟੋਲਾ

Sentinel (ਰਾਖੇ)

1. ਲੋਜ਼ਿਸਟੀਸ਼ਨ (ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰੇ ਨਾਲ ਸਿਰਾ ਮੇਲਣ ਵਾਲੇ): ਅਮਲੀ-ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਤੇ ਤੱਥਾਂ ਉਤੇ ਚੱਲਦੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦਾ।

2. ਡਿਫੈਂਡਰ (ਰਾਖੇ): ਬਹੁਤ ਸਮਰਪਤ

ਅਤੇ ਨਿੱਘੇ ਰਾਖੇ, ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ
ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਬਰ
ਤਿਆਰ।

3. ਐਗਜੈਕਟਿਵ (ਉਚਾ ਅਫਸਰ):
ਆਲੂ ਇੰਤਜ਼ਾਮੀਆ, ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਤੇ ਹੋਰ
ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਲੰਘ ਸਕਦਾ।

4. ਕਾਉਂਸਲ (ਅਖ਼ਤਿਆਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ
ਸਲਾਹਕਾਰ): ਅਸਾਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਆਲ
ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਸਮਾਜਕ ਮਿਲਵਰਤਣ ਰੱਖਣ
ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਰਮਨਪਿਆਰੇ ਲੋਕ, ਹਮੇਸ਼ਾ
ਮਦਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ।

ਸ. ਟੋਲ

ਐਕਸਪਲੋਰਰ (ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਲੱਭ ਵੇਖਣ
ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ)

1. ਵਰਚੁਅਲੋ (Expert), ਅਮਲੀ-
ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ
ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕਰ ਕਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ, ਹਰ
ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ।

2. ਐਡਵੈਂਚਰਰ (ਨਵੀਆਂ ਥਾਹਾਂ ਵੇਖਣ
ਲੱਭਣ ਮੱਲਣ ਵਾਲੇ) ਹਾਲਤ ਤੇ ਇਨਸਾਨ
ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਢਲ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮੇਹ
ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰ, ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਲੱਭਣ
ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਤਜਰਬਾ ਲੈਣ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ
ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ।

3. ਐਟ੍ਰੈਕਿਊਟਿਵ (ਉਦਮੀ): ਸਮੱਚਟ,
ਸਰੀਰਕ ਦਮ ਖਮ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਨੀਝ
ਨਾਲ ਵੇਖ ਸਕਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਸਿਰੇ ਦੇ
ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਦਾ ਸਚਮੁਚ ਬਹੁਤ
ਸ਼ਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਟਰੈਟੇਨਰ (ਮਨੋਰੰਜਕ): ਆਪਮੁਹਾਰਤਾ

ਰੱਖਦੇ, ਦਮ ਖਮ
ਰੱਖਦੇ ਜੋਸੀਲੇ ਲੋਕ
--ਇਹ ਜਿਥੇ ਹੋਣ ਓਥੇ
ਅਕਾਊ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਉਪ ਕਿਸਮਾਂ

16 ਵਿਚੋਂ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਅਗੋਂ ਵੀ
ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ
ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੇਲ ਦੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ
ਹਨ:

Extroverted/introverted

ਬਾਹਰਮੁਖੀ /ਅੰਤਰਮੁਖੀ

Intuitive /Observant

ਸਹਿਜ ਅੰਤਰਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ /ਚੌਂਕਸ

Thinking/Feeling

ਸੋਚਾਵਾਨ /ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ

Judging/Prospecting

ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ /ਕੋਈ

ਹਿਸਾਬ ਲਾਉਂਦੇ

Assertive /Turbulent

ਆਪਣੀ ਮਨਵਾਉਂਦੇ / ਡੋਲਦੇ

ਪਰਖ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੋਰ

ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਦਿਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਸਿਰਫ਼
ਮੁਖ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ
ਬਾਰੇ ਕਈ ਸੈਂਕਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕੀਤੀ
ਹੋਈ ਹੈ। ਮੁਫ਼ਤ। ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ
ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਤਫਸੀਲ ਨਾਲ ਕੋਈ 100

ਸਾਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਨਣ ਦੇ ਲਈ, ਅਗਵਾਈ

ਲੈਣ ਦੇ ਲਈ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਪੁਛਣ ਲਈ 33

ਡਾਲਰ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

ਜੇ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁਰੀ

ਤਫਸੀਲ ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ ਲੈਣ ਦੀ ਇੱਛਾ

ਹੋਵੇ ਤਾਂ 149 ਡਾਲਰ ਖਰਚਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਪੰ-

ਰਵਾਰ ਦੇ ਛਾਇਦੇ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਯੋਗ ਹੈ।
(ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਉਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੈਸਾ
ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਣਗੇ!)

ਪਰਖ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਬਣਾਉਣ
ਦੇ ਲਈ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਲਕਾਤਾਂ ਕਰ ਕੇ
ਤੱਥ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਰਖ ਸੌਖੀ ਹੈ

12 ਸਿੰਟ ਦੀ ਪਰਖ ਹੈ। ਹਰ ਸਵਾਲ ਦੇ
ਕਈ ਸੌਖੇ ਜਵਾਬ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੁਣਾਏ
ਹੋਏ ਹਨ, ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਬਸ ਆਪਣੇ ਮੁਤਾਬਕ
ਸਹੀ ਬੈਠਦੇ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਚੁਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ, ਮੰਨ ਲਈ, ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ “ਕੀ ਤੁਸੀਂ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋ? ” ਤਾਂ
ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਜਵਾਬ 6 ਹੁੰਦੇ ਹਨ:

ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਕਾਫ਼ੀ, ਘੱਟ ਹੀ, ਬਿਲਕੁਲ
ਨਹੀਂ, ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ, ਵਿਰਲਾ ਹੀ।

ਪਰਖ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ
ਸਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ
ਵਰਤੋਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਚੁਨਣ, ਆਦਿ,
ਲਈ ਨਾ ਕਰਨਾ।

ਨੋਟ: ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ 10 ਕੁ
ਜਾਣਿਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵੇਖ ਲਈ
ਹਨ, ਜੋ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਦਦ
ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਹੀ ਵੀ ਜਾਪੇ ਹਨ।
ਇਹ ਪਰਖ ਸਫਲ ਹੈ।

ਅਰੋਗ ਸਰੀਰ

ਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਬਹੁਤੀ ਉਹਦੇ ਨਿ-
ਸਚਿਤ ਕੰਮ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ
ਨੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੰਮ ਨਿਸਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ,
ਉਹਦਾ ਸਰੀਰ ਨਾ ਅਰੋਗ ਅਤੇ ਨਾ ਦੇਰ
ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਨਸ਼ਨ
ਪਾ ਲੈਣ ਮਗਰੋਂ ਝੱਟ ਹੀ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ
ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ
ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਸਚਿਤ
ਕੰਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੀ
ਅਣਹੋਦ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਬੇਕਾਰ ਤੇ ਓਡਕ
ਬੇ-ਅਰਥ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਵੀਂ ਢਲਾਈ ਲਈ
ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਈਸਦਾਨ, ਕਲਾਕਾਰ, ਇੰ-
ਜੀਨੀਅਰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਵੱਡੀ ਆਯੂ ਭੋਗਦੇ
ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ
ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਤ੍ਰ ਮਾਤ੍ਰ ਸਰੀਰ
ਮਨੋਰਥ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਨਾਲ ਸਦੀ ਪਾਰ ਕਰ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੇ ਜਾਚਕ ਦਾ ਮਨੋਰਥ
ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਉਹਦਾ ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਾ
ਜਾਏਗਾ, ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਉਹਦੀ ਆਯੂ
ਹੋਵੇਗੀ। ਲੂਈਸ ਕਾਰਨੈਰੇ ਇਟਲੀ ਦਾ ਇੱਕ
ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਨੁੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ 37 ਸਾਲ
ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਰੋਗੀ ਸੀ ਪਰ ਬਾਅਦ
ਵਿੱਚ ਇਹ ਇਰਦੇ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ
ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਤੱਕ ਅਰੋਗ ਰਿਹਾ। ਏਸ ਨੇ ਇੱਕ
ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਹੈ—‘ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਜੀਉਂਦੇ ਰਿਹਣ
ਦਾ ਢੰਗ’। ਸਫਲਤਾ, ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਅਮਲੀ
ਮੱਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਵੱਡੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ
ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ
ਕਾਰਨੈਰੇ ਨੇ ਬੇ-ਮਨੋਰਥ ਰਿਤੁਦੇ ਤੁਰੇ
ਜਾਣਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਆਪਣਾ
ਜੀਵਨ ਸੋਧਿਆ।

ਸੰਜਮ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਖੇਪ

ਜਿਹੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਅਰੋਗ ਰੱਖਿਆ
ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੌ ਸਾਲ ਤੀਕ ਚੰਗਾ
ਕੰਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ਜੇ
ਸਖਸੀਅਤ ਅਮਰ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਸਰੀਰ ਦੀ
ਆਸ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਮੌਤ
ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਭਾਗ
ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾ ਕੇ ਮੁੱਕ ਜਾਣ ਦੇ ਆਰਾਮ
ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
ਇਲਹਾਮੀ ਯਕੀਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ-ਸਕਤੀ
ਨੂੰ ਜਕਤੇ ਰੱਖਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ। ਲਾਭ
ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਉਣ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁੱਝ ਵੀ
ਅੱਗੋਂ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ
ਨਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ।

ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਇੱਕ ਸੁਚੱਜੀ
ਮਸੀਨ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ
ਹੈ। ਪਰ ਇਹਦੇ ਮੌਤੇ ਅਮਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ
ਆਮ ਲੋੜ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ।

ਨਵੀਨ ਖਿਆਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ
ਇੱਕੋ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਈ ਕਰੋੜ ਜਾਨਾਂ

ਦਾ ਸੰਯੁਕਤ ਅਸਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ
ਇਕੱਲੀ ਲਾਟ ਨਹੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਲਾਟਾਂ ਦਾ
ਜੁੜਵਾਂ ਚਾਨਣ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਇੱਕ
ਸਲਤਨਤ ਹੈ ਜਿਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸਿਰ ਵਿੱਚ
ਹੈ, ਜਿਦੇ ਕਰੰਦੇ ਹੋਂਥ, ਪੈਰ ਤੇ ਮੂੰਹ ਹਨ;
ਜਿਦੀ ਟਕਸਾਲ ਮਿਆਦਾ ਹੈ, ਜਿਦਾ ਖਜ਼ਾਨ
ਦਿਲ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਸਭ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਮਾਇਆ
ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੋਂਥ ਪੈਰ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰ
ਕੇ ਲਿਆਉਹਨ, ਮੂੰਹ ਏਸ ਅਣਬਣੇ ਮਾਲ
ਨੂੰ ਮਿਆਦੇ ਵਿੱਚ ਭੈਜਦਾ ਹੈ, ਮਿਆਦਾ
ਆਪਣੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਮੁਹਰ ਲਾ ਕੇ ਸੁੱਚਾ
ਸਿੱਕਾ-ਖੂਨ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੇ
ਖਜ਼ਾਨੇ -ਦਿਲ - ਵਿੱਚ ਭੈਜਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ
ਇਸ ਰੱਤੀ ਜੀਵਨ-ਨਦੀ ਨੂੰ ਨਾਡਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ
ਹਰ ਜੀਵਨ-ਕਿਣਕੇ ਕੋਲ ਭੈਜਦਾ ਹੈ। ਹਰ
ਜੀਵਨ ਕਿਣਕਾ ਏਸ ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚੋਂ
ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਖੁਰਾਕ ਲੈ ਲੈਂਦਾ
ਹੈ ਤੇ ਬੇਲੋੜਾ ਗੰਦ ਮੰਦ ਇਸ ਨਦੀ ਵਿੱਚ
ਸੁੱਟ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਦੀ ਵਾਪਸੀ ਉਤੇ

ਇਬਾਦਤ ਵਰਗੀ ਕੁੜੀ

ਸਾਹਿ ਤੋਂ ਵੀ ਨੇਤੇ
ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ
ਖ਼ਬਰੇ ਕਦ
ਸਾਹ ਬਣ ਗਈ
ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ।
ਸੱਚ-ਮੱਚ
ਉਹ ਇਬਾਦਤ ਵਰਗੀ ਕੁੜੀ
ਮੌਰੇ ਲਈ ਕਦ ਮੁਦਾ
ਬਣ ਗਈ
ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ।

'ਸਾਬੀ ਈਸਪੁਰੀ'
9417116476

ਗੰਦੀ ਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੰਦੀ ਦਾ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਾ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪਸੀਨੇ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਾ ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਹਤਰਾਂ -ਗਰਦਿਆਂ - ਨੂੰ ਦੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦਾ ਦਿਲ ਦੇ ਦੂਜੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਪੁਚਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਨਾ ਫੇਫ਼ਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ ਤੇ ਗੰਦੇ ਖੂਨ ਨੂੰ ਫੇਫ਼ਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫੇਫ਼ਡੇ ਸਾਹ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਆਈ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਗੰਦ-ਮੰਦ ਸਾਤ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨਦੀ ਨੂੰ ਮੁਤ ਲਾਲ ਨਰੋਆ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਦਿਲ ਦਾ ਤੀਜਾ ਖਾਨਾ ਫੇਫ਼ਡਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਏਸ ਸਾਫ਼ ਹੋਏ ਖੂਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚੌਥਾ ਖਾਨਾ ਇਹਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਧੱਕ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਮੂੰਹ, ਮਿਆਦਾ, ਦਿਲ, ਫੇਫ਼ਡੇ, ਗੁਰਦੇ ਤੇ ਪਸੀਨੇ ਦੀਆਂ ਰਸ-ਗਿਲਟੀਆਂ ਦਾ ਅਮਲ ਸਮਝ ਲੈਣ ਨਾਲ ਇਹਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਇਹਾਦੇ ਨਾਲ ਚਿਤਾਵਨੀ ਕਰਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਸੁਸਤੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੇਖੇ ਜਾਣ, ਉਹਨੂੰ ਤਾਤਨਾ ਕਰ ਕੇ ਚੁਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਏਸ ਸਲਤਨਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣਾ ਨਿਰਾ ਏਸ ਮਸੀਨ ਦੇ ਪੁਰਜ਼ਿਆਂ ਉਤੇ ਹੀ ਚਾਨਣ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਇਹਦੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਇਕ ਸਲਤਨਤ ਨੂੰ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਦੀਆਂ ਜੁਰਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਧਨ ਉਗਰਾਹੇ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤੇ ਦਾ ਲਾਲਚ ਕਰਨਾ। ਜਿਹੜੀ ਸਲਤਨਤ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਮਾਮਲਾ ਉਗਰਾਂਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ

ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਅਰੋਗ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਉਹ ਇੱਕ ਸੌਂ ਗਰਾਮ ਫਾਲਤੂ ਮਾਦਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੇਵੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸੌਂ ਗਰਾਮ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਝੱਟ ਪੁਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ।

ਵਾਧੂ ਇਕੱਤਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਬਗਾਵਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਾਲਤੂ ਇਕੱਤਰਤਾ ਉਤੇ ਰੰਗ ਛਾਪੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਅਰੋਗ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਉਹ ਇੱਕ ਸੌਂ ਗਰਾਮ ਫਾਲਤੂ ਮਾਦਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੇਵੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸੌਂ ਗਰਾਮ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਝੱਟ ਪੁਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ। ਹੋਲੇ ਪਤਲੇ ਸਰੀਰ ਹੀ 'ਸਦੀ ਨਦੀਓਂ ਤਰ ਕੇ ਪਾਰ' ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਰੀਰਕ ਮਸੀਨਰੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਉਤਰਕੇ ਤੀਜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹਦੀ ਸਿਆਣੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਹਨ : ਖੁਰਾਕ, ਪਸ਼ਾਕ, ਸਫ਼ਾਈ, ਵਰਜਿਸ, ਕੰਮ, ਖੇਡ, ਨੀਂਦ ਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਦੀ ਰੋਕ ਤੇ ਇਲਾਜ।

.....ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ
ਜਾਰੀ

(ਪ੍ਰਸੰਨ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚੋਂ -ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ
ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ)

ਜੱਗ-ਹਸਾਈ

ਸਿਵ ਨਾਥ

(ਦੀਨਾ ਨਗਰ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤਿਵਾਚੀ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ-ਲੇਖਕ)

ਇਹ ਕਾਹਦੀ ਹੈ ਜਵਾਂ-ਮਰਦੀ ?
ਤੇ ਕਾਹਦੀ ਇਹ ਸਹਾਦਤ ਹੈ ?
ਜਿਦੂ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਜੱਗ ਜਿੱਤਣ ਦਾ।
ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘੇਰਿਐ ਉਹਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ
ਏਰੀਆ ਸਾਡਾ।

ਸਥਾਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈ-ਲਗ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਓਪਰੀ-ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆ ਕੇ,
ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ ਸਨ।
ਕੁਝ ਦਿਨ ਦੀ ਬੇ-ਚੈਨੀ
ਜਿਦੂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ,
ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਇਹ ਇਕ ਹੋਛੀ ਜਿਹੀ ਹਰਕਤ ਹੈ
ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ
ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਧਮਕਾਅ ਕੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ
'ਉਹ ਕੁੜੀ' ਲੈਣਾ,
ਜੋ ਮਿਲਣਾ ਹੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ
ਸਿਵਾਏ ਬੇ-ਹਿਯਾਈ ਦੇ
ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ, ਜੱਗ-ਹਸਾਈ ਦੇ।

1257-ਸੀ, (ਐਲ.ਆਈ.ਜੀ.) ਫੇਜ਼-10
ਮੋਹਾਲੀ-160062
96538-70627

ਮੇਰਾ ਸਫ਼ਾ....

ਐਸ. ਬਲਵੰਤ

ਡਾ; ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਸਤੀ ਹਨ। ਹਣੇ ਹਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋਇਆਂ ਤਾਂ ਲੱਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਲਾ ਦਾ ਇਹ ਭਾਗ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਪਾਠਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅਜਾਣੂੰ ਹੋਵੇਗਾ।

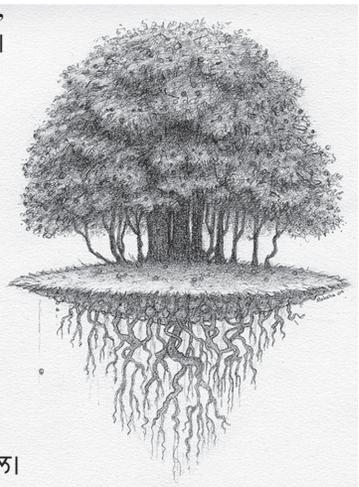
ਬਾਹਰ ਹਨੇਰੀ ਵਗਦੀ ਪਈ ਏ ਕਹਿਰ ਜੇਹੀ।
ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੀਰੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਇਕ ਲਹਿਰ ਜੇਹੀ।
ਬਿਸਿਅਰ, ਇੱਲਾ, ਇੱਜਤ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦੇ ਨੇ,
ਸੋਅ ਨਹੀਂ ਪਈ ਮਿਲਦੀ ਏਥੇ ਸਹਿਰ ਜੇਹੀ।
ਪਾਣੀ ਲਾਲ ਤੇ ਲਹੁ ਸਫੇਦ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ,
ਇਹ ਜੋ ਸਾਹਵੇਂ ਵਗਦੀ ਪਈ ਏ ਨਹਿਰ ਜੇਹੀ।
ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਕੈਸੇ ਮੌਤ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਆ ਪਹੁੰਚੇ,
ਗਈ ਏ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਏਥੇ ਜੀਕਣ ਠਹਿਰ ਜੇਹੀ।
ਇਕ ਦੜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੰਦੀਆਂ ਪੀਂਹਦਾ ਹੈ,
ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਏ ਜ਼ਹਿਰ ਜੇਹੀ।
ਇਸ਼ਕ ਮੁਹੱਬਤ ਸਾਕੀ ਕੁਝ ਵੀ ਭਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਕਣ ਗਜ਼ਲ ਕੋਈ ਬੇਬਹਿਰ ਜੇਹੀ।

ਪਲ ਵਿਚ ਤੋਲਾ ਪਲ ਵਿਚ ਮਾਸਾ ਥਿੰਦੇ ਹਾਂ
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕੈਸੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਂਦੇ ਹਾਂ।
ਕਦੀ ਸ਼ਹਿਦ ਵੀ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆਲਾ ਲਗਦਾ ਏ,
ਕਦੀ ਵਿਹੁ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦ ਸਮਝ ਕੇ ਪੀਂਹੇ ਹਾਂ।
ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਡੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਏ,
ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਦੰਦੀਆਂ ਪੀਂਹੇ ਹਾਂ।
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਕਾਲੇ ਹਰਫ ਲਿਖੇ,
ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਪੱਗ ਵੱਟ ਯਾਰ ਸਦੀਂਦੇ ਹਾਂ।
ਬਹੁਤ ਕੁਸ਼ਲ ਗਿਰਗਟ ਸੁਣਨਾ ਲਗਦਾ,
ਐਪਰ ਪਲ ਪਲ ਮਗਰੋਂ ਰੰਗ ਵਟੀਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।
ਰਿਸਤੇ ਜਿਉ ਅਖਬਾਰ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਗਏ ਨੇ
ਅਖਬਾਰ ਪੁਰਾਣੀ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਸੁਟੀਂਦੇ ਹਾਂ।
ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਉਮਰਾ ਸਾਰੀ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ
ਦਿਲ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਵਸੀਂਦੇ ਹਾਂ।

ਬਹੁਤ ਪਛਾਣੀ ਦਸਤਕ ਦਰ 'ਤੇ ਹੋਈ ਹੈ।
ਆਪਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਹੈ।
ਮੁੱਖ 'ਚੋਂ ਜਿਸ ਦੇ ਡੱਡਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਫੁੱਲ ਤਾਜ਼ੇ,
ਜ਼ਿਹਨ 'ਚ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਹਿਰੀ ਬੂਟੀ ਬੋਈ ਹੈ।
ਕਰਸੀ ਉੱਤੇ ਸੀ ਤਾਂ ਹੱਥ ਅਸਮਾਨੇ ਸਨ,
ਭੁੰਜੇ ਲੱਖਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਸ ਅਰਜੋਈ ਹੈ।
ਕੱਕਰੀ ਰਾਤ 'ਚ ਠਰਦੇ ਦੰਦ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ,
ਪਾਸ ਅਸਾਡੇ ਇਕ ਸੱਜਣ ਕੋਲ ਲੋਈ ਹੈ।
ਬੇਬਸ ਫੁੱਲਾਂ ਧੀਮੀ ਕਿਹਾ ਗੁਲਸਨ ਵਿਚ,
ਮਹਿਕ ਅਸਾਡੀ ਰੂਹ ਕਰੁੱਤੇ ਮੋਈ ਹੈ।
ਕਦਮਾਂ ਹੇਠਾਂ ਖਾਰ ਤੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਗੁਲਸਨ 'ਤੇ,
ਮਰਦੇ ਕਾਮਿਲ ਓਹੀ ਸੁਰਾ ਸੋਈ ਹੈ।
ਖਬਰੇ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਕਦ ਆਰਾਮ ਮਿਲ੍ਹ,
ਸਾਰੀ ਉਮਰਾ ਆਪਾਂ ਜ਼ਿੱਲਤ ਢੋਈ ਹੈ।

ਕੀਕਣ ਵਕਤ ਬਿਤਾਈਏ ਉਹਨਾਂ ਯਾਰਾਂ ਨਾਲ,
ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਜੋ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ।
ਲਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਫਿਕਰ ਈ ਬਹੁਤ ਡਰਾਉਂਦੇ ਨੇ,
ਆਹਫਾ ਲਾਈਏ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ।
ਗਰਜ਼ਾਂ ਮਾਇਆ ਮੰਡੀ ਅਸਾਡੇ ਮਿੱਤ ਬਣੇ,
ਪਿੱਠ ਕਰ ਆਪਾਂ ਰੱਖੀਏ ਸਦਾ ਮੱਯਾਰਾਂ ਨਾਲ।
ਯਾਰ ਅਸਾਡੇ ਵਿਚ ਬਜ਼ਾਰੀ ਗੁੰਮ ਗਏ,
ਆਪਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ ਦਰੋ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨਾਲ।
ਉਣੇ ਬੋਣੇ ਮਕਰੇ ਸੱਭੋ ਰੱਬ ਬਣੇ,
ਜੀਣਾ ਪੈਣਾ ਨਾਟਕ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਨਾਲ।
ਉਗੱਲਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਹੁਨਰ ਪਛਾਣਨ ਲਈ,
ਯਾਰੀ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖ ਰਤਾ ਘਮਿਆਰਾਂ ਨਾਲ।
'ਕੱਲ ਮੁਕਲੇ ਸੱਭੋ ਧੁਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ,
ਕਿਹੜਾ ਅੱਜ ਕੱਲੁ ਬਹਿੰਦਾ ਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ।

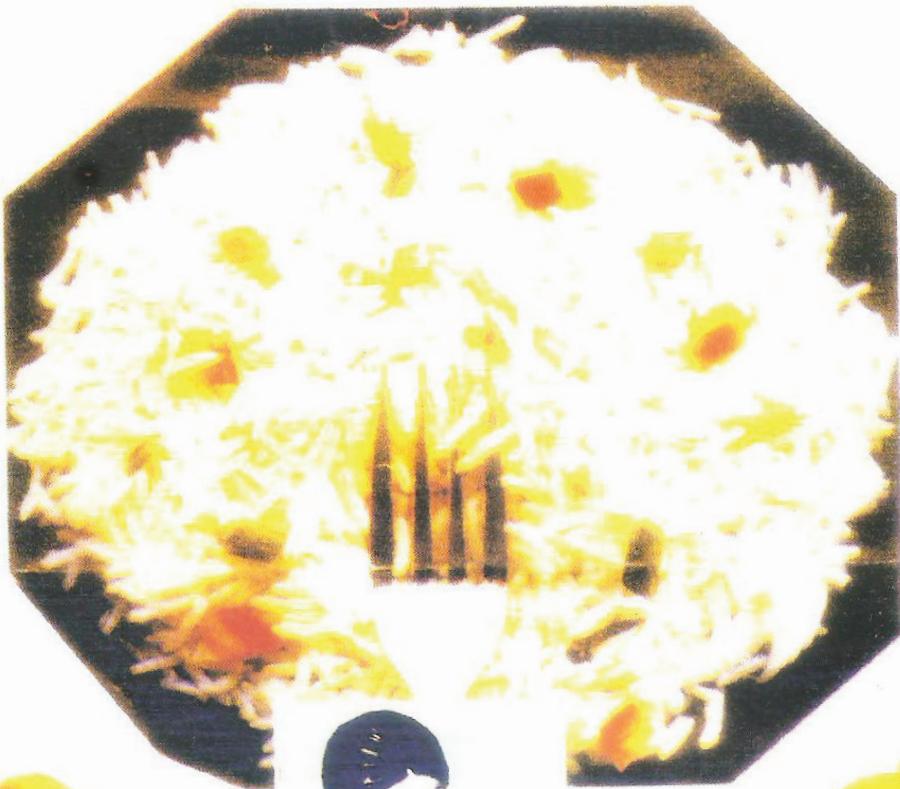
Since 1957

ISO 9001-2000

MOTHER COOK BRAND BASMATI RICE

Exporters of :

RAW, PAR-BOILED & STEAM RICE

**Mother Cook Brand Maida, Atta,
Sooji, Rice & Basmati Rice**

J.R. AGROTECH PVT. LTD.

Vill. Awankh, Dodwan Road, Dna Nagar- 143 521 (PB)

Dial : Ph.: 01875-221462/63/64/65, 9814147264, 01874-232478 Raman,
9814342264, 01874-231286 K.K., 9814147265 Gaurav

E-mail : jragrotech@yahoo.com, Website : www.jragrotech.com

Org. by : **MR. RAMAN AGARWAL, MR. K.K. AGARWAL, MR. GAURAV AGARWAL**

ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ
(ਜਨਮ 1953 - ਫਰਵਰੀ 1984)

(ਸੁਮੀਤ ਅੰਕ ਅਪ੍ਰੈਲ-ਮਈ 1984) ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਿਲ ਬਹੁਤ ਰੋਇਆ। ਅੱਜ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਾਲ
ਦੇਖ ਕੇ ਉਸਦੀ ਬੇਇਜ਼ਠੀ ਦੇਖ ਕੇ ਕੀ ਦੱਸੀਏ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੁਨ ਖੋਲਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਲਮ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ
ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਜ਼ਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਡਰ ਕੇ ਕਿਤੇ ਲੁਕ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵੀ
ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ..?

ਇਕ ਪਾਠਕ, ਹਰਮੌਹਨ ਸਿੰਘ ਕਬੂਰੀਆ, ਅਸਾਮ

